

CHTĚL BYCH BÝT
MALÝM KLUKEM

JOSEF SMÝKAL

CHTĚL BYCH BÝT MALÝM KLUKEM

*aneb Črty o pramenech života,
z čeho tryskají a jak se rozlévají v nás samotných*

K památce všech, které měl rád, sepsal Jožka Smýkalůj

BRNO 2013

© PhDr. Josef Smýkal
Vlastním nákladem za spoluúčasti obce Vlčnova
www.smykal.ecn.cz

BRNO 2013

S nezakrývanou nostalgií v srdci a v úzkosti pro ztrátu čehosi vzácného, s tichou odevzdaností tobě, minulosti, a – promiňte, vy perspektivy – nikoliv pohledem do budoucna – jsem sepsal své vzpomínky, já, kluk z Vlčnova, abych minulostí obohatil svůj současný život

A u t o r

OBSAH

Přetvářet své životní role.....	9
Čtěl bych znovu být malým klukem z Vlčnova.....	13
Já pasáček malý.....	21
To naše zvířectvo	29
Prameny života.....	33
Z vlčnovské školy	41
Hrst vzpomínek na slepeckou školu v Brně.....	47
Študený odchov.....	57
Příprava pro samostatný život.....	63
Na návsi.....	69
Doslov – Petr Gratias	87
Obrazová příloha.....	89

Přiznávám se, že k tomu, abych vzal „pero do ruky“, mne kdysi inspiroval významný český herec Josef Vinklář svým citovým a láskyplným vyprávěním o pojetí života, jaké pocitové dojmy má ze svého dětství na vesnici a jaké zpětné vazby mají k jeho současnému životu, a jak jej obohacují. Vždycky mne tento venkovský chlapec upoutával především tím, jak později vlastní osobnost dovedl ve svých jevištních rolích přetvářet a dotvářet a jak se s nimi nadšeně ztotožňoval. A právě Vinklářovo herecké umění se stalo oním spouštěcím impulzem, ať už to byli podvodníci, padouši, naivkové i milující se lidé, vypravěči a prostáčky či moudří starcové. V divadelních rolích dovedl i své odmlky situačně a dynamicky modelovat. Svými rolemi procházel vítězně, protože ke každé přistupoval s úctou a vkládal do všech se zaujetím celou svou osobnost, mimořádný intelekt a plné rozvinutí svého talentu. Všechny je podával s plným nasazením, žádnou nepokládal za méně náročnou.

A také mne k tomu „peru“ pobízí přání několika Vlčnovjanů, obzvlášť děkuji Marii Křapové za cennou spolupráci, abych původní náčrty připravil do tisku. Taková důvěra mne povzbuzuje a budu činit vše, abych svým neumělým „perem“ potěšil vaše srdce a zároveň připojil vřelý dík za spoluúčast a podporu obce Vlčnova. *Tož, milí souséde, tu je mé vyznání.*

Váš Jožka Smýkalůj z *Chalúpek* na dolním koncu Vlčnova

PhDr. Josef Smýkal

Ředitel základní školy pro nevidomé a slabozraké žáky
Brno – 1977

PŘETVÁŘET SVÉ ŽIVOTNÍ ROLE

Ano. Vinklářovo osobní vyznání mělo na mne tak mohutný vliv, že jsem si teprve až tehdy uvědomil, jak rozličně se vyvinuly i moje nedivadelní životní role, které byly jednak někým nebo něčím pro mne zvoleny, ale hlavně ty, které jsem si většinou volil já sám. A ty, které mi byly přidělovány, jsem se pokoušel ve svém podání hrát přetvářené vlastním pojetím. Těchto druhých bylo více, ale kolik úspěšných – posouzení jejich prospěšnosti ponechávám těm, pro které jsem se zaujetím pracoval, které jsem miloval. A právě Vinklářovo umění se stalo tím „leitmotivem“, jenž mne zaujal k pozastavení se, a přiměl vrátit se ke vzpomínkám. Stal se mi inspirací a probuzením minulosti mých životních, byť nedivadelních rolí, kterých jsem ve svém dlouhém životě hrál nečekaně mnoho. Nečekaně pro ty, kteří mne znali z vlčnovské Obecné školy i z brněnského Zemského ústavu pro výchovu a vzdělávání nevidomých dětí.

Toužím se také přiznat, že jsem nevnímal žádné své nadání k některým činnostem, jenom jsem cítil neodolatelnou touhu stále objevovat a vůli cosi užitečného po sobě zanechat. Dům jsem nepostavil. Zplodil jsem hned dva syny – jimž jsme domy koupili – a jednu dceru, kterou jsme také do života zaopatřili. Strom jsem nezasadil, *naši tatinek mňa to nenaučili, maměnka to neuměli* a slepecký strom milénia 2000 jsem sázet odmítl. Pěstuji pouze kytky doma i na balkoně. Ale ty výsledky...

Mám neodbytnou potřebu pokusit se neuměle vypsát to, co jsem zanechal za sebou místo stromu. Toužil jsem po tom, aby plodem mého života bylo cosi, co zde zůstane v roli toho plodného stromu. Jak se mi jej podařilo vyšlechtit – se ukáže.

Pravé divadlo jsem na jevišti nikdy nehrál, ale moje životní role se střídaly snad až příliš a byly pořád cíleně jiné. Vždy jsem je prožíval rád, vždycky jsem pro jejich zvládnutí učinil všechno, co jsem dovedl. Někdy s neohrabaností a naivitou kluka z dědiny, který jde na věc přímo, avšak s touhou proniknout hlouběji, než mi možná bylo dáno. Také jsem mimoděk učinil všechno, abych se každé dřívější své role pro tu novou vzdával s plnou odpovědností a vědomím, že jsem ji již dohrál. V tomto ohledu jsem si mnohdy nevěděl rady. Bylo to snad tím, že mi tyto nové role nikdo nenapsal, volil i režisoval jsem si je, pokud jsem to považoval za účelné, většinou sám. Tuším, že již nemám v sobě prostor se vtělit do další hry,

než kterou právě hraji, a to mne upoutává k pomyslnému „peru“. Snad bude tato moje současná role tou správnou tečkou. Kdyby však mi bylo dopřáno plnit všechno, co bych činil rád, tu tečku bych zatím odsunul.

Kdo jsem byl, čím jsem byl, jak jsem vším procházel, to s malou dušičkou předkládám k povědomí či zapomnění. Nemohu jinak, aniž bych se nedotkl průběhu svého života. Připojuji proto profil své osobnosti mně ne zrovna nejvlastnější formou.

Když se tak na to všechno kolem sebe dívám, jak jsem se odpoutal od života na dědině, prošel slepeckou školou, zvedl se od *košíkářské* stoličky, pustil se ladičské kliky, abych se stal učitelem hudby, uchopoval jsem dílo mnohem obecnější a pro nevidomé své přátele snad prospěšnější. Byly to původně nečekané role, které mne vodily nikoliv do zápečí, ale do proudu tvůrčího obecněji pojatého života. Trochu se mnou začloulmala neočekávaná praktická slepota, ale snad i tuto roli pro rodinu i svou práci sehrávám úspěšně. Tak se asi ozvalo transcendentálno, kde bylo snad usneseno, že další zkouškou bude navíc částečná ztráta sluchu, která mne omezuje drsněji a má vliv na dosud utlumované vlastnosti mé letory.

Vyučil jsem se *košíkářem*, ale řemeslo jsem v praxi nikdy nevykonával. O ladění klavírů jsem se o prázdninách občas pokusil. Prováděl jsem také menší klavírní práce. Ladil jsem klavír a vyrovnával jeho mechaniku i bratrovi hudebního skladatele Aloise Háby (který bydlel v Uherském Brodě) a v nejbližším okolí Vlčnova.

Po vykonání státních zkoušek na brněnské Konzervatoři jsem se stal kvalifikovaným učitelem hudby. Působil jsem postupně v několika lidových školách umění, později v Základní škole pro nevidomé a slabozraké žáky v Brně a byl jsem snad z nedostatku jiného východiska později jmenován do role jejího ředitele. Ale to jsem ještě nevěděl, jak nešťastně skončím. Stýkal jsem se s nevidomým disidentem Klementem Lukešem. Netušil jsem, že jsem sledován. To byl důvod mého odvolání z funkce a mohl jsem být rád, že jsem mohl ještě po tři roky vyučovat. Ale později jsem byl donucen předčasně odejít do důchodu. Neměl jsem ani 59 let a cítil jsem se schopným vykonávat svou práci. Činnost pro nevidomé děti jsem měl rád a proto jsem tuto zvůli prožíval jako veliké příkoří. Netušil jsem, že na škole pracují čtyři členové Státní bezpečnosti (StB). Zástupkyně ředitele byla mezi nimi a vyškolená jako specialistka pro falšování podpisů. Byla tak naivní, že se touto dovedností chlubila.

Během svého působení na škole jsem navrhl i sám vyrobil několik speciálních učebních pomůcek a také několik speciálních učebnic pro hudební výchovu nevidomých žáků. Souběžně jsem po patnáct let

externě přednášel a byl examínátorem na katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a později jsem se podílel na založení katedry speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde jsem pro jinou svou činnost (budování Slepeckého muzea v Brně) vyučoval jenom dva roky. K tomu všemu však bylo zapotřebí vysokoškolského vzdělání. Absolvoval jsem katedru speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Palackého univerzity v Olomouci a po úspěšném doktorandském studiu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze jsem obdržel titul doktora filozofie.

Jsem zakladatelem české *zvukové knihy* pro nevidomé čtenáře¹⁾, první Tyflopeditické²⁾ poradny pro rodiče těch nejmenších nevidomých dětí raného věku oblasti Moravy, Mateřské školy pro nevidomé děti v Brně, Slepeckého muzea v Brně a prvního regionálního časopisu pro nevidomé čtenáře Brněnský občasník, který jsem sám tiskl na historickém sázecím stroji pro slepecké brailleské, (brajské) písmo. Po založení Slepeckého muzea jsem se během posledního desetiletí zabýval vybudováním nové expozice slepeckého oddělení Technického muzea v Brně a věnuji se digitalizaci běžných knih v brailleském tisku tematicky odpovídajících knih.

O své práci jsem napsal v odborných i jiných časopisech kolem 250 článků. Měl jsem odvalu vydat patnáct menších i rozsáhlých samostatných písemných prací – vždy bez nároku na autorský honorář. A nyní se zabývám konverzí běžného písma do brailleského písma, abych pro nevidomé studenty i jiné čtenáře zpřístupnil potřebnou odbornou a historickou literaturu. Možná měla smysl i moje dlouholetá činnost v zájmových organizacích nevidomých a slabozrakých občanů. V tomto okruhu jsem se stal jedním ze zakladatelů České unie nevidomých a slabozrakých. Rád bych se rovněž zmínil o svých toulkách po čtrnácti evropských slepeckých muzeích. Moje odborná knihovna má více než 2000 svazků. Pro potřebu středoškolských i vysokoškolských studentů speciální pedagogiky tyflopeditické³⁾ i psychologie jsem v roce 1999 vytvořil své vlastní internetové stránky www.smykal.ecn.cz. Mimo několika menších i větších písemných prací a prvního českého *Tyflopeditického lexikonu jmenného*⁴⁾ jsem v roce 2011 vydal shrnující svou práci *Studie a statě*, ve které formou variabilní

1) *zvuková kniha* – jsou to nahrávky krásné i vědecké literatury na magnetofonových páscích, v současné době na CD MP3 nosičích

2) *tyflopédie* – pedagogická disciplína, pojednávající o výchově a vzdělávání nevidomých a slabozrakých dětí i dospělých osob

3) *Tyflos* – řecky slepý

4) V roce 2006 mu byla udělena celostátní cena *Gloria Musealis*

reprodukce časopiseckých článků shrnuji své odborné poznatky. Tato kniha byla pokřtěna v březnu 2012 ve Vlčnově u příležitosti výstavy slepeckých pomůcek.

Již dvacet let se věnuji sponzorské činnosti. Například to bylo zakoupení tří bust slavných tyflopodů a jiné předměty pro slepecké oddělení Technického muzea v Brně, finanční spoluúčast na vydání shora uvedených publikací aj. Pro koncertní sál Konzervatoře Jana Deyla jsem nechal vyrobit bronzovou pamětní desku se jménem zakladatele této Konzervatoře Jana Drtiny.

A tak přesto, že nejsem nadán uměním vypravěče, vyhovuji přáním několika svých ctěných krajanů a konečně i své ctižádosti, představuji se v nové roli nezkušeného vypravěče-amatéra. Pro zdůraznění toho, odkud pocházím, se v některých pasážích pro jejich autenticitu uchyluji k nejkrásnějšímu nářečí na světě, které v naší rodině žilo. Pro odlišení od běžné hovorové češtiny je píšu kurzívou (italikou). Nejsem žádný snílek, vím, že tato krásná slova a také slovní vazby s témbrem (barvou) nezadržitelně umírají, ve mně dosud žijí jako můj rodný jazyk. Určité situace je obtížné s plnou vnímavostí melodie, rytmu, harmonie a témbrou vyjádřit spisovnou češtinou. *Snáť sa za nedostatečnú znalosť svojho rodného nárečia nebudu moset hanbiť. Tož mně prosím tyto jazykové úlety odpusťte. Banuju enom, že už sa mňa nikdo nikdy neoptá, jestliže by chtěl znát, jak se jmenuji: „Chlapče, jak je ti?“ Pravil bych mu s hrdostí, jak sa patřilo: „Já su Jožka Smýkalůj z Vlčnova a býváme v Chalúpkách na dolním koncu.“ Tož tak! –*

A fčíl sa dajte do přeříkávání⁵⁾, co budu vyprávjat.

5) říkat si – číst si

CHTĚL BYCH ZNOVU BÝT MALÝM KLUKEM Z VLČNOVA

Budu tedy myslet a psát v přítomném čase svého dětství tak, jak mne vzpomínky samy ponесou – budu znát jenom ten Vlčnov, ve kterém jsem kdysi dávno, pradávno žil. Ten současný tak neznám. Rodiče už několik desítek let navštěvují jenom na hřbitově. Jejich společný hrob není už ani označený. Je tam někde uzlíček s jejich ostatky. V mém srdci i srdcích mně nejbližších však zůstávají pořád živí. Uchoval jsem si jejich společnou fotografii i zvukové záznamy jejich vyprávění.

Chtěl bych znovu být malým klukem z dědiny, která leží nedaleko úpatí Bílých Karpat. Je k nim otevřená svým horním koncem a úrodnou, místy zvlněnou rovinou přerušovanou sem i tam rozhozenými malými hájky a háječky, tu polní cestou, tu remízky plnými vrabců a jiných ptáčků, kteří pějí vlčnovské písničky *tu bývajúcím malým čtyřnohým obyvateľom*.

Svým dolním koncem se Vlčnov pozvolna a nenápadně noří do údolí mezi dva malebné kopce. Na jednom je obora, ve které byli chováni srnci. Uprostřed stával zámček hraběnky Kounicové a na jižních stránkách vinohrady. *Na druhém kopci sú rola*⁶⁾. *Bývaly tam pasinky a dál hore Hucký háj*. Dnes už není ani zámek, zanikly i ty pasinky. Vlčnovský potok protéká celou obcí. Býval inspirací mnoha dětských her.

Chtěl bych sa znova a dlúho a moc dívat z pasinkú na oboru ze zámekem, kdy býval vidět při západu slunce ozářený tak, jakoby byl celý v plamenech. Říkávali jsme: „Až zámek úplno dohoří, poženeme koze dóm.“ (Zámek byl dostavěn v roce 1904.) Devastovaný jej před mnoha léty z bezpečnostních důvodů zbořili. První ránu mu zasadili rumunští a sovětské vojáci koncem druhé světové války a co po nich zbylo k užítku, rozebrali *chlapci Vlčnov-jané aj chlapi z iných dědin*. Zbytek zničil zub času. *Na pasinkoch sa už tráva nezeleňá, sú dávničko zalesněné*, protože nikdo nebyl, kdo by tu pásł kozy či kravky. Kozy se nikomu nevyplatilo chovat, vlčnovské krávy se odstěhovaly do kravína. *Tož tak!* –

Bývat bych znova chtěl na dolním koncu, protože jeho prostor je členitý a preje dětským hrámm. Není tudy kúska roviny, nescházajú ani strmé cesty a chodníčky vedúci z jednéj strany údolí do obory, dokopca úzkú uličkú

6) *rola* (ty *rola*, m. č.), též *rolí* (to *rolí*, stf. r.) – pole; *dělá na rolí* – pracuje na poli

s malýma chalupama, keré stójíja jak na jednéj noze, tady dojdete na Starú horu, de sú vinohrady a dál k búdám. Druhá stranú dojdete na úbočí rolí, kterým se říká Na Padělkoch, Na Sralách a přes pastvíska dojdete do Huc-keho hája.

Dolní konec je v kolébce mezi dvěma kopcama. V létě sa na pasinkoch prohánaly koze a řídka aj nejaká tá chudobná kravka z Veletin. Děcka tu mívaly ráj pro svoje nikdy nedokončené hry. Děvčice přicházaly najvjac ze susední dědiny Veletin. Do obory sa ide strmú cestú. Rostly tu kolem léskové ořechy, moseli byste ale dat pozór, abyste nepřehlédli opustěný, hustýma křoviskama zarostený starý kameňolom. Do obory se nesmělo, po pěšinkách tam pobíhali srnci. Byla ohrazená drátěnou zábranou. Naši tatinek zákaz porušovali, chodili tady na huby. Roby odtama nosily noše suchého chábí i tenkého drva.

Chťel bych sa znova potajmu túlat tam, kde v búdách řinčíja chlapské řeči po našém a ozývajú sa bujaré aj sladučké slovácké písničky a verbuňky. Ve Vlčnově a okolí se totiž místo vinných sklepů stavěly budy. Jsou ze silných zdí, většinou z kotovic⁷⁾ nebo tlučenice⁸⁾. Pijácké prostředí má jiný charakter než jihomoravské vinné sklepy. Dyž sem totkaj znova s našíma klukama zajél do Vlčnova, nemohli sme najít bídu Joži Úprky. Vodili ho sem strýc Zemek, u něhož bydlel, která by zde snad měla být. Zato jsme obdivovali nádherné a udržované, vápnem nalíčené budy, panenky s charakteristickou šmolkově modrou obrovnávkou a opravenou kapličku, ale smutně jsem pohlížel na drátěné ploty kolem vinohradů. To jim vůbec nesluší. Svět je jiný.

Toto nádherné návrší nad Vlčnovem je bílými vinnými búdami poseto jako perlami náhrdelníku, stojíja pěkně v řadě a ruku v ruce sa už skoro dvě století dívajú do poledního slunka, mhúříja své staleté oči obočím nových střeš, keré nahradily ty původní doškové. Pokál vím, nikdo nikdy bídu neprodával, dycky sa dědila. Už žádné došky z kudrnaté rozczuchané slámy nezakrývajú jejich pyšné hlavy. A přišlo sem město s novými domky a večerní hospodú. Nad Vlčnovem, nad dědinú, už neseče šohaj jateliňu. Tá sa tu už nezeleňá. A dyž by, tak sečú řvúcíma a smradlavýma mašinama.

Také jsem mohl alespoň z dálky pozdravit náš někdejší vinohrad. Na místě malého domku, který měl vlastně jediný účel, totiž pokrýt vinný

7) kotovice – individuálně vyráběné cihly z upravené hlíny s pomocí dřevěné formy. Cihly se do stavby zdí spojují upravenou maltou z bláta

8) tlučenice – domky se stavějí s pomocí šaluňku, dvou souběžných fošen, mezi něž se dává zpracovaná zemina namíchaná s obilnými plevami a pěchuje se. Po dokončení jedné vrstvy se šaluňk posune výš a pokračuje se druhou vrstvou

sklep, stojí honosný jednoposchodový dům. Když už jsem u toho, tak ten domek s ovocnou zahradou a vinohradem jsme prodali, abychom pro mne koupili klavír. A byl to Steinway. Však jej moji rodiče dobře poznali, když více než tři roky bydlel u nás, protože jsem celé prázdniny věnoval přípravě ke státním zkouškám z hudby, které jsem absolvoval na brněnské Konzervatoři v roce 1947. *Díky vám, tatinku – a vy maměnko neplačte.*

Později, když jsem půl roku vyučoval v uherskobrodské Hudební škole, jsem pilně cvičil, abych mohl veřejně vystupovat hrou na klavír, a tak reprezentovat tuto tehdy mladou Hudební školu. To byl rok 1948. *Teprů moc pozděj sem věděl, jakú oběť naši tatinek přiněsli, dyž prodali vinohrad, kerý milovali, gde sa nadřeli.* Bylo to po válce, právě se vrátili z nacistického koncentráku (viz příložené CD. Omluvte prosím špatný technický stav nahrávky z roku 1961), a tak si myslím, že byl právě čas. *Tatinek nikdá nedali hlasito najevo obdiv nad mů hrú, ale oni už byli takoví. Hrdý na mňa byli potajmu. Oknem sem dobře zahlédl, jak sa při práci na zahradě vztyčili a počúvali mou pro ně podivnú hudbu. Sem ale přesvědčený, že v hlúbi duše byli pyšný na svého Jožku, protože tehdá byl ve Vlčnově klavír cosi nevída-ného; nigdo iný ho nigdá nemňél. Také ich podezřívám, že, dyž sem nebyl doma, potajmu si pobrnkávali. Tatinek nebyli zvyklí dávat svú lásku najevo slovy. Vím, že jsem rodičům slovy ani já moc nepoděkoval. Věřili mně a já jsem snad jejich věřcnost nezklamal. Vím, že měli skrytou radost z mého budoucího společenského postavení. Mohu svůj dluh splácet ještě nyní? Byl bych rád, kdyby svými návštěvami a snad také touto vzpomínkou. A naši maměnka, určitě vodili roby ze súsectva, aby sa šly podívat na tú vzácnotu. „Náš Jožka bude učitelem a bude v kostele hrávat na varhany!“ Děkuju vám, můj tatičku a moja maměnko, za vašu neokázalú lásku a za vaše vychování. Tak sa zpívá aj v jednéj písničke. Mám ju velice rád, dyž ju zpívajú děti Lýskového děckého pěveckého sbora.*

Vinohrad a búda – to byl ráj také pro kluky. Né, že bysme sa chystali vzít si štrapec hroznú, ani kuličku. Věčího hřícha by ste sa snát na světě ani nemohli dopustit. Také né proto, že bysme sa pokúšali ničit to, co starí vy-budovali, moseli bysme sa potom z toho zpovídat zdejšímu tenkrát krutému knězi, ale proto, že táto krajina vinohradů, skloněná svou tváří k jižnímu slunci, je jako hudební suita. Střídají se nejmalebnější témata melodií ze zákoutí Staré hory, harmonicky tu rostou obrovské ořešáky chránící v létě chlad těch staletími vychutnávaným vínem naplněných búd. V zimě zachytí přívaly sněhu a krotí divoké vichry.

Práce ve vinohradě je těžká, je rytmem této přírodní symfonie. Strmá stráž proti jihu vyžaduje neustálou péči. Vinohradníci jsou v roli

architektů a hudebních skladatelů, jak cihlu po cihle, jak notu k notě stavějí své dílo k obrazu člověčímu. Z drobnějších kamenů i balvanů, kterých tu bývalo dost a pořád se rodí nové, je třeba u horní cesty stavět a udržovat ochrannou zeď. Půdu, kterou prudké deště ze svahu smývají, je nutné nanosít v putnách na zádech tam, kde byla původně, v putnách roznášet chlěvský hnůj, v čistě vymytých putnách potom ovšem také snášet hrozny vína dolů do čistučké sklepa. *Vinohradníci pravíja: „Mosí tam byt čistučko víc než v kostele.“*

Ve vinohradech nikdo nebrble, nikoho nenapadne řečňovat nahlas, děcka tu nikdá na sebe nezvorýňajú. Ve vinohradech sa řečňuje potichučky a rozvážno. Les vinných hlav, které jsou ovinuty a přivázány k vysokým kůlům, budí úctu. Pokřikovat ani nikoho nenapadne. To by sa spěšěj mohly dělat ledačiny v kostele.

U nás totiž vinohrady nejsou na rovině jako je tomu na jižní Moravě. *Víno je někdy kyselé a ušćůřené od zkřiveněj huby. Je veselé aj smutné, zpěvné aj k břěšču. Nožky vám dovede zvedat jak péřečka, sú pružné jak strunky u basy, běhajú samy, gde vy byste ani nechtěli; jindá podruhéj skoro banujete, že tech noh vůbec máte. Nevíte, na co sú, idú gde chcú, vy idete potom po štyroch. Nést vás nechcú, je to těrcha! Co dělat? Dlího sa do vínečka dívat a v pohárku gúlat.*

To sme jednúc dávno jeli s manželkú z Brodu do Vlčnova přeplněným autobusem s vracajúcima sa dělníkama z ranní směny z brockěj Zbrojovky. Nastupuje udýchanej posledný Vlčnovjan a už ve dveřoch volá přes celý autobus na toho, co sedí až v zadku:

„Jané, ešče piješ?“

„Piju, co bych nepíl, šak nevylévám.“

„Že ta nečuju zpívat...“

„Nezpívám. Fčíl je mňa spěšěj do beču.“

(Možu to potvrdit, ale u mňa to nebývá enom tým vínem.)

To sa ešče ve Vlčnově mlúvilo po slovácky. Kdeže ty doby sú!

Prostředkem dědiny přitéká potok. Bývala to příležitost pro brouzdání a chytání drobných rybiček, a bývaly též jakési škeble a pod mostkem raci. Plavili se zde i koně. Přitékal tam někde od *dvúch* stran, od Bílých Karpat a od *Huku* (vzdálené dědiny Hluku). Já jej vidím, jak se ukrývá mezi *chalupama*⁹⁾ sedláků, bublá si ve žlebě pod chaloupkami Na Valoch, někdy splácanými z kotovic a jiného lidového stavebního materiálu.

9) *chalupa* – rodinný obytný dům

Sedlácké *chalupy* (domky) bývaly okatě pyšné svými široce otevřenými vraty, rozsáhlými dvory a velikými stodolami. Ty chudé s malučkými okénečky, schoulené pod ovocnými stromy nebo se skromně postavily podél silnice. Vlčnovský potok shovívavě pozoroval klukovské hry a souhlasně poskakoval svou pěnou přes kaménky i balvany. Potok v hlubokém korytě, ne jako na horním konci, kde protékal líně, skoro po rovině mezi *chalupama* sedláků, kluky nijak nelákal. Trochu krásy nabral v Rybářoch a přinášel nám ji. Potom až ve žlebě před školou. Tam vzala příroda ten správný malířský štětec do ruky a tuto hudební symfonii dekorovala nejkrásnějšími barvami. *Chodíme, chodíme, hore po dědině, nějakéj maměnce céru obudíme.*

Dolní konec potoka končí za dědinou ocáskem směřujícím do olšiny a tudy do Olšavy. Stejnou cestou také chodívaly děti z Veletin do vlčnovské Měštanky; měly to tak bratru pět kilometrů sem a pět zpátky. *Chaloni a děvčice* z Veletin trpěli trvalým pocitem, že mohou být každým okamžikem přepadeni obránci dolního konce. Chodívali proto vždycky v houfu. V dobách míru mezi sebou pomíchání. Jakýsi konflikt s *vlčnovským klu-kama* jste poznali snadno, protože *děvčice idú vprostředku celéj skupiny obklopené klukama. Neco sa stalo, možná včera ve škole, lebo na pasinkoch či vlčnovským klu-kama nedovolenú cestú potokem lebo za humnama.*

Nejvíce obchodů bývalo uprostřed dědiny. Avšak na našem dolním konci jsou obchodníci jaksi blíž k lidem. Pro obchodníky to byla tetička a uječek¹⁰⁾, na horním konci tetka či dokonce paní a strýc. Tetičky a uječci mohli nakupovat „na knížku“ a platit tehdy, až se to panu Zábranovi, Koníčkovi či Kuželovi zdá moc. Dobře věděli, kdy kdo má výplatu, *kdy kerý sedlák vyplacá, kdo moc utrácál v hospodě. Tak dones knížku a bude-me rátat.* A ještě je zde Konzum. Pamatuji si, jak jej zloději vykradli tím způsobem, že na okno, které sloužilo zároveň jako malý výklad, naházeli bláto, aby nebylo slyšet řinkot rozbíjeného skla. Žádný jiný obchod nebyl tehdy vykraden; na horním konci snad obchodník Kolek. Byla to proto událost, která mi utkvěla v paměti. Kolem Konzumu jsme chodívali do školy a v neděli do kostela. Nikdy jsme se nevyhnuli prohlídce za oknem tajemných barevných mýdel. Kdo je kupoval, to dodnes nevím, nikdy jsem je u nikoho v domě neuhlédł. Všichni se myli jádrovým mýdlem s jelenem. Možná paní učitelka nebo paní v Baťově prodejně. Rozhodně už ne panimáma mlynářka nebo *naši maměnka. Potom pozděj také tu a tam*

10) *tetka a strýc* – cizí lidé, kterým se jinde říká paní a pan. *Tetička a uječek* – příbuzní nebo jinak blízcí, kterým se jinde říká teta a strýc

potajmu nějaká tá děvčica. Ináč – co po ledačem, měť doma dvě mydla?! My jsme mívali to, kterým se pralo. Bylo z dvou dílů, tak sa moselo rozkrójit. A naco sa voňat, tam sa umývajú mydlem s jeleněm!

My jsme také chodili nakupovat na knížku. Když potom naši maměnka platili, což bylo asi tak za měsíc (to naši tatínek dostávali důchod 180 korun za zranění, které si přivodili při drenážích u Brna), *dostávali sme kornútek bonbosú*. Ty také byly jediné, které jsme s mladší sestrou mlsali. A ještě jsem dostával dvacetihalěr na štafličku čokolády, to když se odbýval nějaký důležitý fotbalový zápas nebo při veřejných oslavách Svátku matek a také, když přijely kolotoče. Na hřiště jsme dobře viděli z pasinků, na kterých jsme tentokrát pásli kozy dobrovolně, dva kluci z Veletin pásali dokonce jednu kravku. Na Svátek matek byla uspořádána velká slavnost na hřišti. Děti vlezly do pytlů a závodily v běhu. Také byl připravený veliký kulatý vdolek pomazaný povidly. Čtyři děti si stouply kolem a zakously se do něho. Povidla nepovidla od ucha k uchu. Kdo byl první s vykusováním vdolku uprostřed, našel tam nějakou drobnou minci.

Jdete-li od vlaku přes Veletiny, přicházíte k Vlčnovu. Projdete olšovím, zatačkou silnice přes můstek nad bublajícím Vlčnovským potokem. *Vpravo veletinské pasinky a ty naše. Nalevo je enom plané paprčí – a je tu první chalupa, tedy to byla ta naše, ta nová.* Do ní jsme se přestěhovali z Chalúpek v roce 1940. Pozvolna se k vám z levé strany za potokem přidá souběžná travnatá silnička, později odbočí jedna vpravo. Ta vás zavede za humna. Z té levé strany, kde se říkalo *Na druhéj straně*, odbočuje strmá cesta na *Starú horu* do vinohradů. Tam se tato pomalu se tvořící notová osnova souběžných silnic, cest a chodníků rozšiřuje na pět linek. Půjdete-li pořád směrem k hornímu konci dědiny, už musíte počítat se spleť cest a cestiček, lávek a mostků, ze kterých si snadno sestavíte notové křížky, béčka a také pomocné linky notové osnovy. Vlčnov se zde rozmáchne do široka, protože mu to umožňuje náhorní, mírně stoupající rovina a také, aby bylo místo v této osnově pro *pěknú písničku*. Proplétáte se linkami a mezerami této hudební osnovy a náhle konec. Poslední chalupy sedláků svými okny vyhlížíjí směrem na Bílé Karpaty, Javořinu a vzdálenější Lopeník. Jak veliký byl můj tehdejší svět!

Tam za těmi kopci je Slovensko. To jsme jako děti nikdy nevěděly. Pro mne to o mnoho let později bylo překvapení, které jsem prožil při svých toulkách na jízdním kole. A potom při mém pokrývačském působení v Květné. *Jak sem tyto doby prožíval prvej, o tom vám povím indá.*

Na dolním koncu Vlčnova potkáte enom dolňany. Né snát proto, že by si své království hlédali, ale kluci z horního konca si nejak této malebnosti

nevšímají, račí sa prohánajú po zvlňených naklonených rovinách, gde je moc studének, gde chodívaly roby žencom s konvičkama do studének pro průzračnú studenú vodu, bez keré by snáť ani jejich rola neurodily. Konvičky plné studeněj najlepšij vody na světě zavlažovaly suché hrdla sekáčů. Sliovica? Ani pivo sa nepilo! My dolňané tem klukom horňaňanom nezávidíme, že sa tam jednéj časti říká Na Valoch – snád tu byla gdysi jakási tvrz – nezávidíme ím, že tam V Rybářoch mívali svoje dílny ti najzajímavějšij řemeslníci. V Rybářoch mňěl verštat (dílnu) řemeslník, o kerém sa vyprávjalo, že dysi u tancovačky zabil jedného chlapa, ale u súdu mu to nedokázali. Dílna jeho potomků mne přitahovala, protože byla vybavená několika tajemnými stroji. Toho strýca sem sa nebál, byli otcem jedného mojého spolužáka. My jsme měli na dolním konci hned dva podkováře, kteří okovávali koně, kováře, bednáře, který vyráběl sudy a bečky, koláře, který vyráběl kola k vozům, pokrývače a co já vím – A ještě koňského handlře.

My na horní konec jinak rádi nechodíme, i gdyž naša Obecná škola je právě tam, jak sa patří hned proti kostelu. Nemajú tu šak kamenitá políčka, gde říkáme Na Sralách, Na Padělkoch, Za Humnama. Tam chodíváme v létě na klásky, na podzim na erteplišče a pozděj kract bulvy cukrověj řepy, ze kerých naši tatinek vařili med. Je trpký, ale sladký. Ušetříme vzácných penížků. Klásky maměnka vydrtili a tatinek na kúpeném ručním šrotovníku umleli šrot do nápoja pro koze aj pro prasa. Po erteplišči sa chodí jak po tebachu. A můžete dóm za košulú donést neco zapomenutých erteplí. Bosky po strnišči mosí sa umět chodit! Potřebuje to cvik. Nezapomeňte, že nesmíte našlapovat, ale táhajte nohy rovnú po zemi. Dá sa to. A deže v botách! V nich chodíme enom do kostela a v zímě ešče do školy.

Jak už víte, náš dolní konec je v překrásném údolí, jímž vesele protéká všem užitečný Vlčnovský potok. Pramení ze dvou studének a hlavně jednoho pramene, který přitéká do Vlčnova kdesi od Černěj Hory ze směru, kde leží nejbližší dědina Horní Němčí. Je vzdálená asi šest kilometrů. Vlčnovský kotár je veliký. Z několika pramenů se potok stéká uprostřed dědiny a k nám přitéká obklopený nádhernými břížky porostlými nejružnějšimi travisky. Kdysi zde kupodivu rostl osamělý topol. Až tady na dolním konci je možné vystavět stav, zadržet trochu vody a v létě se koupat, spíše jen brouzdat a cachtat. Malé děvčičky v dlouhých bílých košílkách, my kluci v trenýrkách. Nejmenší děti úplně nahé. Kde ty chvílky radosti jsou? Prý se toulají ve vesmíru. Ale dohoňte je –

Ten náš potok jednú dolňany zradíl. Přišla veliká voda. Skořej čistučky naráz plný bahna mňěl najednú vodu jak bílé káfe – a hrozně hučel prudkýma vlnama. To nigdo od něho nečekál. Mosty, mostky, lávky aj lavečky

padly, neočekávaly takovou zradu od svého odvěkého mírumilovně zurčícího kamaráda. Jejich stavitelé pokládali svůj potok za přátelský. Na tehdejší spůsč sa nedá zapomenút. Stojím a zírám na novou tvář potoka, u kterého se jindy odbývá praní prádla, plaví se koně, hrají si děti. Dole u Veletin zaplavil několik chalup, které jejich stavitelé postavili příliš blízko, snad aby budoucí majitelé domků nemuseli kotovice, které u potoka vyráběli pro stavbu svých chalup, nosit na stavbu příliš daleko. Měli na to dřevěné formy. Nachystané cihly z hustého bláta namíchaného podle vyzkoušeného receptu k vyschnutí tvořily geometrické obrazce. U nás teče v hlubokém korytě, chalupy tam žádné ještě nebyly. Naše nová chalupa stojí až za silnicí, takže okolo nás nebyl tehda nikdo zatopený. Ale to jenom tenkrát. O hodařoch, to vám povím hned.

Jak pravím, to sa ale nedá říct o hodařovi. Ano! Hody sú u nás koncom červenca kolem svatěj Anny. A to bývajú ukrutné búrky. Naša nová chalupa je u silnice ale pod stráňú, na keré sú pasinky rozryté hlbokýma žlebama. Při velikých deščoch tečú prúdy vody akorát tema žlebama na náš dvúr. Najhorší to bylo jednu, dyž napadalo na lokeť krúpú. Ucpaly všecy kanály a voda s bahnem sa dostala až do našěj síně a izby. Naši maměnka velice břeščali a v zúfalstvu si obúma rukama držali svú starostlivú hlavu. To bylo tehda, dyž byli naši tatinek v koncentráku a já naščestí na prázdninách. Krúpy sem vozíl ze dvora na kolečkoch, keré sú na kydání hnoja. Lopatú sem ich nabíral a vozíl pryč do příkopy. Tehda sem ponajprv svú maměnku pohladil. Oplatil sem ím. Břeščat přestali a zúfalo volali: „Jozéfku, Jozéfku, co fčil?“ Hodař nám přidělál moc práce, ale dali sme všecko dohromady. Tož, maměnko, maměnko, brzo už bude zasěj dobře! Pasinky uschnú, pokácené kře zas vyrostú a tráva bude čistá pro pasení našich kozí. Ano, to byl svět malého pasáčka – ale potom aj velikého.

JÁ PASÁČEK MALÝ...

Chtěl bych sa znova stat malým klučiskem z Vlčnova, kerý vyháníá koze na pastvu, aj dyž ostatní kluci kopajú hadrový balón, kerý v hlbokých skalnatých a hložím porostlých žleboch pasinků sní o kaňonech, jak je zná z vypočítaných Rodokapsů. Pasinky máme už hned za našú novú chalupú. Pastviny sa ně zdajú rozsáhlé jak prerie a obohacujú cípek dědiny na jejím dolním koncu. Něni tu ani kúska roviny – ráj pro koze, keré stójíja na samých vrcholoch žlebů mezi křoviskama pyšno jak děvčičky s lelíčkama, v pestrých fěrtůškoch a bílých plátěných košulkách, bez kalhotek, za opléčkem (ňadrama) květinku, enom sa ím řítěčky ligotajú, jak sa po stráňách hóníja a smějú sa jak křepelky na mezoch rolí. A deže sú ty meze, deže odletěly křepelky a deže běhajú ty děvčičky s lelíčkama¹¹⁾? Dnes už ich nenošíja.

My kluci kozám málokdy stačíme, když si usmyslí poškádlit nás rychlým pobíháním mezi skalisky a lesem hlohových keříků, jenom se jim namísto lelíčků ligotajú bílé ocásky. Květované fěrtůšky nahrazují jemno blede zabarvené kvítky hlohu. Chyť si ňa!

Taková koza dovede stát všemi čtyřmi na jednom malém kameni, útlém pařízku a s úsměvem, spíše úsměškem plným bělostných zoubků čeká, že ji budete pronásledovat. „Chyť si ňa!“ My takové kúzla neumíme; my ím ale nenaletíme! A někdy čekáme, až zlezú dolú. Pravím vám, že po žádnéj kozi nemožete chtět, aby myslela, že lucké možnosti sú jiné než její. Čeká ze skloněnú hlavú. Kýve s ňú, až sa oba bělučké camprlíčky pod její bradú ladno gombélajú a na poslednú chvílečku sa hlasito zasmíje svým kozím hlasem – a pryč! Rozběhne sa o kúšček dáléj, aby na vás znova dělala hehehe. Zasmíla sa znova jasno bělostnýma zúbkama a zve ke hrám. „Ale vy sa máte pást, koze kozůcké!“ Bosé nohy však toho mezi hlohy i jinými bodláky, velikými balvany a ostrými kaménky moc nenaběhají. Ále co, přeca mosí, lebo maměnka poznajú, že sem dovédl dóm koze s práznýma břuchama. Majú svú metódu. Šak víte, lebo sa dovíte.

Přestali piglovat, tihličku¹²⁾ odložili, protože ju právě chtěli znova rozfúkat a pravíja:

11) lelík – cop

12) piglovat – žehlit, tihlička – žehlička. Žehličky nebyly na elektřinu, plnily se dřevěným uhlím, které se zapálilo. Když dohasínalo, bylo třeba je rozfoukat máváním žehličky sem a tam

„Podiv sa,“ *dyž sa spírám, „že sa pásly dost“, dycky znova pravíja:*

„Podiv sa a omacaj. Tudy pod tú kostú na tú jamku.“

Koza stojí a posměšně kývá nade mnou hlavou.

A maměňčino tajemství bylo konečně prozrazeno.

Ano, mezi páteří té zrádné kozy a jejím břichem nad zadní nohou je skutečně hladový dolík. Je to jasný důkaz, *že koze ležaly alebo pobíhaly. Ty jamky tam nemají co dělat, mají byt plné. A koza stojí dál, hlasito přezvykuje, kýve na mňa hlavu a mrká očima:*

„Vidiš, vidiš, tudys to prohrál,“ *tak povídá.*

To sú její metody!

„Šak počkaj, počkaj,“ *pravím já, „až ťa chytну ve škodě.“ Ale stejno ju mám rád.*

Rostou u nás vysoké bodláky, kterým se lze vyhnout i krátkozrakému človíčkovi. Ale nejhorší je potom to večerní umývání nohou. *Ščípú – a moc! Měli byste to zkusit, lesti nevěříte. A tak, dyž idú maměnka dat kozám nápoja, je to umývání enom tak.*

Moja milá Šutěna ide indy bezstarostno dóm, spokojeno sa najprv levým a potom aj pravým bokem otírá o všetky ploty a také o kolňu. Ona je spokojená, ví, že už má nachystaný nápoj z dobrůčkých otrub, pěčkůčko ve vlažnej vodě změkklých. Maměnka nápoj tak dlúho rukama míchajú, až je voda akorát. Vy sa máte, vy koze jedny! To já, ubohý hladový pasáček, mosím ešte okružlat erteplí, keré míváme s kozím mlékem k večeri, vlastně každý deň.

Dnes už tam dávno tato pastviska nenajdete. Jakmile se lidé začali popanšťovat, kozy ani kravky nejsou. Na obci dali příkaz celý pasínek zalesnit. A tak si říkám, jak asi dopadly ty strmé a kamenité chodníčky vydupané na stráních žlebů dětskýma nožkama a kozími kopýtky, co na to řekly lesy hlohů? Stromová zahnila někam ty hlohy i jiné bodláky, vyhnalo vosy a vládne si po svém. Kde se pasou veletinské kravky, které se vždycky usadily na malé rovince a všechno kolem shovívavě a s porozuměním pozorovaly? Mnoho let nám potom smutně odpovídaly z nudných a smrdutých veletinských kravínů. Mnoho let jsem kolem nich chodíval do Hradčovic na nádraží a zdaleka slyšel chóry jejich smutného bučení. Velice dobře si pamatuji, že chlěvy vlčnovských chalupníků voněly živočišně teplým mlékem a čerstvučkou mrvou, kterou mívaly čisté a veselé a filozoficky zamýšlené kravky rády. Určitě čekaly na polaskání od své hospodyňky, dostalo se jim ho. A ten kravín veletinský, to kraví vězení, *stojí fčilěj jak zbor. Krávy domkářů bývajú zasěj doma a svým telátkom vyprávjajú, co je to těžký život v segregaci.*

Vždycky jsem se na ten nový popasinkový hájek trochu zlobil. Ani dnes, když jedu navštívit Vlčnov, neopomenu otočit hlavu tím směrem a je mi smutno. *Za tú našú stodoličku, nebudem sa už hrávať na honičku.*

Chtěl bych být malým štrapatým vlčnovským klukem, kterému by znovu jeho hustou hřívu česali jenom tehdy, když by donesl ze školy vši. *Protože to bylo dosť husto, tak si naši tatínek kúpili mašinku a strihali ňa až do mých jedenácti rokú dohola.* A tak jsem přijel i do Brna. Skončilo to všechno mým převezením do brněnského Ústavu, kde mi narostla pěkná kštice. Ale než mohla narůst, přepadla mě čočka fotografického aparátu pana učitele Krále. Sedíme si v modelárně – já jsem ten kluk, který sedí vlevo, tedy po vaší pravé ruce úplně na kraji řady. Ty pozdější fotografie, na kterých se pyšním ksticí s cestičkou, prozrazují, jak jsem se popanštoval.

Nikde jinde bych nebydllel než na dolním konci dědiny. *Proháňat bych sa chťel po cestách, cestičkách aj travnatých chodníčkoch, třebas plných balvanú lemovaných najútočnejšíma keříkama hlohu vedúcích do děckého štěstí z volnosti.* Klukem chtěl bych být, který je obklopený přírodou plnou bohatosti tvarů. Bosýma nohama znovu bych se chtěl prohánět po klikatých stráních pasinků, které mne někdy zrazovaly, protože nebyly nakloněny mému oslabenému zraku. Nechci zapomenout! Že je tam vosí hnízdo, to já musím vidět zblízka, a neštěstí je hotové. Pasinky jsou plné vosích hnízd. A také hlohu s krásně narůžovělými kvítečky, které tak mým kozám chutnají, jehož trny však zraňují mé bosé nohy. Nic bych nedbal! Žádné veliké keře to nejsou, většinou jenom malinké kříčky zde byly rozházené sem i tam, jak to paní příroda na této kamenité půdě zařídila. Do toho lesíka, který vás, milé pasinky, zarostl, toužím jednou přijít hledat své dávné dětství! Ale, když jsem měl jednou příležitost, nešel jsem z obavy, abych někde *nezbobroval*. Kluci šli sami. A také z obavy, abych nebyl zklamán, jak se stalo třeba s naší návší *Chalůpky*, s budovou staré Obecné školy, které se mi tak zmenšily!

To byste se divili, jak mlsná je každá koza. Zavede mne akorát mezi tyto keříčky a mlsá právě tyto bleděružové kvítečky. (Později jsme měli pro naše děti jedno leporelo, kde byla taková paní koza s kvetoucí větvičkou hlohu v hubě. Tento obrázek jsem měl i jako otec tří dětí moc rád. Ještě snad leží někde ve skříni – ale bojím se, že tam už dávno není. Tak se po něm nesháním.)

Ty naše kozy si nejvíce pochutnávaly na všem, co mělo bodláky a trny. A s jakou chutí mlsaly drobné kvítečky hlohu, a také spásaly sladké vršky jiných bodláků, to byste na ně dostali chuť i vy. *Dycky ale enom sladučké jejích vršky, až byste ím záviděli, dyž po utrhnutí zvlášť dobřučkého sústa*

zvedaly hlavy vysoko, otáčely sa po mně a nápadno dlúho a pochvalno vysoka žvýkaly vyčnívající jim z huby bodláky, jakby říkaly: „To závidíš, co?“

Možná, že by si z nich mohli vzít příklad ty dnešní rozmazlené děti, které si myslí, že jí proto, aby udělaly svým rodičům radost. A když tu radost dělat nechťejí, když si to rodiče nezaslouží, tak zkrátka nejí. *Nám maměnka spěšěj misu s jídlem odstavovali, abysme nezapomněli na tatin-ka, keří dojdú z vinohrada a budú mět hlad. U nás sa totiž jídalo z jedné mise. Šíšek (knedlíků) sme si každý pěkně položili na stůl, vedle kúsek masa a omáčky, zelé lebo erteplí sme měli nauprostřed stola a nabírali užicú. To nám šmakovalo! Chutilo nám, kozám, prasati aj téj drobněj havěti, co sme měli doma.*

Kozy, nezbedy. A přece jsem je miloval. Ony jakoby tušily, že mi mé brýle moc nepomáhají, často se zaběhly do škody.¹³⁾ – „Hledaj si ňa! – Skryly sa v hlbokých žleboch – „...a kde sme? Hledaj si!“ – pravily. Ale nemyslely to zle, chtěly si hrát. Nemyslely na ten svůj hladový důlek ani na mňa. Nezbylo nic iného, než je nachytat na ždíbec chleba. „Kozá, kozá, náá, mám pro tebe cosičko, ná chlebá, ná chlebá!“ volám sladučkým hláskem, až sa to rozléhá. Kdo by odolal! Na to vždycky reagovaly, ale šidit jsem je nemohl, musel jsem mít krajíc s sebou, anebo aspoň kousek papíru, který jim také chutnal. Nejvíce si ovšem pochvalovaly použité papírové ubrousky, ve kterých mívala něco zabalené moje starší sestra, která pracovala ve Zlíně a byla kulturní.

To ty naše nezbedy jindá například napadlo, jakoby se domluvily právě, když jsme prožívali ty nejkrásnější klukovské hry, že se *potichučky, pomalučky a nenápadno vydají na lup*. Kousek za pasinky byla totiž pole, na která snad po celou dobu poočku pomrkávaly a čekaly na vhodnou chvíli. *Potichučky, pomalučky, nenápadno* a potom bylo doma zle, když si *přišli súseda tetka Péchalka stěžovat*, že naše kozy byly ve škodě a okusovaly třeba vršky bramborové natě.

„Vy – děcka děckúcké, mosíte hlédát ty potvorné koze“, byla to ustálená diplomatická výčitka naší maměnky proti oběma stranám. A neubránili sa hříchu, dyž brali méno boží nadarmo:

„Bože, bože, zas mají prázdné břuchy!“ To pravili o tech kozách. Dyž ich uvazovali k hrantu, pravili im:

„Přemýšlají enom, jak vyvéct ledajaké ledačiny.“ To mysleli zasěj nás, smutné a také hladové pasáčky.

13) *domáci zvířata chodíja do škody* – na cizím poli okusovat vršky plodin a podobně – působit škodu

Povídám: „Tož, maměnko, dyž oni si nedali říct. Já sem ich fúrt odháňal z Péchalového rolí.“

„Tož, okružlaj erteplí k večeri. Dnes budú s kyškú.“ A bylo.

Koze uvázali k hrantu a šli dójit. Mléko začalo zvonit do prázdné látečky. Byla to prastará nádoba z vypalované hlíny, která se kdysi rozbila a potulný dráteník nám ji obdrátoval umnou sítí. Klonilo se k večeru, brambory začínaly vonět.

Na koze maměnka mysleli pořád; aby nezmokly, abych ich zas ze strachu, že zmoknú, nehnał brzo dóm, aby bylo dost mléka, hlavně pro prasa aj pro nás, aby sa koze nezduły, aby bylo na zimu moc sena, aby tatinek zavčasú nadělali slaměných věchtů, které pro dobu mrazů zajišťovaly dobrou izolaci chlévských dveří, aby nebylo v sečce saměj slámy, aby měly koze dobře podestlané, aby, aby...

A kozí chlév – to byla pěkná voňavá světnička, v létě otevřená s nezbytnou brankou, aby volně pobíhající králíci neutekli, v zimě chráněná proti chladu a mrazu. Však náš chlév sousedil s kuchyní, kde byla teplá zeď. Kozy mají rády teplo. Ale to mléko potom! Trochu toto ovzduší kazilo prase. Ale nebyvalo tu po celý rok. Volně ustájení králíci toho moc nenadělali.

Totkaj sa naši maměnka vrátili z chléva velice honem a s hrúzú povídajú, že koze majú jakúsi nemoc, majú červené pysky, jazyky venku, olizujú sa, majú aj bolavé paznehty. Tatinek sa enom potutelno smíli. Otevřeli dlaň své zdravé levé ruky, ve které drželi rtěnku. Vzali ji mé mladší sestře. Tatinek byli protivá tomu, aby sa malovala. Nenadávali, ale nanesli rtěnku kozám na pysky a paznehty. Šlo sa do chléva. A smíli sa ešte víc. Povídajú: „Tož sa podivte, jak si koze oblizujú pysky, jak ím to šmakuje.“

Nejkrásnější byla Šutěna. Bílá jako sníh a na levém boku měla kulatou světlehnědou, asi pěticentimetrovou skvrnu. Šutěna se mnou ráda laškovala, vyžadovala si například, abychom se spolu trkali. To se ví, já jsem nesouhlasil, že hlavou proti hlavě. Svou jsem nahradil pěstí. Souhlasila. Radost převeliká! Dodnes ji vidím stát na zadních, s výhružně skloněnou hlavou proti mně, pod bradou dva gombělající sa camprlíčky. Po tomto láskovném boji se spokojeně poškrabala zadní nohou za uchem. To, že děkuje. Přece vyhrála! Já jsem ji na oplátku obejmul kolem jejího dlouhého bílého krku, který by jí mohly mnohé dnešní dívky závidět. Povídám jí: „Šutěno, nesmiš lozit do škody,¹³⁾ naši sa zlobíja.“ Postála nehnutě, jenom dlouze polkla, až se jí ohryzek na dlouhém krku posunul sem a tam asi o deset centimetrů a svou spokojenost dala najevo tím, že se pravým bokem třela o zeď dlouhou asi deset metrů – a to tam i zpět.

A tak, vy si myslíte, že když vás chce koza trknout, že to myslí jako útok? Tož to je vaše chyba. Zuby vyceněné k nejradostnějšímu úsměvu, nikoliv k útoku. To vás zkouší a odhaduje. Ano, to nevíte, a že jste nikdy neviděli, jak se kozy umějí smát? Nebo snad kozy podezříváte, že mají zuby vyceněné, aby kously? To jim škodíte, je to rovněž vaše chyba a nedostatečné vzdělání. Koza totiž pozná, jak o ní smýšlíte. V životě mi tyto zkušenosti přišly několikrát vhod. Se všemi cizími kozami, kterých se jiní báli – a bylo jich v mém dalším životě dost, co jsem jich potkával, – jsem byl kamarád, i když by se jiným zdálo, že se tváří nepřátelsky. Kozy nejsou ovce ani berani. Jejich bezrohým ani rohatým hereckým výhružkám jsem rozuměl. A skloněným rohům rovněž. Ony to vždycky poznaly. *Divte sa. Ale zadní nohou se za uchem poškrabat nedovedete jako naše Šutěna.*

Jednou se mi vyplatilo, že jsem znal kozí náтуру. To si kamarád našeho Ivana koupil mimořádně velikou cizokrajnou kozu nějakého zvláštního druhu. Já jsem to netušil. Protože kluci věděli o mých názorech na kozí povahu, ponoukali mne, abych tu kozu zkrotil. Skutečně se proti mně rozběhla, ale když jsem proti ní zvedl pěst a pokročil, zpomalila a já jsem ji chytil za rohy. Měla skutečně mimořádnou sílu. Ale byl jsem mladý. Co dělat, strhnout jí hlavu mezi přední nohy a držet, ukázat sílu kamaráda. Pociťuji, jak její odpor slábne. Myslím si, poznala odborníka. Ale to byla lest. Možná si řekla: „*Nedožíraj ňa!*“ a jakmile jsem ji pustil zvedla se znovu na zadní a vztyčila se vyšší než já. Bylo třeba pokračovat od začátku. Než jsem se mohl stát s touto kozou kamarádem, Jarda ji prodal.

Zjara se nám někdy v chlévě objevily kozlata. Jako malý kluk jsem to považoval za samozřejmé. *To až pozděj sem tom přišel na klúb, dyž ně maměnka totkaj jednúc řekli:*

„*Tož, Šutěna má ocas nabok, pomékává. Mosíš s ňú dójít k capovi, ona sa nám hóní. Vezni ju na krátkém řetazu. Já mosím k sedlákovu oplacat. Zpodzimku nám zoral rolí. Pozděj ju zasěj doved.*“

Slavnostně jsme si to s kozú za jejího pomékávání vykračovali a všechny roby, co klebetily v gankoch, pokyvovaly hlavama. „Tož tak, k capovi, k capovi?“ Šutěna souhlasně pomékávala. „A tož ju pořádně drž, ať neuhýbá!“ Neuhnúla.

Kozly naši vybírali mezi těmi, kteří měli pod bradou místo chlupaté bradky dva asi tak deseticentimetrové (jak to říct?) *camprlíky*. Ve Vlčnově bývali tři kozli. (Je to velká dědina, tehdy měla více než tři tisíce obyvatel asi v necelých osmi stech domcích.) Dva s bradkou a jednoho s těmi visícími dlouhými bílými heboučkými válečky pod bradou. Pro zachování zdravého rodu se muselo také za těmi druhými do sousedních dědin.

Kozu neustále pomekávající jsem tam vedl na řetízku, aby mi z celého spěchu neutekla a nebyla u capa dříve než já. To se ví, za výkon se platilo.

Kůzle měla potom jedno. Asi jsem něco pokazil. Bylo nádherné, s nožkama jako strunky a dívalo se na mne, co jsem to zač. Jak mu jenom vysvětlit, že v tom mám prsty i já. Škádílil jsem je a když vidělo mé prsty, nadšeně se na ně vrhlo a dudlalo. Vyrostla z něho pěkná koza. *Z prvního oddojeného mléka pekli naši maměnka vynikající mlezivo. To sa jedlo užicú a enom tak, bez chleba.*

Naše slépký i ostatní domácí zvířectvo, co sme měli, by sa z jējich neba na mňa mračilo, dybych si nespomněl i na ně. A tak je co říct. Tož říkajte dalėj.

TO NAŠE ZVÍŘECTVO

V roce 1940 postavili *tatinek* s uječkem Koníčkem novou chalupu na konci dědiny tehdy u fotbalového hřiště. Náš rodný dům V *Chalúpkách* jsme prodali, pamatuji si, že za šest tisíc korun. Kozy dostaly nádherný chlív, byl větší než naše kuchyně. Měly pohodlné hranty, prase v něm mělo svůj zděný „box“ a po zemi vesele pobíhali králíci. Do králíkáren jsme je, prý pro jejich lepší maso, nikdy nezavírali. Mimo kozy a prasete jsme měli pár slepic, dvě až tři kočky a postupně dva psy. Slepice měly výběh, protože za domem byla velká zahrada. A co nádherného: hned vedle naší zahrady *ty pasinky, na keré sem už nemosél hnat koze přes pú dědiny*. Měl jsem je takříkajíc za zády. Jako dospělý jsem zde potom rád sedával a vzpomínal – ale především pásával.

Ešče k tom uječkovi Koníčkovi. Oni moc pili – no, jak zedník. Dělali, dělali, najednúc praščili lopatú lebo zedníckú užicú a šli. Gde inde – do Chovánkovéj hospody. Uječek Koníček (byli tatinkem Zemčeny, o keré bude také řeč) chodili moc do hospody a doma ich céra za to bila. Jednúc ich našli ľudé v príkopě zasypaných snihem. V zímě, v létě, chodili ve stejném. Dycky im z nohavic trčaly šnúrky od podlikaček a gombélaly sa do jejich kroku. Bílá košula im z gatí trčala a tak, jak byli při špacíru shrbení, košula im dělala vpředku jakúsi kabelu. Ruky sa im gombélaly jak zlomené, ale za prácu uměli chytit. Zpívali si cestú ale doma na výměnku byli potichu. Měli deputát: každý týdeň dvě másní flaše vína a pecen chleba. Hlad neměli, pořád u neko ho dělali zedníckú. Košulenka tenká, šila ju švadlenka... – ale né proto, aby ju uječek Koníček táhali po zemi...

Uječek byli otcem tetičky Zemčeny, tak řečené Šimkové. To podle jména jejich muže. Jak se ve Vlčnově *možete doptat*, když Zemků, Ulčíků, Klabacků i jiných je tolik! Hovořilo-li se například o Maři Zemkovéj (kterých bylo také hodně), bylo nutné dodat: Šimkovéj. Těch Marýn Zemkových bylo ve Vlčnově také moc a ještě víc. Vždyť v každé rodině měli mít děti se jménem Josef a Marie. Podobně také tetička Lojzena. Jejich přízvisko souviselo také se jménem manžela Aloise Ulčíka. Když bylo i těch František Koníčkových více, tak jedna byla *malučká Fanečka*, jiná z hospody, toho Marýnina handléřa a tak.

A tož jednu dochtorskú. Dofčiléjska mám na pravé noze hlubokou jizvu po Cigánových mohutných zubech, za což si můžu sám. Neměl jsem

ho kopnout. Měl právo olizovat pangét, na který kapala krev ze zabitého králíka, kterého jsme chystali k nedělnímu obědu. Byla to rána hluboká nahoře a menší dole na lýtku. Kdeže k lékaři. Panimáma mlynářka, u které jsme ten čas přechodně bydleli, udělali nějaké těsto s bylinkami, přiložili na celé lýtko kolem dokola a šli na louku natrhat psí jazyky, kterými obložili tu „sádru“ z těsta. Ano, to tak zatvrdlo, že utvořilo kruny. Než byl konec prázdnin, rána se zahojila. Jizva je viditelná ještě dnes. Po Cigánovi, kterého jsme při stěhování do nové *chalupy* (domku) u hřiště nechali u panimámy mlynářky, jsme si pořídili dalšího psa, Broka. Toho později zastřelil hajný, protože běhal do lesa a nedal si vysvětlit, že to nesmí. Od sousedky jsme dostali jiného, jmenoval se na Vlčnov neobvyklým jménem, Rolf. Toho rovněž hajný později zastřelil, protože Rolf měl stejné choutky zatoulat se do nedalekého Huckého hája. Potom už jsme raději jiného psa neměli. O tom, že bychom ho mohli uvázat u boudy, se u nás nikdy neuvažovalo. Přesto, že naši psi měli boudu zděnou. Když už jsem u těch jmen; *tetička Zemčena měli psa ménem Šohaj, tetička Ulčičena měli zas Zahraja.*

Koček jsme mívali několik. Rozmnožovaly by se tak, že bychom je ani nespočítali, musel jsem je utrácet. Jednu z nich otec ze záhadných důvodů pojmenoval Lekvar. Byla to vynikající lovkyně. Nosila domů všechny myši, které na polích ulovila a skládala je pěkně vedle sebe u vchodu do domu. Jakmile začala nosit i malé zajíčky, bylo zle. Hajný na ni políčil železa, do kterých se nakonec chytla. Kočka má tuhý život. Vysvobodila se za cenu zlomené nožky. *Maměnka, dyž viděli tú přední nožku, povídají: „Mosíme s tým neco udělat. Nemože tak chodit. Podiv sa, jak sa jí drží enom na koži, a dyž chróme, sa gombělá.“*

Bylo třeba operovat, protože se jí v ráně objevili červi. O utracení tohoto mazla se neuvažovalo. Tatínek odmítli, useknout nožku musel můj synovec. *Maměnka donéslí flašku slivovice, nožku kočce poléli, položili na klát pro sekání drva a synovec provedl zákrok sekyrkú.* Kočka, hrdinka, se všemu podrobila bez protestů. Ale také to zvládla. My jsme ani nevěděli, že existuje zvířecí *dochtor*. Brzy se z tohoto zákroku vylízala. Vesele potom žila do svých osmnácti let o třech nožkách. Chodila za námi jako pejsek, na lov už nechodila, držela se doma. Očividně tak projevovala svou vděčnost. Milé zvíře.

Později, již jako hotový muzikant, jsem složil dětský pochod, ale z jakýchsi důvodů jsem jej pod tímto dojmem nazval **Koníček o třech**

nožkách, bylo mi divné, že nikoliv Kočka o třech nožkách. *Tož nech! Snát sem tým nestúpl do kuřinca*¹⁴⁾.

Když už píšu o té havěti zvířecí, ještě bych vzpomněl *našich slépek*, ony by mi to neodpustily a ze slepičího ráje by na mne pokřikovaly. Měly se ve velkém výběhu výborně. *Šak si maměnka lubovali pěkně zbarvené žlútky jéjich vajíček. Dyž tatínek ryli zahradu, nevím, jak se to dověděly, poskakovaly mu okolo rýla a s hlasitým pochvalným pokvokáváním vybíraly všechno živé.* Také pasinky byly stálým slepičím lovištěm. Někdy je bylo obtížné sehnat domů. Na to měli *naši maměnka* trik: vzali dřevěné necky, ve kterých se mísívalo těsto, a lžíci škrabali o dno, jakoby se chystal pamlsek v podobě výškrabků. *Volali: „Ná, tutěnka, ná, ná, ná!“* Náhlý úprk za divokého kdákání domů vypadal jako zteč či jako závody slepic. Tento reflex nevznikl jinak, než že když se z necek vyškrabávaly zbytky těsta, slepice obdržely také kousek. Bylo to pro ně pošušňáníčko. Chodily potom po dvoře pyšně se zobáky od těsta, okázale si je čistily o chodník a slastně pokvokávaly. No, řekněte, nebyl to další příklad pro děti? Všeckým šmakovalo a nám, jak by ne?!

Konec této kapitoly je smutný. Když byl školní rok, nebyl jsem doma. Po ukončení povinné školní docházky v Ústavu pro nevidomé v Brně jsem se vyučil *košíkářem* a ladičem klavírů. Studium hudby jsem zakončil státní zkouškou na brněnské Konzervatoři. Jako mládenec jsem již směl jezdit domů samostatně. Jezdílal jsem také někdy na neděli. *Tatínek* už byli v koncentračním táboře a doma mě bylo potřeba. Mimoto jsem vždycy odpoledne pásal kozy, aby si *maměnka* mohli jít sednout před vrata a pobesedovat se *súsedama*. Tato nedělní siesta byla tak lákavá, že v tu neděli, kdy jsem, už nepamatuji z jakého důvodu, nebyl doma, uvazovali *maměnka* všechny tři kozy ke kúlům, které zatloukli na pasinkoch do země. Kozy to rády neměly, byl to panečku ostrý zásah do jejich svobody. Jistě si vzpomněly na svého již velkého pasáčka.

Stalo se jednou, že po silnici šel řezník Jozefík se svými mohutnými psy, kterých se uvázané kozy polekaly a začaly zmatkovat. To psy podráždilo a na kozy se vrhli. Divoký psí ryk a bezmocný nářek našich koz přilákal *maměnku*. Hořce zaplakali a zalomili rukama, když *uhlédli* všechny tři kozy s okrvavenýma nohama a v hrůze a bolestném nařikání. *Maměňčin* zoufalý pláč a neutuchající hořekování přivolalo také *súsedu Péchalku*, ale co naplat, psy se jim odehnat nepodařilo, byli rozzuření. Až přišel jejich pán, nezbyvalo nic jiného, než moje milované kozy, i milenku mou Šutěnu

14) *štúpnút do kuřinca* – šlápnout vedle – učinit něco, co by se nemuselo vyplatit

tak, jak byly ve svém království, uvázané na kůlech, podřezat. O léčení nemohlo být ani řeči. Už nikdy se Šutěna na mne neusměje, už nikdy se mnou nebude ani ona ani její družky láskovat, už nikdy nebudu pásat! *Slze vlčnovského chaloňa sú moc hořké. Maměňčiny* bolestně zalomené ruce zůstaly dodnes v mých vzpomínkách. Vždycky mě přepadl smutek, když jsem chodil po těch místech, která byla zbrcena krví milých nevinných mírumilovných zvířat, po kterých zůstalo prázdno, jakoby odešel člověk.

Ale nakonec jsem začal pásat jednu kozu, kterou *maměnka* koupili, aby jím nebylo smutno a nemuseli chodit pro mléko do vzdáleného obchodu. To už jsem vyučoval v Uherském Brodě na hudebce. *Také tato nová koza byla u capa, aj ona měla kozlata a jedno sme si nechali.*

Já jsem rodiče, sestry i všechny naše tvory zvířecí opustil, protože jsem přijal místo učitele na Hudební škole ve Svitavách a pokračoval ve studiu nadstavby na brněnské Konzervatoři. Ale prázdniny patřily Vlčnovu. Zanedlouho jsem se oženil. A to všechno bylo po celý můj další život pramenem, ze kterého jsem čerpal většinou vědomě, ale nejvíce neuvědoměle.

PRAMENY ŽIVOTA

Naši maměnka sa narodili ve Vlčnově v roku 1894. (Viz příložené CD. Omluvte prosím špatný technický stav nahrávky z roku 1961.) Vychodili enom vlčnovskou pětitřídku (měšťanku měl Vlčnov až od roku 1923), ale přeříkali (přečetli) moc knih. Nekeré roby si mezi sebou knihy mňénily. Skořej u nás pořád nějaká ležala. Tatínek pocházeli z Velkého Ořechova, gde sa narodili v roku 1898. Vyučili sa zámečníkem. Doškovú střechu chalupy v Chalúpkách, gde bývali maměnka s malú Boženkú, opravili sami. Bohužel, že místo slaměných došků dali těžké betonové tašky. Chalupa z tlučenice to o hodně později nevydržela. Jsem rád, že jsem si uchoval její fotografii alespoň s tou novou střechou. Maměnka aj tatínek pořád chalupu opravovali a projevovali svou neokázalou pracovitost. Svým příkladem vedli i nás děti, aniž tento příklad kdy zdůraznili. Práci považovali za způsob života.

Byli jsme vlastně dost zdravotně postižená rodina. Naštěstí se to u nás tak nebralo. Naši tatínek s těmi ustřelenými prsty, které si přivodili jako drenážní dělník při výkopech pro položení potrubí brněnského vodovodu z Březové nad Svitavou, naši maměnka s nepohyblivým kolenem, ke kterému přišli jako šestnáctiletá děvčica při tlačenci v kostele, starší sestra měla menší nevléčenou vadu chůze po vykloubených kyčlích při porodu, mladší sestru jsem prý já jako dítě poznamenal na tváři svou neopatrností a já silně slabozraký. Třetí sestra nám ve svém raném dětském věku zemřela.

My děti jsme se postupně rozprchly po světě, rodiče – jenom svazek kostí – spí už několik desítek let svůj věčný spánek na vlčnovském hřbitově. Čím jsem starší, tím silněji pocituji vděčnost za jejich přírodní výchovu. Byla laskavá i při všech těch existenčních starostech chudé – ale ne nejchudší – rodiny, byla přírodní, ačkoliv Rousseaua¹⁵⁾ rodiče neznali. Žádného člena rodiny nikdy ani nenapadlo se vymluvit, že něco nemůže. To bych vám musel vyprávět o svých prázdninách v době, kdy byli naši tatínek v nacistickém koncentráku, ale částečně také potom.

V době, kdy byli tatínek za války v nacistickém koncentráku, jsem byl jako zastupující hospodář. Například jsem stál na mlátičce a dával

15) Jean Jacques Rousseau (žan žak rusó), 1712–1778 – francouzský filozof a spisovatel; ideový předchůdce Velké francouzské revoluce (1789)

do bubnu rozdělané a natřesené snopy obilí, které jsem vlastně držel již potřetí nebo počtvrté v rukou od okamžiku, kdy jsme obilí pokosili. *Na sečení obilí kosů sem nikdy neviděl. To byla prvej práca našeho tatinka, pozděj, kdy už nebyli doma, oplatila naši skořejší pomoc panimáma mlynářka. Odebírat posečené obilí po šikovním ženci, dělat pokládky (vyrovnané hromádky pokoseného obilí), potom vázat snopy ze slámy, stavět mandely, nakládat na fúru, skládat na húru (půdu).*

Mláčení obilí cepy, to byl dříve obřad a um. Dva mlatci stojí na mlatevně (v průjezdu domu) proti sobě s cepy v rukou a buší jimi v pravidelné souhře dvoučtvrtečního rytmu. Také tři (říkalo se při tom: „*měch, plachta, měch, plachta*“) nebo čtyři mlatci v odpovídajícím čtyřčtvrtečním taktu. Průvodní rytmičné texty pro dvou ani pro čtyřčtvrteční takt si nepamatuji. Přitom se pozvolna posunují ve směru hodinových ručiček. *Bývávala to prvěj pěsnička žní s náročným baletem, kerá sa ozývávala z moc chalup. A potom už enom veliký ruční fukar, gde ide zrno od plev a přesévá sa přes říčice*¹⁶⁾. A později? Ještě dnes vidím ten svištící a řvoucí buben mlátičky plný vyčnívajících ostrých zubů, kde snopy obilí mizely s ohlušujícím rachotem. Potom mlátička poháněná motorem, nejdříve naftovým, později elektrickým. Nakonec kombajny.

Pověď, lebo si enom pomyslet, že na to nevidím, že by mohlo dojt k nešťestí, to ně nigdá nenapadlo a našu maměňku také né. Maměňka by sa za mňa hanbili. Hanba na slovácké dědině tehda znamenala moc, odsuzovala do nepochopění, nepolitování, do osamocení a také do posměšků. Tož, ale ten buben pro ty své rotující zuby nešél omacat!

Chvilé, které jsem jako dospívající mladík a potom i jako učitel hudby, mohl trávit s našimi – s prominutím – třemi kozami na pastvě, nebyly snad odpočinkem, ale příležitostí ke snění. Miloval jsem tehdy dívku, která byla daleko. Ve snách jsme pásali spolu, vidím, jak si ji naše Šutěna prohlíží, jak proti ní zkouší sehnout hlavu, zvednout víčka, vykultit oči a zatvářít se odkrytými zoubky vyzývavě. *Myslél sem si kolikrát, že už už ide za mňú po silnici, kerá pasinky lemovala. Ale ty hambatý snílku, co to věděla? A aj dyby...*

Chtěl bych být znovu tím výrostkem, který již od válečných let dluží prchajícímu ruskému vězni kus chleba. Objevil se náhle. Přišel kotlinou žlebu a sepjal ruce. Pochopil jsem až po chvíli, kdy jsem překonal první rozechvění. Řekl jsem mu naivně a ukázal rukama kolem sebe, aby popásl naše kozy, že skočím domů. Ukázal jsem mu naši blízkou chalupu.

16) říčica – druh síta

Nevěřil, měl strach ze zrady. Vracím se se zbytečným kusem chleba. Kde jenom toho ubožáka dnes hledat, abych mu řekl, že se nemusel bát, vždyť můj otec byl v té době v nacistickém koncentráku. Snad našel skupinu partyzánů, která jeden čas operovala v blízkých lesích. Tam jsem později poprvé zblízka uviděl, jak vypadá skutečný samopal. *Tá těrcha!*

S nefunkčními puškami, které se používaly při divadelních hrách, jsem se setkával, když jsme s dnes již mrtvým kamarádem Klímou broušili po půdě Ústavu (tehdy provizorně umístěného v Chrlicích) a vybírali z beden zakázané knihy. Ještě dnes je mi líto, že jsme neodnesli všechno, včetně těch historických slepeckých psacích strojů, které by jistě obohatily sbírky dnešního Slepeckého muzea. *Ale stejně nebylo, kde ich skovat.* Při pozdějších stavebních adaptacích budovy byly naházeny do šrotu. Nic jsem netušil, v té době jsem již vyučoval ve Svitavách.

Chtěl bych znova být chaloněm z dědiny, kerému mladý ruský voják znova ukradne jízdní kolo, aby se konečně mohl na něm prohánat podle libosti našú dlúhú dědinú, kerý ně za něho nabídl revolver a požádal o opravu hodinek. Odmítl jsem pistoli, hodinky jsem opravit neuměl. Zlí jazykové tehdy tvrdily, že potřebovaly pouze natáhnout. *Tož, nech si!*

Tento Nikolaj k nám chodil často. Zamíloval se do mé mladší sestry, a kolo od té doby každý den vracíval. Chodíval k nám za ní, ale ne proto, aby to moje kolo vrátil. Po nečekaném odsunutí vojska se i s Nikolajem ztratilo. Dlouho jsem však nemohl pochopit jiné jeho přání. Až mne zavedl k šatní skříni a ukázal na můj oblek. Pochopil jsem.

Někde bude Nikolajova fotografie v civilu. Toto jeho přání, které jsem mu splnil zapůjčením svého obleku, ho mohlo i mne přivést k vojenskému soudu a připravit o život, protože převlekem frontového vojáka do civilu by zradil čest sovětského hrdiny. Ale fotografii jsem pořídil a on se rychle přestrojil do své vojenské uniformy, kterou jsem si vyzkoušel také já. K mé lítosti se u sestry tento dokument ztratil. *Teprú pozděj sem přišel na to, jakú k nám mñěl dúvěru.*

Pili jsme spolu vodku (líh) z hrnku, zapíjeli vodou a zajíдали gulášem z ovčího masa – nikoliv obráceně. Vojsko s sebou hnalo velké stádo ovcí z nedalekého slovenského pomezí. Z ovčích kožešin potom nosili vlčnovští strýci kožuchy. Z vlny měly tetky svetry. Já sám jsem ještě několik let potom nosil svetr, na který mi starší sestra dokonce vypletla stylizované soby – norský vzor. Pyšně jsem jej nosíval po chodbách chrlického Ústavu a nechal se obdivovat. *Ty pyšný chaloňu!*

Člověk tak dlouho bloudí světem všelijak propletenými cestičkami tu a tam, až se dostane do dětských let. Tato nová pozice mne uklidňuje, je to

moje zázemí, moje pravda. Prožíval jsem ji ve velké dědině plné událostí, plné rozporů a usmíření, nečekaných bitek, kdy tekla krev, i velikých pitek, šťastných i zrazených lásek, ze kterých se při jejich šťastném konci rodila bystrá vlčnovská robátka. Věděl jsem o dvou mládencích, kteří po takové hospodské rvačce na nože o jednu děvčicu, byli navždy poznamenáni jizvami a tělesnou vadou. Jeden se jmenoval Staroba a měl potom holičství. Postavil si oficínu u potoka uprostřed trávníku. Byla to jedna místnůstka s předsínkou. Tam jsme jako kluci chodívali okukovat Starobovy jizvy, které rád ukazoval a vyposlechnout si chlapské řeči. Toho druhého pobodaného jsem neznal, bydlel na horním konci. *Ach to vínko, vínečko, mosíš ho pit pomalučky! Dívej sa přes plnú sklěnečku, jak jasné je slunko, očuchaj, namoť enom špičečku jazyka a tú prvú kapku ogúlaj v hubě a okoštuj. Tak praví pėsnička „Vínečko, né voda....“ Enom tak poznáš, co je vínko.*

Malebnost a různorodost lidských obydlí a rázovitých postav vlčnovských strýců a tetek, ujců aj tetiček, kmocháčků a kmoťrének, dědáčků a baběnek, tatíčků a maměnek poznamenává člověka navždy. Postavy a postavičky svérázných slováckých lidiček se v člověku rodákovi hluboko uhnízdí, aniž si toho jste po celá desetiletí vy sami vědomi. Jiní kolem vás jenom něco tuší, co se jaksi vymyká. Po celý život se nezabýváte toho, co a jaké prostředí jste do sebe vstřebávali s mateřským mlékem, dudlíkem z chleba v pláténku, pili kozí mléko, kde jste žili v útlém dětství, a vůbec nerozhoduje, jestli je později opustíte. Vím to, vím! Všechno je ve vás, co jste neuvědoměle vnímali a do sebe vstřebávali jako malé děcko, zůstává ukryto tam někde – kdoví jak – a jako stín vás provází. Člověk se za svým stínem obyčejně neohlíží. On je trpělivý, čeká, až se ohlédnete, nebo jdete se sluncem v zádech. Poznáváme tu pravdu, až když se vracíme, až když jsme získali nad svým bytím nadhled, až když jdeme zády kupředu a vidíme svůj stín, jak se proplétá mezi jinými, ale nakonec zůstává jenom ten váš. Ale k tomu musíte dozrát.

Každý jsme odněkud. Každý bychom se odněkud měli cítit, je kam se vracet. *Možete mlúvit, co chcete. Člověk sa ve vzpomínkoch rozpúšća a je životu bližěj, pomáhajú mu v sebezpoznavání. Diví sa nad sebu, gde sa vzaly všetky vlastnosti, dovednosti, túhy a chtění. To všetko, všecičko, pocházá z dčtva.* Co ve mně zůstalo z vlčnovského prostředí, z chvil, kdy jsem jako drobeček léhával na loktuši ve skrytu brázd dlouhých úzkých rolí, v huběnce dudlík z chleba, kozího mléka, doma ve vlastní peci pečeného chleba a těch vdolečků aj makovníčků (také pečených v domácí peci),

zabijaček, pasinků, dětských her, *hamidžugy*¹⁷⁾, *baňačú*¹⁸⁾, hry v kuličky a něčeho nikdy nepoznaného, dosud virtuálního. A je to tak, jak se v *pěsničce* praví: „*maměňčina láska a tatinkovo vychování*“.

Dlouho jsem netušil, jak mnoho zůstalo, to jsem poznával až ve zralém věku, až se mi oba rodiče navždy fyzicky ztratili, až jsem za nimi začal jezdit na návštěvu na hřbitov, zůstali virtuálně. Poznávám se vlastně až dnes, po celý život jsem si to neuvědomoval, protože jsem měl slunce životních perspektiv nad sebou a ve víru života jsem zapomínal na svůj stín. Jakmile jsem se otočil ke slunci života čelem, náhle jsem jej užírl. Mé štěstí. Zůstala ve mně i naivita tehdejších vlčnovských lidiček, kterým jsem za ni vděčný, i když jí moji přátelé a spolupracovníci nerozuměli. Také, řekněme, „přímý tah na branku“, který mi mnohdy způsoboval problémy v lidských vztazích – to z Vlčnova. Díky! Myslím, že mne Vlčnov naučil pilnosti a houževnatosti. Obě mi zatím zůstaly. *Tož – nech ať dál!*

Co všechno je ve mně dobrého, způsobili moji rodiče, tetičky, uječci, prostředí *Chalúpek, naša chalupa* (náš dům) z *tlučenice a pozděj její smutkem prasklé zdi*. Hlavně rodičům, ale všem a všemu ostatnímu jsem nestačil dost hlasitě poděkovat za jejich výchovu, protože by mi ani nerozuměli. Proč děkovat, za co děkovat, Jozéfkú? Necháпали by. Žili v práci a o svátcích uvolnění. Jsem přesvědčený, že žili vzájemně klidně, to ve mně zůstává. Před námi dětmi se rodiče nikdy nehádali, ale také nikdy jsem je neviděl objímat se a líbat. Na tisíce polibků, které jsem od své *maměňky* dostával, na tajná pohlázení *tatinkova* jako novorozenec a kojeneček, jsem zapomněl, avšak mám je v sobě. Jejich doznívání jsem pociťoval celý život. Každý z mých rodičů měl své pojetí života, které mi neuvědoměle předávali jen tak, neuvědoměle, svým bytím. Ale jak to přišlo, že jsme se s mou ženou líbali a objímali i před svými dětmi, které šťastně mezi nás skotačily a radovaly se? Bylo toho zapotřebí, byl jsem totiž dost přísným otcem. V tom teplém klubku rodičů a dětí se tvoří osobnosti. Řeklo by se, že jsme dali svým dětem příklad, a přece jsme se několikrát rozesmutnuli u příležitosti jejich sedmi svateb. ...že by toto všechno, o čem tu povídám,

17) *Hamidžuga* se hrála tím způsobem, že nožik či pero se volně pokládalo na dlaň různými směry, různě mezi prsty nebo na hřbet ruky a házelo se jim bez přidržování tak, aby se zabodlo do vlhké země

18) *Baňače* se modelují z husté jílové hlíny. Vyrobí se menší (tak asi jako dlaň) silnější plát tvaru čtverce a uprostřed udělá palcem otvor, ale ponechá se mu tenké dno. Otočí se dnem nahoru a buchne o placatý kámen. Tlakem vzduchu se dno roztrhne a ozve se malá baňa (rána). Komu silnější, vyhrává

že by nebylo pravda? Byli jsme s manželkou přece jiní lidé než moji rodiče. A tak, kde je pravda? V jiném životním prostředí, nebo kde?

Ti moji rodičové, to sevřené údolí, ta naše domácí havěť, ty malebné domky, ti svérázní lidé – a věřte mi, že i ta povinnost pást kozy a spolu s nimi žít, skutečnost pít jejich mléko – to všechno, a také to neznámé mne formovalo, tím vším jsem rád poznamenán, protože všechno to probíhalo vlastně již od mého prenatalního (před narozením) života. A to je tedy hloubka člověčího prostoru! Mám ve vlastních genech všechno to, jak naše rodina žila, jak žili moji předkové, jak Vlčnov vypadal, jak se zde žilo, jak se myslelo, *jak sa tu mlúvilo*, jak se milovalo i nenávidělo. Jsem zrovna tak, jak Vlčnov na horním konci do široka rozevzlátý, a ještě víc, jak Vlčnov na dolním konci do svého tichého údolí sevřený.

Probúzám sa z minulosti. Túžím si sa zaséj nikdy vrátiť!

Dnešní Vlčnov je ale jiný, lidé by se rádi chovali po městsky, *aj dyž ně to stejno nepasuje*. V současné době již málokdo *řečňuje tú překrásnú slováckú řečú, ba krasořečú, kerá teče jak voděnka kludná a búří stejno jak vichorec prudký, je chladná i vřelá, výheň i led, je jak symfónija slov. Nejkrásnější je šak její témr (barva) a zpěvně intonačná jedinečná bohatost. Zní sladko i hořko, veselo aj truchlivo. Zníja v ní zvony moc kostelú, směch děvčic, keré si šuškejú nejsladší tajnosti, a zpěv kolem krkú sa držajúcich šohajú idúcich z hospody zrovna tak jak z rolí. Jých duša vytryskla z vína, z vína, keré je kyselé a v hubě gúlané sa mňení ve sladkosť i bolesť života. Je to pěsnicka, tá naša řeč, je v ní dřina na rolí; tá naša řeč, to je bubláni potoka, ve kerém sa kúpú děvčičky v bílých košulkách, voda ím ich nadnášá a vidíte kolem každé nevinnou bělost. Sú v ní aj klukovské hry a sny. V našej řeči sú aj ty nešťasné kriváky, keré sa prvej nikdy zablyšcaly při tancovače. Naša řeč sme my!*

Dnes ji slyšíme poznamenanou nepříjemným pražským slangem, který rozsévají politici, ale také někteří umělci, do všech koutů naší vlasti prostřednictvím rozhlasu a televize, když chtějí být rádoby lidoví. *Nebojte sa, Vlčnovjané, mlúvit postaru! Mluvte mezi sebou po našem*. Víím, že to už dnes není možné, a tak mi promiňte tuto mou poznámku.

Vlčnov byla odnepaměti veliká dědina, kterou obývali lidé nesmírně chudí, potom domkáři jako střední vrstva a pár sedláků. Původní statek, o kterém se zmiňuje také *Ottův slovník naučný*, byl dávno rozparcelován. Tak vypadal Vlčnov podle toho. A bylo dobře. Chalupníci pomáhali sedlákům, sedláci zorali jejich chudá políčka. To jsem znal díky strýcu Pavelčíkovi. Chtěl bych ještě jednou vidět a slyšet, jak bič ve vašich rukou je nástrojem virtuosa.

Kousek od naší rodné chalupy byly *pastýrně*¹⁹⁾, kde v jedné místnosti bydlely dvě až tři rodiny s několika dětmi. Vidím je ještě dnes, jak tloučou starostovi na vrata, že mají hlad²⁰⁾. Museli mezi sebe přijmout také chudáka *Babuťu*, který trpěl epileptickými záchvaty, a chodil na žebrotu od domu k domu. Malé příbytky domkářů, krčící se pod tíhou starostí o živobytí rodiny, které chovaly kozy, někteří dokonce kravku a střední i velcí sedláci, kteří poskytovali možnost výdělku, včetně protislužby těm, které jejich majeteček nemohl uživit. Tyto společenské vrstvy vznikly přirozenou cestou a až na výjimky jim bylo dobře.

Měli sme tři měrice rolí. Z toho půl míry vinohrada. Pan Pavelčík nám chodili orat, svážat úrodu obilé a my sme mu oplacali všelijakú práci na rolách. Jejich koně mne vždy fascinovali. Pan Pavelčík byli mistrem v praskání *tatarem* (bičem), ale koně nikdy *nešvacili*, koně patřili do rodiny. Jeli jsme na pole a on si s nimi povídal, nikdy nekřičel a jeho „tož, vyjedem“ „vijó“, „tihi“, „hat“ a „přr“ aj „vijée“ zněly vždy tak laskavě, jakoby se jednalo o malá děcka. *Ale chlapi Vlčnovjané nemívajú enom koně vrané. Košulenky tenké už vubec ne, ty byly vždycky z poctivého plátna a natvrdo naškrobené. Nadra vyšívané už nenesíja, enom nekeří na veliké svátky. Ale pod kordulú*²¹⁾ *ím bije srco života jejich předků.*

Dědina dlouhá takřka na hodinu chůze. Na horním konci široká jako duše jejich obyvatelů, na dolním konci shrbená, jako jejich chaloupky. Kostel samozřejmě na horním konci v místech prastaré kapličky. Zde je pravděpodobně místo prvního osídlení. Jestliže se jedna blízká skupina *chalup* dodnes nazývá *Na Valoch*, není to samo sebou, pronic, zanic. Horní konec naší dědiny je rozevlátý do délky i šířky ve tvaru horké lidské hlavy. Dolní konec tvoří potom jakýsi ohon této komety. Vtěsnaný je dodnes v údolí mezi dvěma kopci do ztracena, i když domků přibýlo.

Ve Vlčnově, tam sú prameně mojého bytí. Nepomohlo to skrývat, všichni kolem to na mně poznali. Jenom já jsem se tomu divil. *Tož, tak! Nebanuju, aj dyž sem pro nekocho býval enom venkovským prostáčkem.* Ale i ten se svým úsilím byl jednoho dne pozván do auly Palackého univerzity v Olomouci a pro svou čest i do historické promoční síně staroslavné Univerzity Karlovy v Praze, k přísaze a dvěma prsty se dotknout překrásného starobylého univerzitního žezla a v pohnutí mysli mohl vyslovit to úžasné *SPONDEO AC POLICEOR*²²⁾ Nikdy nezapomněl na starou Obecnou školu

19) *pastýrně* – pastouška (nuzný domov pro sociálně nejslabší)

20) Umožňoval jim to tehdejší zákon o Domovském právu

21) *kordula* – různobarevně vyšívaná i jiným způsobem zdobená tuhá vesta

22) Slib věrnosti na žezlo

chlapeckou ve Vlčnově, ve které byly prapočátky jeho školního vzdělání. Bylo to pouhých pět let, které však položily pevný základní kámen mého celoživotně trvajícího úsilí o jeho tvůrčí naplnění.

Z VLČNOVSKÉJ ŠKOLY

Tož, prvej to bylo tak: cesta do školy z dolního konca dlúhá a plná událostí takových, jaké možú prožívat enom děcka. Cesta ze školy ještě delší. To ty nastroádané klukovské problémy, které se probudily o přestávkách mezi vyučováním. Ano, mezi kluky, protože naše třída byla chlapecká. Nevyučovalo se koedukovaně. Dívčí třída byla samostatná. V naší třídě bylo více než čtyřicet žáků. Stejně i v dívčí. Cesta do školy byla jiná na podzim a zjara, jiná v zimě. V létě byla cesta dlouhým potokem příjemná, i s těma nadávkama hospodyněk, které zde praly prádlo tím, že je položily na k tomu vyrobenou lavici, říkalo se jí pradelna, a ze vši síly do něho bušily zvláštní pálkou. Horda kluků vodu kalila, všichni měli čas, do školy se nešlo. Rádi jsme pozorovali plavení a hřebelcování koní. K tomu hřebelcování sloužil kovový kartáč o rozměrech asi deset krát deset centimetrů. Místo žíní měl pět řad ostrých plechových zubů.

V zimě to byla potokem jedna klouzačka. To zase doma se poznalo, protože boty všechno nevydrží. Bylo by to ještě horší, kdyby nebyly na podrážkách okované cvoky, na podpatcích podkůvkami. Kdepak brusle, to u nás neznal nikdo. Já jsem je poprvé uviděl až v brněnském Ústavu a mohl jsem si je později také půjčovat domů. Jedny Vánoce jsem celé projedil na malé zamrzlé tůňce nedaleko našeho nového domu u hřiště.

Od března jsme však většinou chodili bosky – škoda botů. Kdepak nové boty, ty byly drahé. V nejchudších rodinách si je děti vzájemně půjčovaly. Měl jsem v tomto smyslu vůbec velké štěstí, protože naši tatínek si pořídili ševcovské náradí, obstarali kopyta a potřebný materiál a boty nám opravovali; na podrážky cvočky, na podpatky podkůvky, jak jsem řekl. Na boty do Brna mně nalepili gumové podrážky a podpatky. Tam je tvrdá zem.

Ještě dodnes vidím tu astronomickou částku za chlapecké komisi boty, stály nedosažitelných 99 korun. U prodejny Baťa byla naše pravidelná zastávka cestou ze školy. Dívali jsme se plni obdivu. Takové bylo možné získat nanejvýš od kmocháčka při biřmování. Prodejna byla v jediném jednoposchodovém domku na dolním konci. V prvním poschodí byla kancelář místních četníků. Okukovali jsme nejen boty a tlustou paní prodavačku, ale také tajemné držadlo, od kterého vedlo táhlo zakončené v prvním poschodí zvoncem. K četníkům se zvonilo zatáhnutím za toto táhlo, které zvonec rozhoupalo. My kluci jsme se nikdy neodvážili

na držadlo táhla ani sáhnout, ačkoliv jinak z nás obyvatelé Vlčnova moc velkou radost neměli. To si jistě domyslíte proč. A navíc, četníci nosili šavle a na hlavách helmy. To vzbuzovalo úctu – i tu naši klukovskou.

U nás totiž byla Baťova prodejna. Její výloha byla jednou ze zastávek cestou ze školy, jak jsem řekl. Oba výklady uprostřed s dveřmi byly tak velké, jaké měly obchody v Uherském Brodě. Prodavačka nebyla hned tak někdo, žádná tetka, patřila mezi několik vlčnovských žen, které všichni oslovovali „paní“. Také se tak přiměřeně po *velkopansku* chovala. Nosila městské šaty, měla zastřižené vlasy, žádný *lelík*, zřejmě měla trvalou ondulaci jako naše paní učitelka. Byla hodně tlustá, a její důstojnost zvyšovalo překrásné, ve Vlčnově nevídané vybavení prodejny. *Řečňovala po panský. V prodejně bylo čističko. Bližčaly sa kovové police, kovové chromované sesle s vycpávaným sedadlem, opíradlami, co iné obchody neměly.* Všude samé krabice a na zemi zřejmě linoleum, které se nezvykle lesklo. Za prodejnu měla paní kancelář, ze které to divně vanulo neobvyklou vůní.

Nevzpomínám si, že bych kdy měl nové boty, *maměnka nějaké dostali po sedlákovém klukovi, naši tatínek zas donéšli z vinohrada, kde za ně dali másní flašku vína.* – Jenom tak mimochodem, litr vína jsme prodávali za 5 Kč. – Slavnostně a se zvědavostí jsem mohl vejít do prodejny za účelem koupi nových bot, jinak jsme tu kupovali tkaničky a později také ponožky na neděli do kostela. Ve všední dny, pokud bylo zima, jsme nosili onučky ze starých hader. Nové boty jsme šli s otcem koupit u příležitosti, kdy jsem je potřeboval, protože jsem měl jet do toho Brna do slepeckého Ústavu. A tu prodejnu si dodnes pamatuji. Taková to byla událost. *U dveří sme si moseli opucovat boty, aby sme nenatápali.*

Cestou ze školy jsme také obdivovali sluneční hodiny²³⁾. Bývaly na štítu domu na křižovatce proti dnešní poště. Ale žádné číslice tam už neměly. A ještě jedna věc nás upoutávala, byl to žentour²⁴⁾. Vlastnil jej nějaký sedlák, který měl stodolu na pravé straně, když jsme šli za humny směrem k dolnímu konci.

Naše paní učitelka Marie Řezníčková, byla druhou „paní“. Jeden čas bylo nařízeno svobodné učitelky oslovovat slečno učitelko. Učila mne od 2. do 4. třídy. Sedávala na mé, v řadě první, školní lavici – seděl jsem blíž tabule, jako nezbedové, aby jí byli na očích – a stále ji vidím, jak si protřípá

23) *sluneční hodiny* – časoměrné jednoduché zařízení, které udávalo místní sluneční čas. Využívalo většinou změny polohy stínu šikmé tyče šikmo upevněné na zdi domu. Někdy též sloupu. Pozorovalo se, jak se měnil jejich stín během dne

24) *žentour* – dříve používané zařízení, které bylo uváděno do pohybu zapřaženým dobytkem; přes převodové ozubené soukolí pohánělo hospodářské stroje

a natřásá své hnědé mikádo. Bylo to zvláštní, vlčnovské děvčičky, děvčice aj tetičky, tetky, také baběnky nosily výhradně lelíky. Byly samozřejmě součástí a okrasou tamního překrásného kroje.

Naše paní učitelka byla hodná, zrovna tak jako náš druhý učitel, který nás měl v 5. třídě. Ale v první třídě jsem pro svou těžkou krátkozrakost od pana řídícího Dvořáka hodně zakusil. Nevím proč, ale posadil mne do druhé lavice, ačkoliv jsem odtud na tabuli neviděl. Pan řídící byl hrozně přísný, kouřil dýmku s dlouhatanánánskou troubelí. Přestože byl vyšší postavy, tréska mu sahala takřka až k zemi. My školáci jsme mu ji museli zapalovat. Pan řídící si totiž každý den před osmou vyšlápl před školu, rozkročil se ve dveřích a kouřil. Hlídal nás, abychom si neničili namáčecí pera hamidžugou. Bohatší kluci používali křiváky (malé zavírací nožíky, střenka měla většinou tvar rybičky). *Gdo šak na ně mňěl?* Právě pan řídící mi začal říkat: brejloňu – no, a někteří kluci po něm. Paní učitelka uměla krásně vypravovat a líbilo se nám, že někdy použila slovo z našeho nářečí, oproti řídícímu, který mluvil, jak se nám zdálo, velice po panský a zpěvno.

Pan učitel, který nás měl v 5. třídě (na jehož jméno si bohužel nevzpomínám), uměl při našem zpěvu překrásně hrát na housle a navíc nás vedl k modelování z hlíny. Housle jsem uviděl poprvé a něco dělat z hlíny jsem uměl. *S klukama sme negde, gde bylo blato dělali baňače.* V obou předmětech jsem prospíval mimořádně dobře, zatímco v jiných to bylo tak tak. Naši maměnka ňa před ludima chválili a říkali: „*Náš Jožka sa učil dobře, šak v žádněj třídě neostál sedět.*“ To se u mě považovalo za úspěch. Strach z vysvědčení jsem proto nemíval. Jistě se hemžilo trojkami a nějakou tou čtyřkou. Dnes je pro mne záhadou, jak asi zněl náš tříhlasý dětský pěvecký sbor páťáků. Zpíval jsem podle potřeby druhý nebo třetí hlas. Pan učitel hrál přitom na housličky. Ve zpěvu jsem vynikal. Na zpěv a modelování jsem se vždycky těšil.

Ještě bych se rád zmínil o hře „ve špačky“. Je pro starší děti. Vyrobí se dřevěný špalíček (špaček) na obou koncích zašpičatěný. K této hře patří dřevěná pálka, kterou se jejím úzkým bokem uhodí na konec špalíčku. Ten by měl vyletět. Hráč jej honí a odpálkovává do okamžiku, kdy spadne. Počítá se počet zdařilých odpálkování.

Vzpomínám, jak krásný hrad jsem ještě s jedním spolužákem vymodeloval poté, kdy jsme byli plni dojmů z návštěvy hradu Buchlova. *To vám mosím ešče říct, že za mých děckých roků nejezdíl z Vlčnova žádný autobus. Vlak byl pěšky daleko, hodinu až dvě, to podleává toho, deže ste ve Vlčnově bývali.* To připomínám v souvislosti s oním zájezdem do Buchlovic. Jet poprvé opravdovským autobusem s gumovými koly, a žádným

žebříňákem – mimochodem, ale také on měl dřevěné lavice podélně pod okny po obou stranách – a ještě si na to uchovat jasné vzpomínky, to už je něco! Možná je to také tím, že se nám cestou autobus porouchal a my kluci jsme hned u řidiče, který poruchu odstraňoval. Ten zážitek je tak mohutný, že si dokonce vzpomínám, jak při otevřeném poklopu na dně autobusu se páka vedená od motoru zepředu k zadním kolům točila. Dnes už nevím, jestli to bylo vysněné či pravda, ale tu hřídel vidím pořád. A na buchlovském hradě rostl strom „*hore kořeněm*“. Prý je tam dosud. První návštěva hradu v mém životě – *nedivte sa nic, že jeho model z hlíny sa nám vyvédl a dostali sme od pana učiteľa pochválení*. Ostatní kluci nám to záviděli. Děkuji vám, pane učiteli!

Míval jsem jistě jenom tři jedničky: mravy, zpěv a ruční práce spojené s modelováním z hlíny. Byl jsem – a dovolte, abych byl ještě dnes – na to hrdý. Ve škole jsem jinak moc pochval neskízel. No, ještě za ten zpěv. Musím se přiznat, že pochval jsem moc neobdržel, později ani v té slepecké škole. Tam mně zase zpočátku působilo problémy slovácké nářečí. U hudby tomu bylo jinak. To víte, nebo ne?

Do tohoto období, ale o rok dříve, patří i mimořádný zážitek. Vlčnov totiž navštívil bezruký Frantík, tehdy populární postava. Na jeho produkci jsme šli s paní učitelkou. Frantík nám ukazoval, jak opravuje díru v ponožce a mnoho jiných triků.

Ve vlčnovské škole jsem to ale neměl snadné. Pro svou těžkou zrakovou vadu jsem neviděl na tabuli. Zprvu jsem proto v první třídě opisoval od souseda. Pana řídícího nenapadlo dát mi lavici co nejbližší k tabuli. Celou dobu jsem u něho seděl, dokonce ve druhé lavici. „*Však máš brejle*,“ říkával. „*Štyry oči má*“, opakovali potom po něm *nekeří* moji spolužáci, „*a ešče nevidí*.“

Byl jsem malé útlé postavy, a tak jsem rozhodně nepatřil k těm klukům, kteří si své místo ve třídě mohou snadno obhájit. Pro toto všechno – a snad právě z toho vyplývající špatný prospěch – se *naši tatínek* s pozdějším třídním učitelem dohodli, že bude nejlepší, když přestoupím do nějaké speciální školy v Brně. To se potom uskutečnilo 11. září roku 1937. Byl to zásadní zásah do mého života a myslím, že nemám čeho litovat. Stane se ovšem navždy záhadou, co by se mnou bylo, kdybych zůstal doma. Možná, že při těch jiných a přiměřenějších nárocích intelektuálních, společenských i emocionálních bych prožíval život spokojeněji s *kerúsi Vlčnovjankú*.

Jedenáct let prožitých u nás ve Vlčnově, mně dalo mnoho. Naučilo mne vyrovnávat se se stavem věcí, ale zároveň podpořilo rozvoj mých

volních²⁵⁾ vlastností a v neposlední řadě to byly nepostradatelné obecné vlastnosti, které mi později pomohly zdolat ten složitý svět. Děkuji za ta léta, ve kterých jsem byl nucený překonávat tolik překážek. A právě tato zkušenost je jednou z nejcennějších.

Nemožu říct, že by sa mňa všetky tyto výpady na mňa, mñél za urážky. Na kamaráctví to vlastně nemělo žádný vliv. Hráli sme v kuličky, špačky a jiné hry v prostorách Chalúpek, a ty byly moc daleko od školy. Ale také společné prohlížení například slunečních hodin, keré byly na štítu jednoho domu na křižovatce. To sme nemohli pochopit. A také za humnama prý byl jeden žentúr. Nikdá sem ho neviděl, jak jede.

Mimo hudebních vloh jsem měl sice určitou dávku zručnosti a technického nadání a také trvalý zájem o elektrotechniku, ale na to všechno je třeba dobře vidět. Byl bych nejspíše dělníkem ve Zbrojovce nebo v havříckých cihelnách, hrál s vlčnovskou dechovkou, která byla zvána i do rozhlasu, možná, že bych ji i řídil, určitě bych se u starého varhaníka vyučil varhaničení a co já vím... Ale jisté je, že pobyt v Ústavu pro nevidomé v Brně mne zavedl a připravil na správnou cestu osobní i profesní. Vedení tohoto zařízení mohlo po mém absolvování státní zkoušky z hudby učinit pro mne více. „Ale tož počúvajte, co pravím, su rád, že to tak bylo. A fčil si přeříkajte niekoľik spomínek na to Brno.“

25) volní vlastnosti – stav vlastností vůle člověka

HRST VZPOMÍNEK NA SLEDECKOU ŠKOLU V BRNĚ

Jsem na rozpacích, jak začít s líčením období mého života, které mne jako jedenáctiletého, nezkušeného vlčnovského kluka přivedlo do brněnského Ústavu pro nevidomé děti. Při líčení tohoto nejvýznamnějšího zvratu v mém pozdním dětství a dospívání nebudu ani v tomto případě hledat žádnou vyumělkovanou formu, stejně bych to nezvládl. Zde je moje povídání, které vyrůstá ze vzpomínek trvale opředěných charakteristickou vůní vzdáleného domova, do městských zdí se ale moc nehodily. *Tož ale nepřestaňte říkat. Šak si můžete trochu odpočinout.*

Už má první cesta vlakem bylo to, co si pamatuji. Divil jsem se například velice, že když se dívám ven z okna, krajina rychleji ubíhá, než když bych jel na žebříňáku. Ano, to je ten rozdíl. Žebříňák, na kterém jsme s panimámou mlynářkou a také se strýcem Pavelčíkem jezdili na pole, má na podlaze pouze volně položená prkna, skrz ně je vidět na to, jak pod vámi ubíhá silnice. Krajina při jízdě vlakem rychle ubíhá, ale když sklopím oči k podlaze vagonu, je nehybná. To mne zaujalo a několikrát jsem se tímto efektem kochal.

Času bylo dost, více než čtyři hodiny, řečí už méně. Co také? *Tatinek aj já máme své problémy.* Koleje i vlak z vnějšku jsem znal, protože jsme se kolem nádraží v Hradčovicích chodili v létě koupat do řeky. Protéká zde řeka Olšava. Ve Veletinách, přes které jsme museli jít, byla Olšava již tehdy regulovaná, široká a nehluboká, vstoupit se do ní nedalo.

Plavat jsem se naučil právě v Hradčovicích na dost ostrém oblouku řeky, zato však s klidnou hladinou. Vlčnovský potok byl příliš plytký, tam jsme se jako malí jenom cachtávali.

Po této zámлке, která se mi vloudila jenom tak, se vrátím k té první cestě do Brna ještě zpátky. Vstávali jsme ve tři hodiny, byla tma. Dítě v tuto dobu vnímá všechno jako ve snu. Blikající nástrovní petrolejová lampa to poočku pozorovala a mrkala. Rozechvění jednak z rozespalosti, ale hlavně z něčeho neznámého, ještě více zdůraznily stíny pohybujících se postav od neklidného plaménku petrolejky pod cylindrem.

Sbohem, ty moje hnízdečko na peci, sbohem, Vlčnove! Tiché rozloučení, *maměnka* neudrželi slzy, kočka stojí na stole pod petrolejkou údivem

s vysoko zdviženým ocasem. Asi si říká, „co to“? Tiché zachrochtání našeho čuníka a hlavně hlasy probuzených koz mne rozechvěly až k drkotání zuby. Ale asi to bylo ranním zářijovým chladem. *Maměnka idú na kúsek cesty s nama. Tatinek nesú starý dřevěný, původně černý, vojenský kufr, s kerým rukovali do první světové války „za císařa pána a jeho rodinu“.* Původně černou barvu sami přetřeli na hnědou. Tak byl jako nový. Lepenkové kufry tehdy neexistovaly. Pro cestování sloužil hranatý pletený koš z vrbového proutí, opatřený zamykacím víkem. Na toto jsme neměli.

Cestou po liduprázdné, tehdy ještě štěrkem sypané silnici jsem trochu klopýtal a očima hladil desítky chalup, které jsme míjeli a na konci dědiny jsem se rozloučil se *stráňkama pasinkú aj ich olemujúcíma príkopama*, ve kterých končivalo naše „válání beček“. Prošli jsme olšinami, kde pod mostkem se se mnou zurčením loučil Vlčnovský potok věčně spěchající do Veletin, kde končil v Olšavě.

Oči se mi mhouří, jdu popaměti a – najednou vidím v obou stráních kolem silnice míhat se světélka *v malušíckých okénečkách a dvéřečkách malučkých domečkú a potichučky sa pohybujúci malušenké postavičky pidi-mužíkú, keří sa ponáhľajú se mňú rozlúčiť. Idú a pořád idú, čut ich není, ale nedošli až ke mně. Domečky sa bliščíja od raňej rose, dvéřečka sa otvárajú a zavírajú, v okénečkoch světélka zhasínajú a v dáli všecko mlžně mizí. Zvedám hlavu. Bylo to pravda, nebo jsem šel ve spánku, byly to odlesky rosy či moje slzy, byl to sen? Kdoví? Nepravte na to nic.*

Bylo mi smutno, jakoby to bylo navždycky. Na mostku přes Vlčnovský potok jsem přišel na to, že jsem cestou dřímал a možná jsem měl dokonce sen. Také to mohly být odlesky měsíčního světla, které se odráželo od krůpějí ranní rosy. *Ale ty skřety sem jisto jistotno viděl – pravte si, co chcete...*

Naši tatinek měli vždycky rychlý krok. To mne zřejmě probudilo. Klusal jsem vedle nich, nestačil, ale oni nic nevěděli. Aspoň tak se mně to zdálo. Udýchaný vzpomínám: ještě několik dní jsem od začátku září chodil do školy, ale včera už ne, byli jsme v Uherském Brodě nakupovat pro mne – klobouk! Bože můj, černý klobouk pro jedenáctiletého kluka, „protože idu mezi ludí“. Ten nešťastný černý klobouk s lesklou černou stuhou jsme koupili u brodského žida, aby byl laciný. Ten nešťastný, třikrát nešťastný klobouk s černou lesklou mašlí byl později v té nové škole příčinou mého prvního provinění. Ten stokrát nešťastný černý klobouk! Tož, o tom vám ešče povím pozděj.

A to obrovské nádraží v Brně! Z vlaku sme vlézli po schodoch dolú pod zem a na koncu téj podzemní chodby nové schody hore. A tam býl kostel či co, tak sa to rozlěhalo. Ale kostel to nebýl. Tatinek pravíja, že je to hala.

Oni to víja, v Brně už byli. Před nádražím zas na zemi kolejnice, to snát pojedem iným vlakem, ale né, prý to sú tramvaje. Pro mě ze záhadných důvodů jsme v Brně nejeli tramvají, ale autobusem. Tramvaje řinčely víc než vlčnovské žebříňáky po hrbolatých silnicách, tož sem nebanoval. Drkotaly jak formanské voze. Gde, hernajs, mají kola – přemýšlám – jedú po tech deskách, keré tahnú po zemi? Vzpomínám také, jak ně ohromilo enom tak na ulici obrovské schodišče, po němž jsme šli mezi vysokánskými domy. To, keré vede k vlčnovskému kostelu, je tisíckrát kratší. Nic iného sem kolem sebe nevnímál a najednú tá přeobrovitánská budova. Do ní by sa vlézl snát celý Vlčnov. Tu že mám bývat? Vlčnovská škola – hotový trpaslík. To je neuvěřitelné! Až o tom budu vykládat Fanyнови a vůbec třebaš aj děckám ve škole, gde sa třebaš vrátím, budú ně za to nadávat, že si vymýšlám, „necigaň, cigáne jeden“! Odsoudí mne hlavně ti kluci z horního konce, kteří jsou pyšní na své veliké chalupy s rozsáhlými dvory. Všichni sice znají veliké domy v Uherském Brodě, kam chodívají na pouť, nebo v Uherském Hradišti, kam se chodí na návštěvy do nemocnice a k soudu, ale tady to jsou ty největší, které je možné postavit. To byste měli, kluci, vidět ty brněnské! A tú moju novú školu, ba školisko! Ach bože, jak tam budu trefit?

Konec obrovitánského schodišča, ideme do mírného kopečka a ten rozhléd, to ve Vlčnově néni, snát enom z vinohradů lebo z věže zámku v oboře. Ale tech velikých domů, to byste moseli vidět. Banuju, že tudy néni Fanyн. Nigdo z kluků ně ani neuvěří, že je možné postavit tak veliké domy. Sú moc věcí než vlčnovský kostel – stokrát!

Jsmе tedy na místě a jestliže řeknu, že nebylo vidět z jednoho konce budovy Ústavu na její druhý konec, ani bych se dost nemýlil. To jednoposchodová budova vlčnovské Obecné školy, která se nám zdála veliká, by se do mé nové vešla tak tisíckrát lebo kolikrát.

Myslíte, že je možné, aby na nás hned v ganku do domu schválně čekali moc příjemný pán? Měli na hlavě krásnou čepici s kšilem a odznakem, kterou před tatínkem smekli. Že by tu byli akorát pro nás, že by ten pán tatínka znali? Pan řídící tudy byli moc hodný, neměli vůbec nic společného s tím vlčnovským. Naši tatínek všechno vyjednali, ale odcházají a nejak divno sa ze mňú lúčíja. Já jsem vlastně do této chvíle nevěděl, jak se mají lidé loučit, nikdy s nikým jsem se ještě neloučil. Víм jen, že na mne tatínek působili moc po panský. To se jistě naučili, když kdysi dávno „ve světě“ kopali drenáže lebo co.

Další moc hodný pán mě zavedl po širokánském schodišti mezi kluky. Tak veliké izby byste moseli pohledat. A čišťučko tu měli. Kluci sa držali za ruky a chodili sem aj tam a zas dokola a pořád stejno dokola. Jeden stál před

oknem a fúrt před svojíma očima třepál rukú s roztaženýma prstama. To stálo za podívání.

Jiný měl nakročenou jednu nohu a hrozně moc se klátil dopředu, do zadu a třepal rukama. Někteří ti kluci třepali rukama jenom tak pro radost, jiní kroutili hlavou, jakoby se pořád něčemu divili, jistě také pro potěšení, protože se přitom divně usmívali a nikam se nedívali. To jsem pochopil, ale proč si někteří strkají prsty do očí? *Prohlédám si ich zblízka. Chodím od jednoho k druhému a nezlobím, protože sa bavím.*

Můj příchod některé z kluků na chvíli upoutal.

„Přišel nějaký nováček,“ čuju.

Jaký Nováček, povídám si.

„Ale tož ve Vlčnově ně pravíja Jožka Smýkalúj“, povídám! Tehdy jsem nemohl pochopit, proč to vyvolalo takový veliký smích.

„Zde je tvá skříň“, čuju toho pána a podivuju sa, jakú skříň a na co? U nás doma jsou v jediné skříni, co ji máme, jenom sváteční šaty a oblečení rodičů chystané do hrobu. A tudy ta skříň, že je enom pro mňa? Všecky mé věci ten hodný pán do ní pěkně poskládali, úplno jak v obchodě, lebo jak nejaky sluha. Ten dřevěný vojenský kufr nekde odněsli.

A gde je tady dvůr, kadyma sa ide ven? Hen tam je veliký betónový plac, to je prý veranda. To slovo neznám. Šak sa hned podívám. Ale nepodíval sem sa. Tam sa može ít enom dohromady. Nikdo nesmí sám. Divím sa, pořád sa enom divím, protože nevím, co je to veranda, protože nevím, že bych zničehonic nesmňél ven! Šak sem nic neprovědl. To naši tatínek ozajstno nevěděli. Ukázali by ím!

Všeckému sa divím. Smutno sa dívu oknem do velikého dvora. Vidím okna nalevo, napravo, hore aj dűle. Bóže, tolik oken nemajú dohromady ani všecky chalupy u nás v Chalúpkách. Naša chalupa má dvě obyčejné okna v izbě, jedno malučké v síni. V komoře je okénečko malušenké s mřížú. – A podívajta sa, hen sú velikánské okna, jak u nás v kostele. Ano, mosí to byt kostel, majú tam věžu. Pozděj sem sa dozvěděl, že je to tělocvična a najvýš kapla.

Počúvajta, tudy je istě nekde kostel, čuju varhany. Né, tudy u sűsedú je snát prý nejaká varhanovka. Tam cvičí jedna chovanka. „Oni í k tom hrajú na varhany?“ Smích. Bože, to je cuzích slov, mosím sa ím brzo naučit. Ale jak može tá paní cvičit, prece je to tu malé jak picúch mezi našú chalupú a Cahlovú chalupú? Potajmu sa podívám. Necvičí! Tá paní enom sedíja a mačkajú na jakúsi desku, varhany hrajú. To ve Vlčnově sú v kostele věcí. Tož, aspoň neco.

„De tu majú kamna, jak sa bude v zímě topit?“ Nevěřil sem věčím klukom, keří ně položili ruky na prý radiátory. To slovo si mosím také zapamatovat. Nepravili, abych sa podíval. Jak to? Divím sa fúrt. Nepravíja „hen tam“, neukážú rukú, ale chytnú mňa a dovedú k tem radiátorom.

Alebo: „Tady je koupelna.“

„No toto! Tudy sa budem kúpat.“

Čuli ste nekdý o tom, že nekdě teče ze stěny voda – a podivte sa, teplá – je to možné, jak to dělajú?“ Idu sa podívat na druhú stranu zdi, ale tam nic. Nikdo nepřikládá do kamen, aby udělal teplú vodu. Zkúšám, lesti voda nevyteče, ale zakázali ně to. Kamna bez drva topí, ze stěny teče teplá voda, kerú nikdo neohřívá, nikdy nevyteče! To ně nikdo ve Vlčnově neuvěří. Čuju ich: „Ty cigáne cigánský, cigáníš, cigáníš, cigáne jeden!“ Račí ím neřeknu nic. Hledím na všeco nové a nevím, lesti vůbec je možné o tom děckám z Vlčnova povídat. Možná přece, protože za humny je u nás Cicúrek. Do skalky je nastrčená železná trubka a z ní vytěká voda – ale studená! Tak je to!

Alebo: V pucárně, kde jsme si čistili boty, byly tajemné zasklené dveře, za kterými byl, tož ale podiv sa, obrovský bílý komín. Nebyl černý, už to bylo divné. Na zadní stěně visely nějaké provazy. Prý je to výtah – to je nových slov! Ano, několikrát jsem zahlédl, jak hore lebo dolú jela na provazoch uvázaná zasklená bedna s ľudima. U dveří výtahu byla cedula: AUFZUG. To se ten výtah tak jmenoval. Vedle dvě tajemná červená světýlka a gombíky. Ty mě lákaly, ale prý se to nesmí. Tak ať, nekdý to oprubuju a zmačknu. Jednú sem to udělal. Kluci to neviděli, ale učuli a nadávali ně.

Gdyby tu nebylo tolik podivných a potajných věcí, bylo by ně teskno a břeščal bych velice. Ale nebečal sem nic.

Velice vysoké tly tu majú. To ně zarazilo. Jak to drží, aby to nespadlo? Velikánský sál, skoro jak ve vlčnovské orlovně a sokolovně. Tu jsme byli přes den (pravili tom pobyt), iný veliký sál, gde nás spalo snád dvacet (pravili tom ložnice). To u nás doma máme tlu dřevěnú, podepřenú tlustým trámem. Tady byste mohli vyskakovat, jak byste chtěli, na tlu nedoskočíte. A doma sem spával na peci. Tudy budu mět svú pohrádku.

A najednú sa ně chtělo scat. Co fčil? Ven sa nesmí, hnúj tu nemajú. My sme ve Vlčnově měli deščený záchod nad hnojom, a tudy....?

„Tady jsou dveře,“ vede ňa za ruku jeden kluk.

„Ale...“

„...a tady se jde na velkou stranu.“

„No, podivte sa, néni to škoda za záchod? Takové je to bělučké a čistučké.“ Ve vlčnovské škole sme měli dřevěný a na malú stranu sme chodili do

korýtko. Trochu sa hambím vám to povědět, ale u té stěny s korýtkem sme dělali závody, gdo udělá věci kosírek.

Najvjacěj podivné ze všeckého šak bylo, že sa kolem ozývala jakási muzika. Ponajprv v životě sem uhlédl a ućúl klavír. Úžasné!

Při této příležitosti bych vzpomněl osobnosti Rudolfa Krchňáka, která mne upoutávala již od té doby, kdy jsem se ve svých jedenácti letech u něho začal učit hře na – do té doby pro mne nevídaný hudební nástroj – klavír. *Byl tak veliký, že by sa do naší izby v Chalúpkách nevešél.* Vzpomínám, jak moc mi připomínal koně vlčnovské paní mlynářky, který nás žebříňákem vozil na rolí. Fantazií přetvořený tvar klavíru mě snad také proto na první pohled učaroval. Koho by také ne! *Ukažte ně ho!*

Do této doby jsem znal pouze hudební nástroje široko daleko známé vlčnovské dechovky a housle našeho pana učitele. Nic víc. Vrtalo mně tehdy v hlavě, jak jeho housle mohou vyloudit tolik krásných tónů, když mají jenom čtyři struny. Pro svou silnou krátkozrakost jsem jaksi nepostřehl pohyby páně učitelových prstů levé ruky. Fascinoval mne pouze smyčec, kterému jsem přisuzoval tu zázračnou moc hudby. Jeho různou polohou vznikaly tóny a někdy dokonce dva současně. Tehdejší pan učitel se mi nyní vynořil v mlžných vzpomínkách.

Jak moc byla ve skutečnosti ta jeho hra zázračná, to dnes nemohu posoudit. Jistě žádným virtuosem nebyl. Ale v mých vzpomínkách zůstala jeho hra nadmíru krásná. Tehdy jsem z jeho houslíček nemohl spustit své za brýlemi skryté bělmem zamlžené oči. *Naši tatínek* však o jeho houslích nevěděli nic a slibovali mi, *že sa budu v Brně učit na „tú zlatú trúbu“ a budu hrávat s vlčnovskýma muzigantama.* Čím ale budu, to mne nezajímalo a *tatínek* to nevěděli také.

Do Brna jsem se proto těšil. Musím však přiznat, že mne dechové hudební nástroje nelákaly ani později. Mimo hře na klavír jsem se o rok později začal u pana učitele Otakara Pejši učit hrát na klarinet a na housle. Musím se pochlubit, že jsem již v druhém roce učení hrál v ústavním orchestru. Nejdříve jsem to zkusil na housle, později na klarinet.

Teprve tehdy jsem zjistil, že v Ústavu jsou také kluci i dívky, kteří už vyšli ze školy. Učí se na řemeslníky a prý někteří z nich budou učiteli hudby. Já se také vyučím a také budu učitelem hudby. A třebaš hudebním skladatelem. A tak jsem ihned začal s prvními pokusy. Právě z tohoto důvodu jsem se sám naučil běžné noty. Jinak jsem se učil z not slepeckých (brailleských - brajských). Ty mě učil pan učitel Krchňák. Čtením prý se kazí oči. To jsem slyšel poprvé. Ale naštěstí jsem tomu nikdy nevěřil. V Ústavu bylo dokonce zakázáno, aby některý žák, který měl dostatečný

zrak, směl číst běžné písmo nebo noty. Jsi mezi slepci, tak se chovej jako slepec! Ale to mně nikdy nešlo.

Vlčnovští kluci mému vyprávění naslouchávali s napětím a očividnou nedůvěrou. Čekávali na mne u vlaku a po celou cestu z Hradčovic do Vlčnova, která trvala pěšky asi hodinu, bylo co povídat. Jenom tomu „*kravílu*“ nerozuměli, ve Vlčnově takového něco nikdo nemá. Moc se smáli, když jsem se nic netuše zmínil, že klavír má klávesy. Toto slovo bylo kamarádům tak cizí a směšné, jako třeba kdybych na ně zničehonic promluvil čínsky. Moc se smáli a pořád si toto „panské“ slovo po celou cestu opakovali. Někteří mi potom říkali Klávesa. Byly i jiné situace, kdy jim bylo velice divné, když na mne mluvili nářečím a já jsem jim odpovídal spisovně. Doma také, ale to se brzy urovnalo.

A tak jsem opustil své vlčnovské kamarády, malou vlčnovskou chaloupku, kluky ze sousedství, naše krásné tři kozy, své rodiče i sestry a místo, kde jsem *lozil* na zápecí, kde jsem spával. Svou milou dědinu jsem vyměnil za velikánské město, malou vlčnovskou školu za obrovskou budovu a – ztratil svobodu. Ano! Domů se totiž smělo jezdit jenom dvakrát do roka. Prý „ať si chovanci zvykají“! Nevěděl jsem na co. A tak během prvního školního roku jsem nejel domů vůbec, až na dlouho očekávané prázdniny. Na Vánoce přijeli rodiče za mnou. A už mi bylo jasno, proč si zvykat.

Nemohl jsem se zbavit slováckého nářečí ani jeho témburu, proto mi kluci z Ústavu říkali *Galageda*. Také mi říkali Pekař, protože jsem měl trochu rachitické nohy.

Můj klobouk (vzpomeňme jeho historie) byl samozřejmě všem klukům k smíchu. Někteří z nich si jej dlouho osahávali, protože takovou čepici ještě nikdy neměli v rukou.

Velice vážný delikt jsem způsobil kvůli tomu nešťastnému klobouku hned v prvních dnech svého pobytu v Ústavu tím, že jsem se při rvačce zakousl do zátylku jednoho spolužáka. Vysmíval se mi totiž a dokonce utrhl stuhu z klobouku, který mi otec před odjezdem do Brna s takovou okázalostí koupil. Hrůza mne zbavila smyslu, šero mne obestřelo. Velice jsem se bál, co doma řeknu. Tato úzkost mne také zbavila kontroly nad sebou. Martin měl jizvu v zátylku po celý život. Nesnášel jsem napjaté vztahy mezi námi a tak jsem je vyřešil po svém. K večeři jsme totiž někdy mívali čočkovou polévku a namazaný chléb, na kterém bylo položené jedno kolečko tvarůžku. Já jsem v životě toto smradlavé jídlo nejedl, a tak jsem se chtěl zavděčit. Aby se situace vyřešila, spletl jsem se, a místo na chléb jsem vhodil tvarůžek poraněnému spolužákovi do polévky a hned bylo o čem mluvit. Stali jsme se potom dobrými kamarády.

Myslím, že byly okamžiky, kdy by mě učitelé a dozorci (vychovatelé internátní školy) rádi pouštěli domů. Slabozraký kluk ze slovácké dědiny se ne a ne přizpůsobit a podrobit novému řádu.

Nedovedl jsem pochopit, proč všichni nadávají na ústavní stravu. Já jsem ji považoval za tak dobrou, že na ni vzpomínám dodnes. V Černých Polích jsem poprvé jedl ty tvarůžky, moc dobré rozkrájené *kyslé šišky* (kysané knedlíky) s mákem, pil kakao, mohl jsem si v pobytě²⁶⁾ ze zásuvky stolu vzít krajíc chleba. Jiné to už bylo po přestěhování našeho Zemského ústavu do Chrlic. To však už byla válka.

Všechny klavíry, černé i hnědé, jsem z dálky skrz mé silné brýle přetvářel v koně. Představa živého koně mi je nejvíce zživotněla, když jsem si zvědavě prohlížel spodní část klavíru (kterému mimochodem kluci říkali křídlo). *Tož nech!* Koně se konečně také vždycky nějak jmenují. Ale musím se přiznat, že mně proto bylo pod klavírem vždycky trošičku úzko. A přesto jsem neodolal. Pod břicho živého koně se u nás žádný kluk neodvážil. Říkám si, to budou kluci u nás mrkat! (Vidíte, učím se po městsky.) Ale jak jsem již napsal: mrkali, ale neuvěřili. Povídali, že *řečňuju po panský a nadávali* ně „*dochtor Mundy*“. Kde a jak na to přišli, to dodnes nevím.

Bílých plášťů učitelů jsem se, oproti jiným nováčkům, kupodivu nebál. – Zřejmě proto, že jsem je nespojoval s představou lékaře – u nás totiž místní „*dochtor, dochtorús*“ bílý plášť nenosil. Bílé pláště mi byly naopak sympatické, protože tato běloba mi byla blízká, tou jsem býval obklopený, když jsem kamarádsky promlouval s našimi nezapomenutelnými třemi kozami, které jsem pásával od své „nepaměti“.

Gde ostaly ty stráně žlebů vlčnovských pasinků? Do nicotna sa ztratila cesta do školy korytem potoka, v létě bosky, v zímě po všelijak pokrúceném a hrbolatém ledě. A najednou brněnská škola! Bydlení a kluci v jedné kupě pohromadě, kdo to jakživ u nás viděl? A jací kluci! Zírám, oni snad jsou slepí! Všichni ne, ale přece. Hlídadí nás dozorci. To mně připomnělo situaci, kterou líčili *naši tatínek*, když jich jako mladíka zavřeli na dvanáct hodin v Uherském Hradišti do vězení za pobuřování proti starostovi. Ve vězení byli také dozorci. No, a vidíte. *Naši tatínek* se o hodně později, na určitý čas, stali vlčnovským starostou.

Dovídám se, že ti naši dozorci jsou vlastně řemeslníky: švec, stolař, krejčí, jeden snad prý vyrábí pomůcky do školy, a jeden byl zase legionářem. Je to možné? Vždyť jsme se o nich učili ve vlčnovské škole. Tento náš

26) *pobyt* – velký obývací sál pro všechny školou povinné kluky. Ti starší měli jiný obývací pobyt

dozorce měl u mne proto největší respekt. Pořád jsem si ho prohlížel – legionář. Bylo to všechno sympatické. Práci vlčnovských řemeslníků jsem přece znal. Všechno jsem se o nich dovídal. Ale prý zde nejsou proto, aby nás svému řemeslu učili. Kluci na ně – až na jednoho – nadávali. Brzy jsem se měl dovědět proč.

Dozorci byli podle mne hodní, až na jednoho, který při příchodu do služby práskl vždycky o skříň „fišpánkou“ (rákoskou) a bylo jasné i mně, nevěřícímu Tomášovi. Ano! Vlčnov mne naučil respektu k dospělým, ale toto? Věděl jsem, co je bič, ale vždycky jenom tehdy, když jsme formanovi něco provedli, to bylo v pořádku. Trhat klásky z fůry obilných snopů, krást bulvy cukrové řepy z vozu, který táhli koně, až jim svaly nabíhaly, rozbít kamenem okno, poprat se s klukem velkého sedláka, nechat kozy ve škodě, to ano, to zasluhovalo trest. Znovu říkám: Ano! Ale fišpanka jako hřmotný pozdrav?! Vyhrožovat předem jenom tak pro vlastní radost z neomezené moci nad ubohými slepými kluky, nad kluky, z nichž mnozí mi připadali jako mrtví svou bezmocí?! „Jenom ať si zvykají!“ zní kolem.

Jsou tresty, které děti přijmou, jsou tresty, které křiví dětskou osobnost. To jsem poznal. *Například sme ve Vlčnově vyťahovali obilné klasy z jedúcích fůr; ze zrna potom byl šrot do nápoja pro koze aj pro prasa. Řepy z formanckých vozů, keré vėzli sedláci do cukrovára, sme kradli vynálezávým způsobem. Na konec delší haluze sme přibili delší hřebík, kerým sme bulvy řepy nabodávali. Kluci, keří takový prut neměli, žalovali a prozrazovali nás velikým řevem: „Za vozéém, za vozéém!“ A tož tehdá práskál ten tatar oprávdovsky. My sme sedlákoví za to nenadávali, ale utékli sme.*

V Chalúpkách jsme rozbili mnoho oken, byla v malých domcích příliš nízko. Samozřejmě, že tuto škodu museli rodiče zaplatit. Výplatu ucítil potom každý kluk na svém ubohoučkém a nevinném tělíčku. V současné době například třináctiletí kluci položí na koleje kameny, vlak se vykolejí a nevím proč není náhrada připsána rodičům? A to neuvádím obrovské zpronevěry různých darebáků. Volby nevolby, všechno zaplatí všichni. Také v kapitalismu existuje rovnost! *Tož odpustte tuto poznámku.*

Ze všeckého podivného okolo byl nejpodivnější pan učitel, ke kerému mňa noví kamarádi dovėdli, dyž sem sa chtěl naučit hrát na klavír. Znal sem u nás slepého žebráka, kerý sa dycky ukázal ve Vlčnově před kostelem v době náboženských slavností. Na prsách mñěl velikánskou cedulu a na ní napsané: ÚPLNĚ SLEPÝ. Proč tam mñěl to „úplno“, to je záhada. Chodíl sám. Ale že aj můj budoucí učitel „úplno“ nevidí, to sem poznál hned a nemosěl mět tú cedulu. Byl ve svém bílém plášti tajemný, protože věděl, kterou klávesu stisknout, aby to znělo hezky. Byl tajemný pod svými

černými brýlemi a vůbec vším. Jak může vědět, na koho promluvit, když se na něho nemusí dívat? Pozoroval jsem ho, jak si někdy sáhne pro něco do kapsy. *To sa mosím podívat zblízka. Vytahl z kapsy malunkatú gulatú krabičku a z ní vybírá jednu takovú malušenkú bílú guličku a dává si ju do huby. Nám nikdá nedál. Ono je to ozajstno enem pro veliké slepce. Takové malučké bombosy sa u nás neprodávaly. Ten slepý žebrák to nedělal a žádného iného slepého slepca sem doposavát neviděl, tak nevím, dělajú to všeci?*

Seděli jsme pěkně v řadě a pan učitel si nás bral ke klavíru jednoho po druhém. Všem sahal na ruce a díval se jinam. Jednal většinou laskavě, ale dovedl se také zlobit. Při tom prudce předpažoval oběma rukama současně a na děcka se zlobil. *To sem mosel uhnút, on nevěděl, že stójím u něho blízko.* S tím vlčnovským slepým žebrákem neměl pan učitel Rudolf Krchňák vůbec nic společného. Podivný je tento svět!

Bylo to v roce 1937, kdy mne otec přivezl jako svobodného nepřipraveného a nespoutaného kluka z *dajakéj* dědiny, prosáklého pohyblivými dětskými hrami vlčnovských kluků, kdy se mi pozvolna začal měnit svět uzavřením „do čtyř zdí“ Ústavu pro nevidomé v Brně. Myslím, že děti tyto radikální změny snášejí lépe než dospělí, kteří v podobné situaci – ze smutku, z odloučení, z domnění, že svět o ně už nestojí – žalem zmírají. Oni mají cit a rozum, my děti jenom údivem otevřená ústa a touhu po pohlazení.

Tam za těmi tlustými zdmi a vysokými stropy jsem poznal jednak svého prvního učitele hry na klavír, a také geniálního tvůrce speciálních učebních pomůcek pro nevidomé žáky pana Františka Urbana, několik svých pozdějších kolegů, mnoho kamarádů a také dívčinku, která se později stala mou ženou a matkou našich tří dětí. Děkuji tobě, dětství, že jsi mne tak obohatilo. *Chťél bych sa znova stat malým klučiskem, pasáčkem tech třech milých kozí, střetávat sa s našú maměnkú a tatínkem, keří mňa vychovali do odvahy život žít a ne zahodit jej lenošením. Včilěj, kdy to tu píšu, sú rodiče už dlúho na kerchově a kamarádi z mládí všeci umřeli. Enom tá láska má ostala. Nevím si představit život bez ní, prosté lásky, pro kerú hnedky, srco sa chví, potajmu břeščívám.*

STUDENÝ ODCHOV

Ještě několik slov o těch dozorcích; o nich, o nás, o mně, a o jiných lidech kolem. Šlo také o přestěhování Ústavu do Chrlic. Pamatuji si jenom své věci, ale jsou mezi námi spolužáci tací, kteří prožívali a pamatují si cosi jiného. Jejich vyprávění by možná bylo zajímavější, se mnou by mnozí z nich nesouhlasili, ale své vzpomínky chci si uchovat takové, jaké jsou, ti druhí ať vzpomínají po svém.

Svět může být absolutní, relativní, objektivní, subjektivní, aktuálně i potencionálně chápaný tak, jak jej každý vnímáme. O hledání pravdy skutečně nejde. A rozhodně nikoliv právě mnou. Co bylo pravda a co v sen někdy splyne ve vzpomínkách tak těsně, že by bylo škoda pátrat po skutečnosti, jak ji chápou jiní.

Nehodlám si stěžovat, proč bych si kazil radost? Dozorci nic nevěděli o tom, že existují nějaké pedagogické metody a zásady, neměli tušení, jak mohutně působí příklad. Nebylo peněz, aby bylo možné zaměstnat kvalifikované vychovatele a mimo ty řemeslníky. Tedy tito ševci, krejčí či stolaři nás vychovávali. Spíše jsme některým byli na obtíž, protože bylo třeba opravit naše boty, zašít díry v kalhotách, vyrábět speciální učební pomůcky do školy pro nevidomé žáky, opravovat námi poškozený nábytek a tak. My děti jsme to nemohly posoudit. A mnozí z nás si nesli zkršené vzpomínky až do dospělosti.

Nejkrásnější byly večery, kdy nám někteří z dozorců, později i dozorkyň, předčítali napínavé příběhy. Zvláště to byl pan Smejkal, takto stolař. Stávalo se, že se při čtení rozplakal. Měli jsme ho rádi. Aby se mu dobře sedělo, přinesli jsme z ložnice kupu polštářů, seděl si jako v bavlne. Ze všech byl nejtajemnější František Urban. Chodil zasněně a málo se zajímal, co který kluk potřebuje. Dodnes však nemohu zapomenout na ty šťastné chvíle, kdy jsme k němu do dílny chodili na ruční práce. Ne, že by se nám nějak výjimečně věnoval. Nezručným se dokonce někdy vysmíval. Mně se věnovat vlastně vůbec nemusel, práce se dřevem i kovem mi byla vlastní. Doma jsem si vyráběl hračky sám a několik nožů jsem vyščrbatil. Ze strachu jsem je vždycky hodil do hnoje. Při odvážení hnoje na pole je *tatinek* našli a bylo... Tehdy se na pole vozil pravý hnůj. Aby jej bylo dostatek, jezdíval jsem s korbou po dědině, pomocí lopaty a metly jsem sbíral kobylince a kravince, kterých bylo tehdy dost. Tuto práci jsem konal

do doby, než jsem odjel do Brna. Všichni jsme se museli přičinit, aby tři měřice našich políček a vinohrad daly dobrou úrodu.

Doma jsem se velice rád zabýval vyřezáváním různých hraček, protože na ty kupované nebylo, a také se ve Vlčnově nedaly koupit. Nikdy jsem žádnou kupovanou neměl. Urban stále něco kutil a kluci říkali, že dělá všelijaké stroje a tak. Poohlížel jsem se po něm a přál si, aby mi ukázal, co dělá, ale jeho to nikdy nenapadlo a já jsem měl strach se zeptat. O několik roků později se však ukázalo, že o svých koníčcích s námi rád a dlouho povídal. Vzpomínám si, jak jsem kdysi v ručních pracích vyrobil slušný žebříňák a opravdickou dřevěnou koloběžku. Mohli jste se na nich vozit. Oba výrobky si ale odnesl jeden učitel domů pro své děti. Tehdy jsem netušil, že Urban bude druhou velkou osobností, která mne bude později inspirovat; Krchňák svými vědomostmi o historii výchovy slepců, Urban svými výrobky, které jsem mohl později ohodnotit jako světové unikum. Oni oba byli inspirátory mého zájmu o vytváření sbírek slepeckých pomůcek a založení prvního českého Slepeckého muzea v Brně (1992).

Děkuji vám, pane Urbane, za váš příklad. Že ste ně jednúc zbil, to bylo zaslúžené. Dnes vím, že sem nemñěl právo svým vrzáním na housličky vyrušovat vás ze snění o létacím stroji poháňaném lickú silú pomocú speciálno upravených šlapacích pedálů jízdního kola. Také vám, pane učiteli Krchňáku, věřte, děkuju za vzbudění zájmu o slepeckou historii. Aj přesto, že ste v mňa nevěřel, viděl ste ňa nepřipraveného, s nedostatečnú věcnú paměťú, myslél ste o mně vy, odchovaný veľkoměstem, za venkovského kluka, terý má enom omezené intelektové vlastnosti. Pravda je, že sem moc dobrú mechanickú paměť nemñěl. A ta vaše nedůvěra i ta lhostejnosť ve mně vzbuzovaly túhu překonat sám sebe. Eště ste sa, pane učiteli, dočkál mých úspěchů.

V ústavní škole jsem musel projít všemi třídami, od první do poslední, ačkoliv ve Vlčnově jsem absolvoval pět tříd obecné školy. Zvládl jsem to proto v Ústavu za čtyři roky. Slepecké písmo jsem bral jakoby nic. Podivné bylo pouze to, že moji spolužáci v první třídě byli mladší, ale také již patnáctiletí. Každý, ať viděl, nebo neviděl, mohl mít šest nebo šestnáct let, musel projít všemi třídami pěkně od začátku, aby se naučil číst hmatem a postupně si upevnil brailleské speciální znaky pro všechny vyučovací předměty. Nikdy jsem toho později nelitoval. Možná, že právě tím hlouběji jsem mohl proniknout do mnohých tajů života slepců. Svých znalostí v tomto směru využívám dodnes.

Brailleské (brajské) písmo ani slepecký notopis jsem nikdy nezapomněl, i když jsem jako učitel hudby ve svém povolání dvacet let na hudebních školách pracoval s běžným písmem, včetně hudebnin.

Protože jsem byl slabozraký, tajně jsem klukům přečetl mnoho dobrodružných románů. Brailleský notopis jsem zvládl, i když jsem se naučil sám běžné černotiskové noty. Číst běžné černotiskové písmo nebylo v Ústavu dovoleno, dopisy z domova otevírali naši dozorcí a předčítali nám je, i když jsem si je dovedl číst a napsat sám. Na obálky dopisů posílané rodičům Kleinovou propichovanou latinkou²⁷⁾ nám psali adresy, ale před tím si obsah přečetli a sami odeslali. Co kdyby si někdo z nás na život v Ústavu nebo dokonce na někoho osobně stěžoval!

Dnes se sobě divím, že jsem neprotestoval, uměl jsem přece používat běžné písmo, ale Kleinovým písmem jsem se naučil psát také a byl jsem nucen jím psát domácí úkoly i dopisy rodičům. (Jeden můj domácí úkol se dochoval do dnešních dnů). Pokud jsem se učil hře na klavír u nevidomého Rudolfa Krchňáka, nenapadlo ho ani mne, abych používal běžných hudebnin. Používat běžnou knihu a tedy i hudebniny bylo přísně zakázáno.

Teprve po roce 1941 se nad tím zavíraly oči. Tento zákaz nedodržoval pouze můj další profesor klavírní hry a harmonie Vladimír Hawlík. Každému studentu zavedl index, do kterého zapisoval učební látku. Ty své opatruji po všechna léta. Nejstarší je z roku 1942. To už jsem u Krchňáka ve vokální intonaci mohl používat běžnou černotiskovou příručku.

V první třídě nás učil pan učitel Otakar Sadvoký. Neměl jsem ho rád, protože trýznil některé nevidomé děti, zvláště ty úplně bezmocné nejen svou slepotou, ale především slaboduchostí, někdy i debilitou. V tomto smyslu trpěli nejvíce sirotci – ale nejen od Sadvokého. Tehdy jsem také poprvé vystupoval v rozhlase. Z Ústavu byla uspořádána přímá reportáž. O nahrávacích možnostech nebylo ani vidu ani slechu. Přenos z Ústavu se uskutečnil přímo s pomocí telefonní linky.

Pan učitel Vincenc Král se mi jevil jako správný učitel, protože nás učil fyziku. I když mezi žáky a žákyněmi byli někteří německé národnosti, nečekal jsem, že mým třídním učitelem ve třetí třídě bude Němec. Byl to pan učitel Knödl. Česky mluvil hodně špatně, s německými žáky používal němčinu. Potom to byl pan učitel Jaroslav Pozdník, který si liboval v tom, že veškeré učivo jsme se učili pamětně, pěkně slovo od slova a nebylo zrovna důležité mu rozumět. Do třídy přicházel i opilý. Pan učitel Vladimír Racek nás připravoval ke zkoušce z učiva měšťanské školy, protože ústavní škola měla jenom pět tříd. Mnohem později se mně i mé manželce

27) *Kleinovo písmo (rafigrafie)* – reliéfní hmatem čitelná latinka vzniká propichováním jednotlivých písmen jehlami nebo jejich sadami

stal dobrým přítelem. Pan ředitel Rudolf Vejmělek mne neučil, ale byl to ten pán, který mne do Ústavu přijímal. Tento nový svět jsem přijal s od-
daností, neprotestoval jsem – zatím. „*Naši tatínek mňa tu poslali, tak tu
bud!*“ a byl jsem.

Měli jsme povinné náboženství. Vyučování probíhalo úplně jinak než
ve Vlčnově. Vlčnovský farář byl zlý. Jestliže jsme něco neuměli, štípal nás
do ušního boltce a trestal také tělesně. Zásadně nás nepouštěl na záchod
pro podezření, že se vyhýbáme slovu božímu. To se mi jednou stalo, že
jsem přišel domů s plnými kalhotami. *Naši tatínek* si nelenili a došli si
na faru. To nebylo jenom tak, vždyť kněz je zástupcem božím na zemi. Je
tím chráněn nekonečnou imunitou. Pro našeho *tatínka* nebyl farář svatým
mužem jako pro ostatní Vlčnovjany a o imunitě nevěděl nic. Nepletl si
víru a církev. Do kostela pod různými záminkami nikdy nechodil. Vzpomínám si, že již jako kluk jsem žádného boha neuznával, protože byl pro
mne jenom nástrojem násilí.

Návštěva pobožností patřila ovšem mezi povinné a trvalé rituály. To
zase kvůli naší *maměnce*. Nejvíce jsem ji později potěšil, když jsem při-
jížděl domů a hrával v kostele při mších na varhany. *To tak hned nekdo
nedovědl a všechny robky sa ohlédaly* (i když se to v kostele nemá), „*dnes
hraje Jožka Smýkalůj*“. Kdykoliv jsem si o prázdninách usmyslel, mohl
jsem si vyzvednout klíče a zajít zahrát na varhany. Nástroj byl nestarý,
dvoumanuálový s velkou klávesnicí pedálovou. Protože je bylo slyšet da-
leko, široko, přicházely tetky i strýci se při mé hudbě modlit. Mou silnou
stránkou byla schopnost improvizace na každé melodické téma. Slabou
stránkou potom byly problémy s rejstříkováním, na které jsem neviděl.
*Maměnka prožívali šťastné chvíle. Z kostela chodili hodně pomály, aby ich
potkávalo co najvjac ľudí a mohli sa pochválit.* Dnes jsem rád, že jsem jim
je připravil – nespírám se.

*Biřmování sem sa podrobil předčasno, protože sa naši tatínek v Brně
dozvěděli, že v Ústavě pro nevidomé, gde dojdu, sa biřmování nedělá. Můj
kmocháček byli od súsedů Chovánků a dali ně boty, abych prý v Brně nemo-
sel chodit bosky. A tak sem mňel už dvoje.*

V brněnském Ústavu přetrvával až do jeho zrušení předpis, že všich-
ni chovanci, včetně těch, kteří mají zájem věnovat se odbornému studiu
hudby, musejí se nejdříve nebo souběžně vyučit řemeslu. Vyučil jsem se
tedy *košíkářem*. Učil jsem se tomuto řemeslu moc rád také proto, že jsme
měli velice hodného a šikovného mistra, byl jím pan František Maneth,
rovněž člověk slabozraký. Aby toho nebylo málo, navštěvoval jsem u pana
učitele Františka Podluckého hodiny ladění klavírů. Byl nevidomý, ale

mimořádně zručný člověk. Naučil nás také opravovat klavírní mechaniky, ladění akordeonů a dokonce varhan. Pocházel ze Slovácka. Hodný, upřímný člověk, který nás nikdy nezradil. My jeho také ne – a bylo by proč. To jiný byl pan učitel Lubomír Nop. Nafoukaný surovec. Mě učil v pokračovací škole. Dovedl svého žáka i žákyni surově bít jenom proto, že nechápe jeho výklad. Milý byl pan učitel Stanislav Kyselák, ke kterému jsem se chodil učit hře na varhany. Vodil si do hodin svou budoucí manželku a nevěděl, že je pozoruji, jak se líbají. Jejich Pán Bůh jim potom požehnal. Měli šest dětí, později byly všechny muzikanty.

V Ústavu byla dlouholetá tradice, že mládenci i děvčata hrají divadlo. Já jsem nebyl nikdy vybrán, asi jsem neměl ani nejmenší schopnost projevit se jako herec. To jsem už tehdy zklamal při první rozhlasové reportáži, když jsem nebyl s to říct „čtyři“ a stále jsem opakoval: „*Písmeno S se píše bod dvě, tři a čtyři*“. O hereckou úlohu jsem ani moc nestál. Jiné to bylo potom o hodně později, když už jsem vyučoval ve Škole pro nevidomé žáky v Brně na Veverí ulici. K žákovským představením, převážně dramatizovaných pohádek, jsem skládal hudbu a zpěvy. Improvizace většinou pro klavír, ale také pro žákovské instrumentální soubory.

Na podzim roku 1940 zabrala budovu Ústavu v Brně na Zemědělské ulici nacistická policie. Museli jsme se proto z Černých Polí přestěhovat do stísněných prostor budovy Zaopatřovacího ústavu v Chrlících. Pro můj vývoj a zrání to bylo zásadní změnou, protože jsem se zde na vesnici cítil volněji a svobodněji než v těch uzavřených prostorách obrovské budovy na Zemědělské ulici v Brně. A nejen já. Malá budova, „bezbariérový“ přístup na nádvoří a do vesnice. To nám k radosti a prospěchu, vychovatelům pro starost. Tak jsme se mohli konečně odpoutávat od nesvobody v Ústavu.

DŘÍPRAVA PRO SAMOSTATNÝ ŽIVOT

Dětský život má tu výhodu, že svými krásami dovede překrýt to, co nazýváme násilím. Násilím tělesným i psychickým. Bigotní katolické vedení chrlického Ústavu nerespektovalo nevinné dětství kvetoucí do jinošství a probouzející se mládí a s ním první lásky. Všechno bylo zahalené černou flórou kněžské sutany a šedivým nacizmem. Přišla poslední léta prožitá nadějí osobní svobody, úsilí o svobodu psychického, mentálního i emocionálního zrání a očekávání něčeho nového.

Z těch více než devíti roků prožitých v internátě, to bylo sedm let, kdy byl Ústav přemístěn do Chrlic, jsem mezi tamtěmi zdmi neprožil všechny. Od mých čtrnácti let jich bylo celých sedm svobodnějších. Několik šťastných dětských, více divokých jinošských a posledních pár plných starostí dospělého člověka. Rostl jsem tu stále s kořeny vlčnovského kluka, sílil jsem zde v košatý strom dospělosti. Kvetl jsem zde v prostředí, které opylovalo mé květy, sílil jsem v prostředí, jež způsobilo, že mé ovoce je sladkohořké. Rostl jsem v relativní volnosti, ale také v kruté falešnosti sepjatých rukou bigotního správce a jeho patolízalů, kdy ve své katolické modlitbě chystaly tyto ruce blaho pozemské ne nám, ale svému majiteli. Sepjaté ruce v modlitbě byly uzavřeny v prostore kaple, nepřejte si jejich péči, když byly volné a rozepjaté!

Jako čtrnáctiletý kluk jsem se zamiloval do starší slabozraké dívky. Bylo to moje první probuzení z dětství, první hledání a objevování, okouzlení dívčí tajemností. Skutečnou první láskou však byla moje pozdější celoživotní družka, se kterou jsme spolu více než šest decenií – desetiletí štěstí, desetiletí smutku. Zamiloval jsem se do ní, byla ještě dvanáctileté děcko, já šestnáctiletý mládenec. Bylo to později dobře, nebo nebylo? Člověk by měl vědět, co čeká od života. Jsem stále pevněji přesvědčen, že mi tímto život připravil mnoho štěstí, protože moje žena i jako nevidomá, dovedla vychovat tři děti a vést naši domácnost. Nelituji života, svou ženu miluji stále.

Prožil jsem mnohá přátelství. Dnes už jsou svým způsobem vzdálená. Prožíval jsem pocit strachu o život svého otce, který trpěl v nacistickém koncentračním táboře. Poznal jsem, co je to válka a skutečný strach o vlastní život, když kolem padaly bomby. Doma však také hrdost zastupujícího hospodáře v malém domku kdesi na Slovácku, ve kterém *naši*

maměnka s mladší sestrou prožívaly válku a já jsem byl vždy očekáván jako silný muž, kterým jsem se tehdy opravdu cítil. Starší sestra byla už vdaná a se svým mužem bydlela ve Zlíně. Na jejího muže, mého švagra, nemohu zapomenout. Za války byl mocnou oporou naší osamocené *ma-měnce*.

Poznal jsem tvrdost náboženského (více však církevního) útlaku, poznal jsem krutost útlaku komunistického, na kterém jsem měl svůj podíl, když jsem zpočátku věřil jako skoro celý náš národ. Nepadl jsem však, a mohl jiným pomoci. Obě ideologie mne provázely a neustále se kolem mne motaly. Ty první od narození do jinošství, ty druhé v době, kdy jsem byl živitelem pětičlenné rodiny. Tím více si vážím a plnými hrstmi prožívám svou nynější svobodu.

Ve svých třiašedesáti letech jsem se dokonce stal malinkým podnikatelem. Mezi nevidomými dětmi jsem žil od svých jedenácti let. Až do dnešního dne jsem proto spolupracoval s nevidomými dospělými lidmi. To mne přivedlo k založení celostátní české zvukové knihy (1960), to znamená s využitím nahrávek krásné literatury na magnetofonový pásek, založil jsem první československou poradnu pro rodiče nevidomých dětí raného věku (1977) i speciální mateřskou školu v Brně (1978). Mám štěstí, že mohu pracovat ve prospěch Slepeckého muzea, které jsem založil ze svých rozsáhlých sbírek v Brně roku 1992. V roce 1990 jsem začal vydávat časopis pro nevidomé čtenáře v brailleském písmu Brněnský občasník. Sám jsem jej tiskl na historických strojích.

Takové jsou dojmy, které v člověku zůstávají navždy. Jaké to však bylo pohledem z vnějšku? Zkoumat to, není mou věcí. Nikdy jsem neměl přání žít jenom tak, vždycky jsem potkával problémy, na jejichž řešení jsem se chtěl podílet. Lehké to nebylo, lidé jsou různí.

Katolický spolek *Péče o slepé na Moravě a ve Slezsku* otevřel tři zaopatřovací ústavy pro slepce, do nichž byli umisťováni chovanci podle intencí ředitele pátera Norberta Stanislava Doležela. Finanční prostředky se získávaly sbírkami a milodary. Ošetřovací příspěvek platili rodiče, na chudé a osamělé slepce byl vymáhán od domovských obcí.

Zatím, co se Zemský vzdělávací ústav v Brně staral, aby připravil své nevidomé a slabozraké absolventy k aktivnímu životu, tento Spolek umisťoval slepce do pasivity a nečinnosti. Nevidomí se stali objektem charitativní péče v tom špatném slova smyslu a byli povinni se jí podřídit. Církev římskokatolická si již tenkrát, stejně jako dnes, osvojila výsadní právo na charitu. Bez náboženského pojetí, podle její praxe, snad ani

mimo církve nemůže milosrdnost a láska existovat. Je civilnější, své ideje už neprosazuje násilím.

Zaměstnanci ústavů tohoto Spolku byli vybíráni z řad nejoddanějších kléru. Protože měli vesměs velmi nízké platy, přizívovali se na úkor svých slepých svěřenců. Vlastní rodinu bylo třeba uživit. Řádový kněz Doležel, jako tajemník uvedeného Spolku, zde vládl ve funkci vrchního ředitele. On ani jeho zaměstnanci netrpěli nouzí. Ústavy objížděl jenom v době, kdy se na zemědělském hospodářství konala zabijačka, nebo se naskytla jiná „prospěšná“ příležitost (třeba jeho narozeniny). Dospělí obyvatelé ústavů v době válečných let byli neuvěřitelně vykořisťováni a někteří z nich v důsledku nedostatku základní výživy a pohybu, ale dostatku modliteb, zemřeli na tuberkulózu. Do tohoto prostředí nás v roce 1940 malé, nic netušící školáky, většinou kolem sebe tápající rukama, přivezli. Takové prostředí nás jako děti každodenní falší obklopovalo a mělo formovat. Jenom ti silní odolali.

V roce 1922 otevřel tento katolický Spolek zmíněný Zaopatřovací ústav v Chrlících u Brna. Chovanci zde byli v nečinnosti až do roku 1926, kdy byly konečně otevřeny dílny. Nevidomí dělníci však neměli žádný podíl na zisku, obdrželi pouze 30 Kč kapesného měsíčně. Pojištění nebyli. Také proč? Církevní spolek se přece stará. Ošacení ani obuv nedostávali. Byli závislí na obdarování příbuznými, kteří na ně nepobírali žádný státní příspěvek, nebo očekávali v ponížení dary od cizích osob. Tak si život rozhodně nepředstavovali. Navíc byli vystaveni nátlaku vykonávat náboženské praktiky včetně denní návštěvy kaple a úmorného modlení. Většina z nich brzy Ústav opustila. Zůstali jenom ti, kteří neměli kam jít, o které se nikdo nestaral – nejubožejší z ubohých.

Po sedm let (1940–1947) jsem jako chovanec Zemského výchovně vzdělávacího ústavu žil v tomto zařízení. Krátký čas jsem při bohoslužbách hrával na harmonium. Nikdy jsem neobdržel ani poděkování. My, školáci, jsme byli svědky ubohého poddanství, které prožívali ti starší slepci, protože byli kmenovými chovanci Zaopatřovacího ústavu. My děti jsme zde naštěstí byly, i když nevítanými, ale hosty. I nás, školáky, odměnil správce jedním krajícem sádlem namazaného chleba za několikadenní práci při skládání desítek tun koksu do sklepů. Tento obrázek doplňuje neuvěřitelná lakota správce Ústavu, když za probíhající válečné fronty si přivlastnil větší množství potravin pro soukromou spotřebu své rodiny a nám pubescentům dávali pouze černou meltu a válečný chléb. Některé potraviny jsme při tajných toulkách po budově a sklepech našli zkažené...

hrnce sýrů, pytle salámů aj. To jsou jenom střípky příkladů takzvané péče ze strany vládnoucích klerikálních fanatiků.

V době svého působení na postu varhaníka v ústavní kapli jsem byl zamilovaný do děvčátka, nynější mé manželky, pro které jsem improvizoval její tehdy oblíbené populární písně. To se ví, knězi se to nelíbilo. Nejdříve prý při bohoslužbě kroutil rameny, potom mi konečně po ministrantovi vzkázal, že do kostela světská písnička nepatří. No, měl hudební sluch.

V dílnách se pracovalo naplno, ale do kapes tehdejšího dílenského mistra a také správce Ústavu. Tam jsem se vyučil řemeslu. U schodů vedoucích k dílnám jsme se potkávali s dívkou, kterou jsem miloval, pro kterou jsem napsal několik hudebních skladbiček – mezi nimi byl také valčík s názvem *Hřebínek*, který jsem si od ní vypůjčil jako inspiraci. Vzal jsem jí jej z vlasů a choval jako amulet. Tak krásně voněl!

My starší učni i studenti si dobře vzpomínáme na dary z tehdejší poválečné pomoci USA, Anglie a Kanady UNRRA²⁸⁾ určené pro nás. Bylo to po válce několik metrů potravin, velké množství ošacení a jiné. Jenom podvackrát jsme toho užili, jenom podvackrát jsme měli z toho k večeři rybu a chléb. V kanceláři se dveře od cizích návštěvníků netrhly. Chrlícti občané si sem chodili nakupovat textil a potraviny, které patřily slepcům. Žalovat nebylo komu. *Jak sa u nás praví, abych nešplápl do kuřinca*, protože by mne mohli také vyloučit z Ústavu. Nejhuře na tom byli sirotci a ti, o které se rodiče nestarali, museli se spolehnout pouze na to, co jim bylo laskavě dáno, co spadlo jako drobtý z bohatých stolů katolické vrchnosti. Abych mluvil pravdu, přiznávám, že jsme z té pomoci UNRRA obdrželi tak dvakrát malou čokoládu. Věděl jsem, že moje dívka ji má ráda, neváhal jsem. Byla to jedna z mála příležitostí dotknout se její rukou v nekoedukovaném prostředí, kde i to bylo zakázáno pod výhrůzkou vyloučení z Ústavu.

Základním Doleželovým heslem byla „péče o slepce od kolébky do hrobu“. Chápal ji tak, že naplnil tři zařízení mladými slepci, kteří potom živořili odloučením od společnosti. V těchto azylových domech přetrvával středověk se svým nářkem – byť jen vskrytu. Jejich slepí obyvatelé měli kolébku již dávno za sebou, čekali tu už jenom na ten hrob. Stalo se, že jejich bůh si k sobě povolal tuberkulózní a rachitické děti, že ti starší se hrobu nemohli dočkat a cestu si uspíšili sebevraždou.

28) UNRRA – Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu – mezinárodní organizace založená v roce 1943 k poskytování bezplatné hospodářské pomoci zemím poškozených druhou světovou válkou (zejména státům Evropy a Dálného východu)

Více než šest desítek let uběhlo někam do nenávratné dálky. Prý někde v prostoru je ženou paprsky věčnosti. Tam snad stále bloudí. Ale dohonit je, to je možné pouze ve vzpomínkách. A člověku se chce některé roky uchopit a vrátit, jiné vylepšit svými životními zkušenostmi, některé zas zahalit tmou zapomnění a tajně je úplně vymazat a ty zbývající znovu prožít. Těch šedesát a více let za nic nemohou. To spíše roky, které jim předcházely, to spíše těch devět let, do kterých bylo zničehonic přesazeno mnoho dětství, mládí, kdy vznikaly první nevinné lásky, kdy se ale také v budoucích lidech probouzel pocit hořké nespravedlnosti, kdy poznali tlak lisu současnosti, kdy zjistili, že život je přece jenom jim blíž tím hezkým, kdy je naopak obklopila faleš zakuklenců s odznakem kříže. Tak zmateně se dívám zpět a upřímně prosím věřící, aby mne chápali. Víra a organizovaná církev jsou dvě rozdílné věci.

Jedny prázdniny jsem si vydělával prací u pokrývačů. Opravovali jsme dehtovou střechu skláren v Květné. V jiných jsem dokonce ladil klavíry u uherskobrodské firmy, která se zabývala prodejem hudebních nástrojů. Snad ještě dnes existují na Uherskobrodsku klavíry, které jsem po ukončení práce označil svým razítkem. Vyrobil jsem si je z dětské tiskárničky. Ta hrdost!

Vyšší stupeň hudebního vzdělání jsem získal již jako učitel hudby ve svitavské Lidové škole umění. Po vykonání státních zkoušek na brněnské Konzervatoři jsem dálkově při zaměstnání ve studiu pokračoval u profesora Emila Šotoly. O něm se též zmiňuji na jiném místě svého neuspořádaného vyprávění.

Na lidových školách umění se mi dařilo. Přesto jsem si usmyslel převzít místo učitele po odcházejícím Rudolfo Krchňákovi v Základní škole pro nevidomé v Brně. Státními zkouškami ze speciální pedagogiky a hudební výchovy a po obhájení diplomové písemné práce jsem v roce 1966 absolvoval Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci jako promováný pedagog (v dnešní době Mgr.). Na promoce přijeli i *naši maměnka* s nůši na zádech plnou čerstvých vlčnovských voňavých *vdolečků* a *makovníčků*. Bylo to místo kytky, o které nevěděli, že je to společenská zvyklost. Domů jsme jich vezli už jenom velice málo, všem kolegům i vysokoškolským hodnostářům univerzity moc chutnaly. *Naši tatinek* už přijet nemohli, byli moc nemocní a v této době dokonce v nemocnici.

A protože mi to nějak niterně nestačilo, na Univerzitě Karlově v Praze jsem po tříletém doktorandském studiu v roce 1973 absolvoval tři rigoróza z dějin filozofie, speciální pedagogiky a hudební výchovy. Po obhájení

písemné rigorózní práce jsem získal akademický titul doktora filozofie obor speciální pedagogika a hudební výchova (PhDr).

V tom roce 1973 byli už *tatínek* po smrti (1966) a *maměnka* těžce nemocná. Po tři léta se o ně starala moje starší sestra. V roce 1976 zemřeli.

Za čas jsem své rodiče ve Vlčnově začal každoročně navštěvovat na hřbitově. Netušil jsem, že zásluhou paní Marie Křapové, jejíž vnuk byl před mnoha lety klientem mé Poradny pro rodiče, moje styky s Vlčnovem dostanou jiný ráz. Díky jí jsem se mohl několikrát setkat se svými spolužačkami z doby, kdy jsem navštěvoval vlčnovskou Obecnou školu a svou vzdálenou příbuznou z maměčiny strany paní Marii Kašpaříkovou, která se věnuje genealogii rodu Kašpaříkových. Velice mile mne překvapil zájem Klubu sportu a kultury, osobně paní Zdenky Brandysové, později i paní Olgy Floriánové o mou sbírku speciálních slepeckých pomůcek. A tak byla v roce 2012 pořádána tematická výstava. Při té příležitosti byla pokřtěna moje poslední kniha ***Studie a statě***. Ještě před tím mi byla udělena Cena obce Vlčnova. A tak jsem mohl poznat i pana starostu Jana Pijáčka a paní místostarostku Martu Moštkovou. Těchto nových vztahů si moc vážím. Motivují mne k tomu, abych své vzpomínky zpracoval a také dokončil. Byla totiž období, kdy jsem chtěl této činnosti zanechat. Díky, moji milí přátelé, díky, krajané! Nemohu opomenout mého několikaleťého spolupracovníka Petra Gratiase. Moje texty čítává pozorně, najde každý překlep a co navíc, navrhuje textová i obsahová doplnění.

NA NÁVSI

Náves velkoměsta, kde bydlíme více než pětáctýřicet let, žije svým životem. Vůbec není jiný než ten náš. Probydleli jsme se tu již do trvala, abychom se s ní ztotožnili, jako já s vlčnovskými *Chalúpkami*, abychom milovali a děkovali svému bytu za vše prožité to dobré, jako já jsem miloval a děkoval svému rodnému domu (*chalupě*), kde jsem se fyzicky narodil.

Obavy, že se na naší návsi budou za několik let pohybovat jenom shrbené postavy starých lidí, se nepotvrdily. Vypadá to tak, jakoby nedorůstaly stále nové a nové generace dětí, ale jakoby to byly tytéž, co se zde kdysi batolily, co se kolébavou chůzí brodívaly prostorem, co tu capkávaly malými botičkami, a to jejich žvatlání se ozývalo z dětských kočárků. Jiné poletovaly a smály se. Žvatlají, poletují a smějí se dosud už několik desítek let, i když v posledních letech se více baví se svými počítači. Ty větší děti už proto nemají čas vysedávat na lavičkách, bavit se a smát.

Nejsou to již jenom děti těch dřívějších dětí, jsou tu zas jejich vnuci, se kterými se setkáváme, které slyšíme pod našimi okny, jak si hrají, ale naše vlastní děti už mezi nimi dávno, pradávno, nejsou – v tom je ta smutná změna. Hanička od sousedů se kdysi odstěhovala. Poznal jsem to podle toho, že už nestrká svůj zvědavý nosánek mezi mříže jejich balkonu, přestala se ptát, co dělám, jestli zalévám muškáty a navazovala řeč. Tu velkou už ani nepoznám.

Naše náves proti očekávání žije svým neustále mladým životem. Je slyšet hlasy, které ji oživují, když se lidé baví. Ti, kteří stojí na chodníku s těmi, kteří vyhlízejí na svět z balkonů nebo posedávají na lavičkách. Muži, kteří leží pod svými auty jsou tišší, je jenom slyšet, jak zvoní náradí, jak každý tomu svému autíčku vyčítá, co to zase znamená, co to zase provedlo. Někdy ovšem mu hodně láteří, protože se má odjíždět na víkend, na dovolenou. Lidé se naučili stávkovat, auta to snad od nich odkoukala; nebo je tomu naopak? Nedivte se, lidé, lidé, v těch mrazech venku... Letní den obohatí jedna paní, která jde zalévat mašli kyttek. Pěstuje je před vchodem do domu, právě pod našimi okny. Je dobře, že bydlíme v prvním poschodí. Svět je nám blíž.

Jakoby lidé nestárli, jako by ty děti byly stále tytéž; i když, zdá se mi, jsou vážnější a ne tak vstřícné a bezprostřední. Za celých více než pětáctýřicet let si neodvykli ponechávat koloběžku uprostřed chodníku. Pro mou

nevidomou manželku s nákupní kabelou jsou to, pane, nečekané překážky jako pro člověka s bílou holí! Už celých pětadvaceti let. Je možné, že ani to moře roků děti nepoučilo? A ženy stojící napříč uprostřed chodníku asi také nevidí, že si pletu pouhý stín s jejich malými pejsky a šoféři nevědí, že jsou mi na překážku i otevřené dveře jejich autíček, které zasahují do chodníku a mnohdy je pokládám za nějaký stín. Slepota je drama a nikoliv zábava pro odborníky učit lidi chodit se zakrytýma očima brýlemi s neprůhledným sklem. Slepota není hra. Slepota je stav trvalý, černé brýle lze kdykoliv odložit. Porozumět nevidomým není v nasazení si černých brýlí a budovat přísluvečné černé komory.

Tento způsob, včetně černých komor, je nejhorší z nejhorších zkomolenin představování si slepoty. Přestaňte se tak zvaní odborníci na náš úkor bavit. Nebo si je nasadte na celý den, zkuste jít po schodech, zkuste najít dveře svého bytu, zkuste je odemknout, zkuste další úkony a zkuste najít zvolený pokoj a třeba vybrat obuv, ve které půjdete zítra do města. A to se nedotýkám speciálních potřeb při péči o dítě a podobně. Slepec překonává tolik životních překážek, že je třeba se obrátit k nim. Pomáhat znamená řešit individuálním přístupem. Slepec je osobnost jako jste vy sami. Hrajte si na „slepou bábu“, ale bez odkazu na slepého člověka. Zavřete se do černé komory, ale bez představ o slepotě. Slepota není tma, slepota není černá, černou ji tímto vytváříte vy sami uměle. Slepota je bezbarevná. Tak i s tím „světlem“ už prosím přestaňte! Mám doma nevidomou manželku, která vychovala tři děti a nedovoluji vám ji ponižovat, neboť černé brýle a slepota se diametrálně liší.

Ano, náves je mladá, ale my stárneme. Naše procházky se krátí. A vyhledáváme odpočinek na lavičkách poskrovnu zde posázených.

Za poledne vždycky, když jsem doma, poslouchám hudbu ze svých digitálních nosičů. To je už tradice a lidé to snad vědí. Hudbu totiž musíte vyslouchat. Možná, že tímto také přispívám ke koloritu naší velkoměstské návsi. Tu mě kdysi dávno, ještě když se stávala fronta před obchody, nečekaně potkal pan profesor Emil Šotola, u něhož jsem studoval na brněnské Konzervatoři hru na klavír. Bylo to krátké, ale milé setkání. Věděl o mé vášni. Já jsem ale neměl tušení, že bydlíme tak blízko sebe. Rád bych se s ním setkával. Už ho ale dávno nepotkávám, je mi smutno. Také jsme na procházkách potkávali jednoho slepce s bílou hůlčičkou, pana Kellera, a ještě jednoho důchodce, se kterými jsme se pravidelně pozastavili na kus řeči. Tím jaksi patřili k nám, bydleli přes ulici na protější straně naší návsi. Ztratili se náhle oba, jak už to bývá. Začali jsme potkávat starého shrbeného příjemného člověka, a tak nevím, ztratí se on nám, nebo jemu

někdo z nás? Nepotkali jsme ho již několik let... Každou neděli jsme na dopolední procházce několik let potkávali tři sousedy z naší návsi, kteří chodili z kostela. Potom už jen dva a ti se nám nakonec rovněž ztratili.

Na naší návsi stojí do trojúhelníku situované tři výškové domy a v opozici proti nim náš, tomu se říká deskový dům. Podobné uspořádání domů na celé Lesné jinde nenajdete. Proto ta návěs. Však ji za těch let známe dokonale, prochodili a proposlechli jsme každý její kout kolem. Nikde nenajdete ani tak krásné procházky lesem, které byly dříve neoddělitelnou součástí víkendových a prázdninových dnů. Ano, dříve, protože posledně jsme s manželkou nemohli na zpáteční cestě najít tu pravou odbočku, která není tak strmá a zachránili jsme se šplháním do vyschlého vrchu strmého jako střecha, a tak tím směrem už nechodíme.

Dole v rokli potůček, dříve ještě také pramen pitné vody, u kterého kdysi postavili kapličku, kde se říká U svatého Antoníčka. Stojí za našimi okny, pod vysokou stráň nad hlubokým korytem dnes již z poloviny vyschlého potůčku, snaží se odvést alespoň trošičku vody z obou břehů, které jej obklopují. Ke kapličce vede cestička, která se proplétá po úbočí stráně připomínající hluboké průrvy vlčnovských *pasinků*. Zahrady na Zaječí hoře a les máme na dosah. Tam jsme prošli stovky kilometrů mezi zahradami a zahrádkami, trhávali šípky, černý bez, mišpule a očesávali osamělou švestku. Věděli jsme, v kterém místě na nás zašteká pes, kde budou vonět růže. Ten pes byl rád, že se rozptýlil, my jsme se zase těšili, že růže budou vonět. Také jsme si našli pěkné místo na kraji lesa, kde jsme trávili část víkendových odpolední. To hlavně zjara, když se v tu stranu opíralo jarní sluníčko. Chodívali jsme tam společně se svými dlouholetými přáteli. Jak to tam dnes vypadá, to už mnoho let nevíme.

Naše návěs je obklopena loukami ze severní strany, lesem a zahradami ze západní strany a na jihu ji vroubí lesopark, kdysi ráj dětí. Dnes dávají přednost počítačům. Přijít k nám můžete pouze ze strany, kde vychází slunce. To si můžete dokonce vybrat, buď po vydlážděném chodníku kolem domů, nebo po vyšlapaném chodníku v trávě. Tam uvidíte kdysi rušnou řadu obchodů, které se dnes dívají opuštěně. Smutná je naše návěs bez obchodů s potravinami, které zde třicet let sloužily, potom deset let živořily a nakonec je zničil vzdálený velkoobchod nebo sami lidé, kteří o malé obchůdky nestojí. Musel jsem se do toho vložit i já a konat nákupy ve vzdálenějších obchodech. Manželka se naučila bez problémů navštěvovat obchod na hořejší ulici. Jsou slepci, kteří říkají: mně to nevadí, že nevidím – ale lhat se nemá!

Dřívější nákupní středisko na naší návsi se za posledních let ukázalo jako variabilní. Všechny obchody na hlavní terase byly několikrát přestavěny, několikrát změnilý svého majitele. Teď máme novou samoobsluhu a jsme rádi. Jak dlouho ti Vietnamci vydrží?

Náves na okraji velkoměsta, uprostřed přírody. Je zde tak krásně, že by se mi chtělo se pochlubit. My všichni, co zde bydlíme, jsme při rozdělování družstevních bytů měli velké štěstí. Ale nevím, kolik našich sousedů si to uvědomuje. Zda vůbec mají na to čas. Někdy pochybuji, že pro svou každodenní uspěchanou cestu do práce a zpět vůbec tu krásu vnímají. Budete-li chtít, přijďte za deset, dvacet či padesát let, podíváte se, jak příjemně jsme bydleli na návsi, pod kterou na jižní straně žije stále neklidnější velkoměsto.

Málem bych zapomněl vzpomenout na to, že místo, kde bydlíme, bylo dříve vojenským cvičištěm. Podle tehdejší hantýrky to byl „execirák“. Chodívali jsme na tato místa s našimi malými dětmi vzpomenout na ta dřevěná děla, která jsem zde vidával už ve svém dětství za pobytu v Ústavu pro nevidomé, kde se naše děti (stejně jako já kdysi) schovávaly v polorozbořených zákopech, do kterých jsem už hodně dávno vodil své nevidomé kamarády z Ústavu. Chodívali jsme sem před sedmdesáti lety na procházky z Ústavu, chodili jsme na tato místa o hodně později na výlety s našimi dětmi. Ani jako dítě ani jako otec malých dětí jsem netušil, že zde „do třetice“ budeme za několik let bydlet. Lesná, zdá se mi, byla postavena s velkým citem pro zachování původní přírody. Zákopy jsou ovšem dávno zasypané a nyní zde chodíme my sami. Ale Lesná se stále rozrůstá, stavějí se zde ze severní strany nové domy s luxusními byty.

Opustili jsme jedno, ale našli si jiné krásné místo, kde se můžeme na trávě opalovat, kde nikdo k naší libosti nechodí, kde je klid přerušován pouze zpěvem ptáků, zřídka vzdáleným hovorem chodců. A představte si, že tento ráj, obklopený bílými břízami, je vzdálený od našeho velkoměstského domu nanejvýš pět minut klidné chůze. A tady jsme nyní doma, tady jsme rádi. Já ovšem v skrytu své duše asi zbytečně doufám, že se znovu vrátíme na staré cesty mezi zahradami s klikatými cestičkami, vždy jinak vonícím ovzduším, pobáávajícími psy střežícími prostor za ploty a vrátíme se do ticha lesa propleteného lelíky cest a cestiček. To si budu muset tu ztrácivou odbočku pěkně označit, aby mi neunikala. Ale je pozdě. Náš věk přináší únavu a žádá si pohodlnější a kratší procházky. Podivná náves uprostřed přírody nám je umožňuje.

Sedíme na balkoně, popíjím kávu a nořím se do vzpomínek. Moje manželka mi čte a užíváme si. To bylo před lety přerušeno, protože

v rámci revitalizace panelového bytového fondu náš dům oblékl nové šaty. Byl opatřen barevnou omítkou a hlavně zateplen. Staré balkony byly nahrazeny lodžii. Na tu dobu se muškátové přestěhovali k naší dceři, ale ony dosud o tom nevědí – „ti muškáti“, Dášenko, ano?

Kolem našeho domu je živo, je zde krásně skoro jako na návsi ve Vlčnově, kde jsem se narodil. Můj rodný dům, kde jsem se skutečně v *izbě* fyzicky ocitl na tomto světě, byl snad tisíckrát menší než ten, ve kterém nyní bydlíme. Když jsem v rámci své poradny jezdíval v tu stranu navštěvovat rodiny s malými nevidomými dětmi poblíž Vlčnova, nikdy jsem se neopomněl stavět a popraskané zdi svého rodného domu pohladit. Ty praskliny si snad přivodil vlastními hořkými slzami, jež proléval nad svou starobou a samotou. Držel se statečně, i když nebyl z pálených cihel ani z *kotovic*, byl totiž stavěný z *tlučenice*. Že nevíte, co jsou kotovice, co je tlučenice? Zkrátka: kotovice jsou vysušené cihly z bláta a tlučenice je domek splácáný z hlíny, která se pěchuje mezi dvě souběžná prkna – *šaluňk*. Po napěchování jedné vrstvy se obě prkna posunou o něco výš a pěchuje se druhá vrstva a znovu a výš. Střecha došková.

Náš rodný dům tedy neví, co jsou to cihly. Kdysi měl doškovou střechu. Ta nová z tašek mu nesvědčila. Podlamují se mu kolena, tělo se hrbí. *Už věcej než před sedmdesáti roky sa jedna zeď vybúlila. Naši tatinek ju moseli opevniť hustú drátěnú síť. Nevěřili byste! Tá stěna sa snažila do nedávnej doby držať rovno. Že by sa narovnávala dycky enom na tú chvíľu, co prichádzam svú rodnú chalupu navštíviť a potěšiť ju, pohladit a povzbudiť? Mój rodný domeček byl pořád smutnější také proto, že už nikomu natrvalo neslúžil. A trásla sa mu kolena. Dneskaj, ve své vlastní šestaosmdesátce to vím. Pravím mu: „Nermuť sa, si památníkem mojého dětstva!“ Jak sem odcházal, volal ňa pořád a dlúho s ozvěnú. Věďěl, že sa nedovolá, že jeho volání je až moc mlčenlivé. Jednúc ale príjdu, věř mně! Mám o tebe strach, že umřeš skorěj ty. Lidé přinesou krumpáče, motyky a rýče, vezmou si z tebe upotřebitelný materiál a tak se převtělíš do nových staveb. Věř v inkarnaci. A opravdu, jednoho jara byl pryč. Zůstala po něm mezera jako po vytrhnutém zubu. Srdce se zastavuje – zůstanou jenom vzpomínky. Och, to je dobře, že jsme si jej v minulém roce vyfotografovali! A dokonce několikrát. Žiješ v mojém srdcu. Tys to věďěl, ty múdry, dyž sme sa naposledy spolu lúčili, že sme sa spolu dotýkali naposledy.*

Chodíval jsem se také vždycky podívat na chlívek, ve kterém bydlely naše tři kozy a podnájemník prase. Podívám se na starou zasypanou studnu, ale hnojiště tu není již moc dávno. *Nigdo tu natrvalo už dlúho*

nebyval, nigdo ho nepotreboval, a ty, chalúpko, bylas smutná, jak osamělá žena. Bývalo ně tě lúto.

Sedíme na balkoně, a vzpomínky voní. To přišel tehdy den květnový roku 2001, kdy jsem konečně mohl vejít tam, co jsem více než před sedmdesáti lety opustil. *Hmatám po starých dveřích, které sa konečně pro mňa otevírajú. Stojím v prostredku síně a dívám sa, jak gdysi, okénkem do picúchu.*

Otevíráм staré dveřa a postaru, jak naši maměnka a tatinek činili, zdravím: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“ Přestal jsem slyšet, co si naši oba kluci, Jirka a Ivan, kteří jsou zde se mnou, povídají.

„Až navěky věkův, amen. Víťaj, Jozéfkú,“ pravíja naši maměnka, „víťaj Jožko,“ pravíja naši tatinek.

„Vítaj, Jožko,“ čuju našu chalupu, „konečně ťa možu obejmút! Neboj sa o mňa. Slúžila sem tu vjacěj než dvě sta rokú. Su tu v Chalúpkoch najstarší, tož je čas odjísť.“

„Vítaj, moja rodná izbo, konečně sem ti najbližěj, konečně šlapu po tvojích starých prknoch, de capkávaly moje děcké nožky. Ach izbo! Bože, jak sme sa tudy všeci tehďa vlézli? Pětičlenná rodina a pozděj ešče tatinkúj švagr ze svú cěru Mařú.“ Hladím starú tlu. Ano, je nízká jak u iných chalup okolo.

„A de je pec, de sú ty kachlové kamna?“

„Tož, ľudé nevěděli, že jednúc dojdeš. A tudy mezi oknama už dlúho néni ten oltáříček, co tudy měli tvoja maměnka. Tu sa modlévali, ale tá dřevěná tla ostala.“

„A podiv sa, síň, de sme měli kuchyň, je přestavěná, chybí tu překrásný cylindrický komín, kerým bylo vidět až do nebe, tla je po něm hříšno nahozená maltú, néni de dat trajfús²⁹⁾ na vaření. Gdo ti to šecko udělál?“

„Dávaj přeca pozór, Jozéfkú! Dekl v zemi, co vedú schody do sklepa, sa prohýbá.“

„Děkuju, že ně o tom pravíš, moja milá!“

„Napravo ostala komora, kerá měla gdysi malé zamřížované okénko. Tá je světlá velikým oknem.“

V duchu si jako nevěřící klekám k laické modlitbě beze slov. Jak jsem činíval za dětství, když nábožná modlitba byla neodmyslitelnou součástí našeho denního života.

Odcházám a zavírám prastaré dveřa.

„Né, nezavíraj. Nechaj ich otevřítých!“

29) trajfús – kovová třínožka, pod kterou se rozdělával oheň a pokládaly litinové hrnce

„Maměnko, tatinku, rodná chalupo, děkuju!“ Bylo to poslední setkání, vy ste to věděli.

Naši tatínek nenechali nikdy nic na svém místě. Představte si, že právě my jsme měli v celém okolí první a dlouho jediný dřevěný záchod. Neměl ovšem dveře, vchod byl situován proti zdi. Tatínek to uhlédlí „ve světě“, jak se říkalo, když jezdili za prací, odkud se vracívali domů co týden nebo měsíc s trochou peněz. Tady, kdesi nad Brnem, při drenážích prý kopli krompáčem podle jejich mínění do miny, *kerá tu na nich čekala* od první světové války, jak říkali (ale já si myslím, že ji tam zapomněl minér), a při manipulaci s ní přišel mladý živitel rodiny o prsty na pravé ruce. *Naša rodina potom nikdy nepocítila, že by neco proto tatínek nedovědli, lebo nemoseli dělat. Na ruku si vyrobili upínadlo, do kerého vkládali kladivo, pilku aj ostatní náradí, ba i kosu. Byl to člověk-hrdina, uživil nás tři děti. Ešče fčíl ich vidím, jak svoje rozhodnutí doprovázajú úhozem (nedá se říct plácnu-tím) „grňú“ pravěj ruky do dlaně levěj ruky, co značilo, že tak to bude, ano, tento nápad je dobrý!*

Zatímco okolní chalupy měly v síni a v izbě většinou hliněnou zem, my jsme měli dlážku z prken. Hliněná zem se čas od času vydrolila, bylo třeba ji znovu vymazat jílem smíchaným s obilnými plevami. A to byla příležitost na ty banače. Naši dlážku, jak se říkalo prkenné podlaze, *maměnka* po určité době, hlavně před církevními svátky, drhli kartáčem a mýdlem. Pro jejich zpevněné koleno to nebyla zrovna lehká práce. Nikdy si nepostěžovali. *Pozděj drhli dlážku tatínek. „Tož, gdo nám to mi udělat!“*

A vodovod? Pamatuju sa, jak sa u nás za chalupú vrtala studňa. Technika mne vždycky lákala a právě tyto práce byly pro mne mimořádně zajímavé, vždyť mimo veřejnou studnu v Chalúpkácha a za humnama Cicúrek, neměl kolem nás nikdo vlastní studnu. Také k čemu. Za humny byl vyhlášený trvale tekoucí pramen, kde voda vytékala ze skály kovovou trubkou. U ní se lidé scházivali a vedli řeči. Naplnili dvě puténky³⁰⁾, zavěsili na váhy³¹⁾, přehodili za krkem přes obě ramena a s tímto nákladem vody šli domů. Tatínek nechtěli, aby sa s tým maměnka skrzevá tú svú zpevněnú nohu táhali.

Cicúrek vytěká dál a dosud. Slyšel jsem, že vláda připravuje zákon, podle kterého budou majitelé studny platit z odebrané vody daň. Ale jak

30) *puténka* – dřevěná nádoba s eliptickou základnou a mírně se vertikálně rozšiřujícím kónusovým tvarem. Puténky, sudy, bečky a džbery vyráběl místní bednář

31) *váhy* – ráhno dlouhé tak jeden metr, na obou koncích opatřené háčky na řetících pro zavěšení dvou putének

to zařídí s tímto věčným pramenem, ze kterého určitě vyteče daleko více vody, než by bylo bez daně?!

V roce 2001 jsem s našimi dvěma kluky znovu navštívil Vlčnov a také tento pramen jiskrné vody. I když je ve Vlčnově zaveden vodovod, *chodívají tudy lidé* na vodu pro kojence a na dobrou kávu. *Studénka je trochu nevkusně upravená, ale nápis Cicúrek ozdobným písmem hlásá, jak si i lidé dokola vážija ešče fčil. Čuli ste někdy, o takovém zázraku?* Na to mají patent jen některé lázně.

Abych se vrátil k naší studni. Přišel k nám proutkař a ujistil, že voda bude. Nebylo tedy pochyb. Tatinek objednali ruční rumpálový vrtací stroj, který měl na svém dolním konci něco jako rozříznutý kbelík, který se otáčením zakusoval a nabíral vyvrtanou zeminu. Otvor byl ovšem příliš malý, do patřičného průměru studny bylo třeba vzít do rukou *krompáče, rýle* a lopaty. To ale až v okamžiku, kdy ten vrtací kbelík narazil na pramen vody. Studnu jsme měli roubenou, vodu vytahovali rumpálem, na jehož konci lana byl zavěšený těžký dřevěný džber, který se svou váhou ponořil a naplnil vodou.

Tatinek měli snad nejostřejší kosu, na jejíž vyklepání si sestrojili automatické vyklepáadlo poháněné šlapáním. Dřevěná kostra s dřevěným ozubeným kolem. Nad těmi zuby zavěšená páka na konci s kladívkem, které se při otáčení kola zvedalo a svou váhou padalo. Pod kladivo dali kosu nebo *kosák* (srp) a šlapáním uvedli páku s kladivem do pohybu. Dřevěnou konstrukci měl také náš brus. *Tatinek* jej zkonstruovali z opotřeбенého mlýnského, kdovíjak starého kulatého kamene, který mu darovala panimáma mlynářka. „**Já mám kosu kosenku, já mám kosu tupú, až já ju nabrúsím, pokosím jatelinku rosnú.**“

Asi tak v letech 1932–1933 se do Vlčnova zaváděla elektřina. Montéři stavěli na rohu dřevěný dvojité sloup a tahali spoustu silných červených drátů. (Měděné dráty jsem viděl poprvé v životě, dosud jsem znal jenom ty černé.) To mne lákalo. Byli jsme jediní z *Chalúpek*, kdo se mohli pochlubit jedinou žárovkou. Visela slavnostně, ale většinou nečinně, v naší jediné izbě. Svítlo se jí při výjimečných událostech, jako například při draní peří, kdy se scházely roby z okolí ke společným sedánkám, které bývaly zakončeny *aldamášem* (pohoštěním). Svítlo se o velikých svátcích, o Vánocích, Velikonocích, při pečení *vdolečků* a *makovníčků* a podobně. Jinak se tam svítlo otevřenými dveřmi ze síně, kde ze tly visela petrolejka. V roce 1938 jsme si koupili rozhlasový přijímač, aby *tatinek* mohli sledovat vývoj politické situace. *Strýci aj tetky ze sousedstva* potom k nám *chodívali počúvat zprávy, protože takovú novotu* neměli.

Své vzpomínky zachycuji jen jako dojmy. Jsou proto na hony vzdálené kronikářově peru. Proto bych ještě rád vzpomněl na událost, která mi z dávných časů utkvěla jen mlžně. Bylo to filmování myslím tak uprostřed třicátých let. Pastýrně byly provizorně kulisami upraveny a pro kameru bylo postaveno několik obrovských panelů s hliníkovým povrchem, aby přisvětlovaly scénu. Co se filmovalo, to nevím, ale domnívám se, že úsek Maryše. Tehdy mne upoutala hlavní herečka nikoliv svým výkonem, ten jsem zřejmě ani neviděl, ale tím, že chodila v dlouhých kalhotách, v této době něco neuvěřitelného.

Naši tatínek nikdy nic nenechali na svém místě, to už jsem řekl. *Bylo bolestné sa dívat, jak trpíja nečinnosťou, gdyž ich okolo jejich šedesátky nečakano a zákeřno prepadla nevyléčiteľná dlhodobá choroba a nemohli chodit.* Žijete ve mně, náš tatínku! Víím, že jste trpěli a obávám se, že jsem za vama jezdil tak málo! *Maměnka* napsali: „Jožko, dojdi, tatovi je zle.“ Když jsem přijel, měli *naši tatínek* a zároveň dědáček svých vnuků, na čele mokrý obklad. Okamžikem mého příjezdu *povídajú*: „*Fano, zdělaj ně tú mokrú hadru.*“ Okřili aspoň po dobu mé návštěvy. Nevím, jak se stalo, že naše děti jsme naučili mému tatínkovi říkat *dědáčku*, ale naši *maměnce* neříkali baběnko, jak sa to patřilo, ale babičko. To byla moje chyba. Děti mé starší sestry si to začaly, zvykly si ji oslovovat babičko.

Pořád sedíme na balkoně, piji kávu, a vzpomínky běží dál samy, rozházené sem a tam. Slunce svítí, stromy si šumí a moje manželka mi předčítá. Některé ty texty ze slepeckého časopisu mne vytrhují a připomínají starostlivé dětství, kdy každý den začínal nasazením brýlí. Cožpak bylo vůbec možné je nerozbit? Vzpomínám si, jak jedněm drátěným brýlím spravili *tatínek* drátěnou stranici, kterou jsem zlomil. Po opravě na ní zůstala velká cínová čočka. V Ústavu jsem je zničil úplně, a tak jsem několik dalších let žádné brýle nenosil.

Odnášim prázdný hrníček, který jsem dostal od vnučky s nápisem „*Dědeček*“, do kuchyně a přepadají mne nové vzpomínky.

V síni, kde se vařilo, jsme svítili petrolejkou. Ze síně vedl cylindrický komín, pod kterým trůnil *trajfús*, pod nímž se topilo dřívím a na jeho tři žebra se stavěly takzvané železnáky, těžké litinové hrnce. Tím komínem byla od ohniště vidět obloha, ale jenom tehdy, kdy v něm po zabijačce neviselo maso a nezapomenutelné klobásy k vyuzení. Na *dědáčkových* klobásách si později po letech pochutnávali i jejich vnuci. Na ohništi vařili *naši maměnka*. Jak to dělali, když měli k ruce pouze jedno ohniště, to nevím, ale tehdy venkovská strava bylo *zelé, chléb a chléb ze zelém, někdy kúšček téj klobáse. Kúšček klobásy enom někdy, ty si brávali naši tatínek do*

vinohrada. Maso bylo enom v nedělu. To zelí se ohřívalo po několik dnů a bylo stále chutnější. Občas se pekly *caletky* nebo *vdolky* (plněné buchty s povidly a táč se švestkami), vařily *pěry* (malé ploché taštičky plněné povidly – *povidlom sa u nás pravilo trnky*), *lokše* s mákem, *vrany* (přesná buchta máčená do mléka a sypaná mákem), *škubance* (pěry bez povidel) a také *palenta*, tedy zapékaný kukuřičný šrot nasladko. Ke snídani žitná káva s kozím mlékem, někdy česnečka a chléb. K večeři *erteple* s cibulkou nebo pečené ve slupce a zase mléko čerstvé nebo kyška (kyselé). Tak dvakrát do roka jsme v Konsumu kupovali slanečky. Ještě dnes mi zní v uších *maměnčin* hlas, když říkali: „*Jozéfkú, dojdí ňě pro drvo, zatopím a neco uvařím.*“ Z ovoce to bylo jenom takové, které jsme si jako děti někde natrhaly. U nové *chalupy* jsme měli už také ovocnou zahradu. Hrozny vína jsem *ukrádál enom po gulíčkách, a to potajmu*. Rybízů jsme se najedli při jeho obírání. Tatínek dělali rybízové víno. Štávou z černého rybízu se přibarvovalo červené víno. Jednou či dvakrát jsme obdrželi od pražské tetičky balík s jižním ovocem. To se u nás ve Vlčnově nikdy neprodávalo. Výjimečně jenom tvrdý svatojanský chlebiček.

Uhlé sme neznali, abyste věděli. Tatínek chodívali do Huckého hája na kláty (vykopávat pařezy od pokácených stromů), vydaly veliký žár a dlouho udržovaly oheň. Na drobnější kusy je potom rozbíjeli s pomocí kovových klínků, do kterých bušili pětikilovou kovovou palicí. *Pantoky* (sekyry s dlouhým toporem) od klátů jenom odskakovaly. Rozbít takový pařež na menší kousky, to byla skutečná dřina – a um. *Tatínek říkali, že sa u nich ohřejú trikrát*; při jejich dobývání ze země, jejich rozbíjení a při ohni. Když se měl udržet dlouho oheň, dali *maměnka* do šporhelty kus toho klátu.

Někdy sme na maměnku, my děcka, čekaly celý deň o kusu chleba, až dojdú a donesú od sedláka, gde dělali na rolí, nekolik kúskú vdolka s makem, trnkama³²⁾ lebo plněné syrem³³⁾ Ale to vám povím, byl to vdolek jak kolo od voza dycky pečený v doopravdivé peci, gde sa topilo drvem. To se poznalo. Maměnka ale donéšli dóm enom nekolik klínků tohoto božského pokrmu, keré si utrhlí od huby. To sme tehdá nevěděli.

Vracím se na balkon, abych si poslechl něco ze slepeckých časopisů, ale dole okopává jedna paní své kytky. Ty vzpomínky, čím to dnes je?

– V této souvislosti si vzpomínám na vyprávění naší *maměnky* o tom, jak ňa už jak malé mrně nosívali s sebu na rolí v loktuši na zádoch. Tam ňa

32) *trnky* – povidla

33) U nás se tvarohu říkalo sýr (ale *kúšček syra*), protože skutečné sýry zde nikdo neznal. Z kozího mléka jsme dělali tvaroh a z něho se různými přísadami a uležením dělал *starý sýr*

položili na mezu do dúlku obrostlého trávú a šli okopávat a přetrhávat řepu, kopčit erteple na rolách lebo co iného. Ležal sem na loktuši jak ňa pánbúh stvořil. Do huběny sem dostál cumel (dudlík), kerý nebyl kupovaný, „co po ledačem“, a rozhodně by nebyl tak dobrý a hlavně výživný! Gdýž sem byl eště kojencem, dali maměnka do kúsku haděrky sústo rozžvýkaného chleba a zavázali, upravili do formy dudlíku, a bylo po starosti. Později dávali do tohoto výživného dudlíku kousek kúrky chleba, abych se naučil žvýkat a také kousat, prý rychleji narostou zoubky. To se ví, tráva, která rostla kolem mě také chutnala a kdoví, kolik brouků jsem spolykal. Děkuju, maměnko, za tú lidovou múdrošť. Zuby mám své eště fčil a z téj zelenéj trávy na mezách sem dobrý aj ve svém vysokém věku. Děkuju, tatinku, za to, jak ste ně svú tvořivostí ukazoval, co je radost. Děkuju vám, rodiče, za přírodní výchovu.

Děkuju také za radu: „Co neuhlédneš, omacaj.“ To byla výchovná metoda, kterou jsem hojně využíval. Díky tomuto přístupu jsem mohl provádět vlastně veškeré práce, kterých bylo v našem malinkém chalupnickém hospodářičku zapotřebí. Děkuju vám, rodiče, že jste mně věřili a umožnili přístup k manuální práci. Myslím si totiž, že je jednou z podmínek rozvoje psychických činností člověka – a to i s těžkou zrakovou vadou.

Z kuchyně se vracím na balkon přes náš útulný obývací pokoj a maně vzpomenu na svůj rodný dům, na našu izbu.

Izba měla v průčelí dvě okna, mezi nimi nepostradatelný oltářiček. Dvě pohrádky (postele) a nezbytnou pec s kachlovými kamny. Tam bylo naše dětské tvrdé spávadlo. V těch kachlových kamnech se topilo jenom několikrát do roka, to kdýž naši maměnka na veliké náboženské svátky pekli vdolečky a makovníčky³⁴⁾. A pečené ozdoby na vánoční stromeček³⁵⁾. Každý člen mé pozdější rodiny je jedl a všichni vědí, že bývaly nejchutnější na světě.

Byly slazené láskou. Maměnka k nám potom jezdívali s nůši na zádech, ve které měli koš plný těchto dobrot. Kde ty časy jsou! Někde ve vesmíru, jak sa praví. Ve snaze je napodobit, zadělávaly je mladší hospodyňky smetanou – a co já vím – ale ty dětské z kozího mléka byly nejlepší. Bylo velkou slastí jíst je ještě teplé přímo z plechu vytaženého z pece. Dnes se ve

34) *vdolečky* – kulaté malinké koláčky plněné tvarohem z kozího mléka, nahoře povidla a posýpka. *Makovníčky* – malé koláčky měly oválný tvar a byly plněné svařeným mákem. Sypaly se drobnou posýpkou

35) O Vánocích se u nás pekly ozdoby na stromeček z nudlového těsta. Vykrajovaly se různé tvary. Po upečení se ještě horké obalovaly krystalovým cukrem

Vlčnově pečou profesionálně. Ale není to ono, protože se podobají spíše cukrářským výrobkům. A na *vdolečky* dávají málo trnek!

Ano, v té *chalupě*, kterou jsme později postavili na konci dědiny, nezapomněli *naši tatínek* na pec. Stavili ji z bílých *tihel* v síni, ale zatápělo se v ní z kuchyně. Pec byla nízká a proto před jejími kovovými vrátky byla malá šachta, hluboká tak do pasu, aby se mohlo přikládat, pec pořádně roztopit a sázet pecny chleba a také ty slavné *makovníčky a vdolečky*.

Naši rodnou náves jsme jako děti bosýma nohama proběhaly stotisíckrát, o něco méně jsme při hrách rozbili oken a ještě o něco méně jsme dostávali za svá provinění výprasků. Uprostřed návsi bývala studna, kterou v poslední době zasypali, to i do Vlčnova byl zaveden vodovod. Ještě dnes je mi divné že, pokud si pamatuji, nikdy nikdo z dětí do ní nespádl, vždyť nebyla nijak zvlášť chráněná. Nahoře ústila pouhou betonovou skruží s dřevěnou stříškou. Vodu bylo třeba nabírat vlastní putenkou zavěšenou na háku s dlouhým ráhnem. Později sousedé přimontovali rumpál s okovem.

Onehdy jsem se tam stavil, a poseděl chvíli se svými dřívějšími dvěma mladšími kamarády na lavičce, kterou si k tomu účelu vyrobili. Nevěděl jsem o nich, až slyším: „*Jé, to je snát Jožka Smýkalůj!*“ A tož sme chvílu pobesedovali. Díval jsem se do jejich tváří, viděl jsem jejich shrbené postavy, slyšel jejich řeči a říkal jsem si, kdybych nebyl odjel z Vlčnova, byl bych jedním z nich; ale nejsem stejně? Sedávali bychom tu spolu. Udření, se starostmi jak bojovat se svými nemocemi, možná s pohledem na o něco veselejší rodnou *chalupu*. Hovořili jsme, seděli na lavičce a já jsem myslel na své dětství. Přijal jsem je a s láskou vzpomínám. Jenže se mi zdá, že *sa aj* náves *Chalúčky* shrabila, že si je menší. Ale to je pro ta uplynulá dlouhá desetiletí. Za rok jdu zase na besedu, ale lavička osaměla.

Mlýn už není, propadl se do nekonečna. Patrně jej zbořili nebo přestavěli na obchod.

V pastýřnách bydlely nejchudší rodiny, vždy dvě až tři v jedné místnosti. Trochu jsme se jich jako děti bály. Dnes je mi to líto. Tetička Ulčičena, zvaná Lojzena, se přestěhovali dolů k hřišti. Umřeli potom, když jim na stáří lékař předepsal brýle. *Povídali, že to je největší neštěstí v jejich životě, a dodali, že „túto Boží ranu nepřežijú“.* Lehli a z pohrádky už nikdy nevstali, i když brýle na nose nikdy neměli. *Nepomáhalo, dyž sem na to řekl, že přeca aj já nosím brýle a nemosím proto umřít. Jejich lakonická odpověď zněla: „Tož – u tebe je to ináč.“* Umřeli snad na srdeční infarkt.

Ještě dnes dovedu vyjmenovat snad všechny naše tehdejší sousedy. Jejich jména mi připomínají šťastná i smutná léta mého dětství. Oproti

jiným, kteří naříkají na své dětství, na nespravedlnost, vyčítají výprasky, já si je přivolávám jako šťastné. Tedy, kolem nás bydleli Cahlovi, Gálovi, Kadlíčkovi (pozor, to „l“ je třeba vyslovovat dlouze), Mikulcovi, Ulčíkovi, dvě rodiny Chovánkových, Starobovi a ještě Šobáňovi. Koníčkovi měli trvale před svou chaloupkou žebříňák, na kterém jsme si jako děti něco vyhráli. *A co v nedělu odpoledňa besedující tetky, co sa nás naokřikovaly, abysme tak nezvorýňali. Nečuli svú řeč. Gdyž sme frfňali a neposlýchli, napomínaly nás, abysme fúrt nevršňovali.*

Naše Chalúčky byly neděli co neděli ověččené svátečně nastrojenými tetkami, které seděly na ganku a klevetily. Dnes například o Babuťovi, protože měl včera zase silný záchvat. To si položí svůj starý špinavý kabát na nějaký kámen a hlavou tluče až to duní. Je to postavička ubohá, bydlí v pastýřnách s jednou rodinou v jedné místnosti a chodí od domu k domu žebrotou. O jeho původu moc nic nevím. Prý před ním za první světové války vybuchl granát. My jako děti jsme tetky vyrušovaly stálými požadavky: „Maměnko, mám hlad, dajte ně kúšček chleba; baběnko, skopľ sem řepu (zranění palce na noze), tetičko, váš Joža ňa bije“, a podobně. Jejich řeči jsme však nikdy nemohli přerušit, i když bylo kolem toho hodně křiku. S tím chlebem to bylo tak:

Já: „Maměnko, dajte ně kúšček chleba.“

Oni: „Tož, Jozéfku, nemám s čím ti ho dat.“

Já: „Třebas s trnkama.“

Oni: „Nemáme trnek.“

Já: „Třebas pocukrovaný.“

Oni: „Nemáme cukru.“

Já: „Tak osolený.“ A sůl byla.

Po zabijačce bylo i trochu sádla, mezi tím se chléb mazal trnkama (po vidly). *Tož, nebylo to krásné?*

Na dálku jsem byl jiný, na blízko stejný jako ostatní kamarádi. Na žebříňáku jsem svou útlou a menší postavou zato vynikal ve visu na nohou, v chůzi po oji, v prolézání mezi šprušlemi a vůbec asi ve všem. Na schovávanou jsem hrál nerad, všichni mě vždycky odklepali, protože sem ich uhlédl, až už bylo pozdě. Děcka o mně říkali: „Dívá sa na oboru a vidí Hucký háj.“ Vždycky mě to rozzuřilo, protože jsem vlastně nerozuměl, co to znamená. Vy krásná léta prožitá na rodné návsi zvané Chalúčky, proč jste mi zůstala tak dlouho skrytá? Jsem šťastný, že jsem vás objevil právě včas. *Tož, šak sa tam podívte, fčíľ sú ale chalupy už spravené a naša zbúraná! Vodovod, aj plyn majú. Tož sa na to podívte! Ale místo naší chalupy stojí štokáč. Je cuzí. Kdo to architektonicky řešil, kdo to povolil?!*

Vlčnovský ženský kroj zakrývá charakteristické tvary ženské postavy. Tuto skutečnost jsem objevil jako dítě asi desetileté, když jsme si hráli tak s dvanáctiletou sestrou mého kamaráda Jaroše. Kroj pro chudobu své rodiny nenosila. Nemohl jsem se těm jejím tvarům vynadivit a ona mi sáhnout dovolila, ale pouze přes svetřík. Na tento objev jsem hned v příštích dnech zapomněl, protože mne čekala další klukovská dobrodružství. Když už jsem u tohoto „choulostivého“ tématu, vzpomínám si, jak si na mého staršího kamaráda, Jožu Zemkového, přišla jejich maměnce stěžovat jedna děvčica, že jí macál za opléčko. *Tož tak a ináč!*

Jak jsem už několikrát uvedl, naše náves měla jméno *Chalúčky*. To se na nás tak každý doptal. My jsme měli číslo 244. Každý domek byl jiný. Až dnes mohu obdivovat bohatost lidové architektury. Žádný „architekt neopisoval“. Poslední doškovou střechu měla *chalupa* rodiny Kadlíčkových. K ním se chodilo nizoučkými dveřmi v předklonu a v izbě shrbeně. Nízkou tlu napříč nesl mimořádně silný trám, který byl pro neznalé lidi střední a vyšší postavy skutečným nebezpečím. To všechno kvůli teplu v zimě. V létě se uvnitř stejně nikdo nezdržoval. Nepatřili ale k nejchudším. Demonstrovali to mnoha duchnami a polštáři ustlatými na posteli až k staré dřevěné tle. Za ten trám jejich rodiče schovávali všechno, co by jinak Joža (můj starší kamarád) a Mařa (moje spolužačka) jistojistotně tak dlouho uždibovali, až by nezbylo nic. A dvě malučká dvojité okénečka ze čtyř tabulek skla. To také kvůli teplu v zimě. Měli velice malý chléveček a v něm jednu kravku právě jí na míru. Joža potom brzy po své svatbě však zemřel. Mařu jsem několikrát navštívil v době našich osmdesáti a více let. Tak dlouho jsme se neviděli. Je to moje chyba a právem mi to někteří vyčítají, hlavně Jiřinka. Promiňte mi to, Vlčnovjané, na setkání jsem vás nepoznával a sám jsem toho po celá léta litoval, protože jsem tak ztratil mnoho kamarádů.

O své kamarády jsem přišel kvůli tomu, že jsem v roce 1937 odešel do Brna. *Tatinek povídají: „Tož, dobře čuješ (máš dobrý hudební sluch), tak sa tam vyučíš fúkat na tú zlatú trúbu a budeš potom hrát s vlčnovským muzigantama.“* Čúl jsem dobře, ze zpěvu jsem mívával jedničku. *Na tú trúbu* jsem se hrát *nevyučíl*, ale v hudbě jsem byl i v Brně – jak vidno, dobrý.

Mým kamarádem byl také Fanyn Zemkúj. Nebydlel v *Chalúpkoch*, ale kousek odtud. Zahynul v Ostravě, když ho vesele jdoucího z hospody přejela motorka. Kamarádit jsem se s ním začal z několika důvodů: že mne uchvacoval jeho otec, který se každou neděli před odchodem do kostela holil břitvou (*naši tatinek* čepelkou) v jakési slavnostní póze a čisté košili.

Mýdlovou pěnu elegantně házel na zem. Četl při tom na zemi položené noviny. Noviny jako takové jsem viděl u Zemků poprvé. Měli také krávu, a my ne. Nejzajímavější byl jejich stůl, který se mohl na noc roztáhnout a vznikly dvě i tři *pohrádky* (postele) pro děti ke spánku. Nevím, proč se mu říkalo tabula.

Joža Zemkúj, Fanynův bratr, se vlastně upil. Zbyl mi jeden kamarád Vlada Moštíkúj. Měli pokrývačství. Dnes ani nevím, jestli žije. Kamarádil jsem s ním především proto, že měl sestru, která se jmenovala pro Vlčnov zcela neobvykle, Jiřina, tak jsem si toho vážil. Uchvacující bylo, když jsem viděl Vladova otce, jak čte noviny, které má položené na zemi a sedí nad nimi na stole. Na mne to stejně jako u Zemků působilo démonicky. To snad proto, že já jsem při čtení po knížkách skoro jezdil nosem. Pokrývač a takhle dalekozraký! Jako patnáctiletý jsem s nimi o prázdninách, kdy už jsem přijížděl z Brna, pracoval na opravě střechy skláren v Květné, odkud byla moje prepubertální láska Liduška. Také jsem se tam s ní jednou setkal. Liduška byla v té době rovněž chovankou Ústavu pro nevidomé v Brně jako já. Byla o dva roky starší, tak to se ví, dívala se na mne shovívavě. A kdoví, jestli vůbec o mé lásce věděla.

Měl jsem ještě jednoho kamaráda, se kterým jsem začal kamarádit po té příhodě s dívkou s prsy pod svetříkem. Byla to jeho sestra. Chodili jsme spolu na *ertepliska*, sbírat zapomenuté *erteple*. Až dnes si uvědomuji, proč se ten okruh polí nazýval Padělky, vlastně Podělky. Tam se chodívalo sbírat ty brambory a po žních klásky, tedy v době, když už bylo všechno z polí sklizeno – poděláno. Pálili jsme při tom bramborové vyschlé natě, kterých tam byly hromady a některé duté stvoly jsme kouřili.

Mým kamarádem byl také Jaroš Indrúj/barvírúj. Měli totiž doma zařízení pro barvení plátna hlavně ženských šorců. Ze stropu visela dlouhá páka, na jejímž konci byla skleněná nádoba s patřičnou barvou a tužidlem. Tím se přejíždělo po plátně, které leželo na stole, barvilo a tužilo. Ono není nikdy jisté, co si děti vymyslí. Tak ani my kluci jsme netušili, co se může stát, když se s Jarošem Indrovým vsadíme o desetník, kdo vyleze až nahoru k izolátorům elektrického stožáru vysokého napětí. Já jsem prohrál, ale Jaroš se nešťastně přiblížil k drátům a přeskočila jiskra. Zřítíl se naštěstí do velké hromady bramborové natě nachystané k zapálení a navíc na měkké brambořiště. Hrůza mne obestřela, v šoku jsem se dal do zběsilého běhu, bylo jedno kam. A tak jsem se slepý hrůzou octl pod lavicí u tetičky Lojzeny jako provinilý pejsek. Nevím, proč právě tam, nevím ani, jak mne našli a zavedli domů. Když druhý den o tomto neštěstí psaly noviny, dostal jsem strach ještě větší. Jak to bylo doma, nevím. Už si

nepamatuji. Jaroš si pobyl v nemocnici a zanedlouho jsme zase šli spolu do školy. Lidé si ještě dlouho *vyprávěli, že tu velikánskou lišu bylo vidět až z horního konca Vlčnova.*

Mimochodem, všimli jste si okolností, za kterých jsem získával kamarády? Došková chalupa Jožky Kadlíčkového, sestra Vladova, Jiřina, Fanynův otec, který uměl tak vzosně plesknout mýdlovou pěnou o zem, Jarošova sestra, která nám umožnila poznat, co má pod svetríkem a co já vím ještě? *Košulinka tenká, šila ju švadlenka hedbávem pod zeleným hájem...*

Nebylo ani pomyšlení kamarádit se s některým klukem z horního konce, kde bydleli většinou zámožnější rodiny a skoro všichni sedláci. Nás to nikdy ani nenapadlo. Jistě nejvíce působila vzdálenost pro častější styk mimo školu. Střety nenastávaly ani tak ve škole, ale před školou, kde jsme hrávali tu *hamidžugu*. Křiváky vydržely, ale naše namáčecí pera s násadkami ne. My jsme potom neměli čím psát. A doma byly dozvuky. Vždycky před osmou vyšel pan řídící a pěkně nás prohnal.

Vracím se ze vzpomínek...

Letos jsme vyjeli do Vlčnova z jakýchsi důvodů brzy. Nečekali jsme až na červen. Muškáty na chodbě po zimním spánku už, *podívejte sa, obrústajú*. Po dlouhých pochmurných dnech je konečně trochu sluníčka, a tak mám sto chutí ukázat je také těm uvězněným kytkám. Zatím pokukuji po počasí, jsem netrpělivý a na vzpomínky není kdy. Čas je příliš aktuální. Ale bojím se. Je začátek dubna. Jakmile totiž vycestují přezimovaní muškátové na balkon, učiní tak i všichni sousedé, celá naše velkoměstská náves, co muškáty pěstují. Dovídám se, že každý rok čekají na mne. Ale to je veliká a nespravedlivá odpovědnost. Nejsem žádným zahradníkem. Když přijdou jarní mrazíky a muškáty jim omrznou, budou láteřit na mne, nikoliv aby si vyčítali, že byli nedočkaví jako já. Před několika lety přibýly mahonie a vloni dokonce čínské karafiáty či afrikány. Se sousedkou si je vyměňujeme.

A tak konečně přišel ten správný den, kdy sluníčko tak ostře nesvítilo a muškáty si vyšly ven, jako již po mnoho, mnoho let. To, když tak se o nich někde zmiňuji, říkám jim jako živým bytostem: muškáti. Na tuto zvláštnost reagovala jednou jedna žena, která mne po krátkém zaváhání upozornila, že přece muškáty jsou neživotné – ty muškáty – měla pravdu, ale ne po mém.

Je už léto, sedím na balkoně se svou manželkou a žijeme, jak se má. Ona mi zase čte a já zase srkám tu svou kávu s mlékem. Mimochodem, kdoví, jak by mi chutnalo to kozí? A řeknu vám, že po mnoha letech mi je

k mé pětasedmdesátce nečekaně darovala hned celou láhev Vlčnovjanka, paní Marie Křapová. Bylo to u příležitosti výstavy ke 20. výročí vzniku Slepceckého muzea, které jsem založil v Brně a ve Vlčnově se konala moje výstava slepeckých pomůcek.

Prohlížím si společnou fotografii svých rodičů, kterou mám na stěně svého pracoviště, a mám klidné svědomí. *Věčná škoda, přeshkoda, že o mém dalším životě vy, maměnko a tatinku, nic nevíte. Maměnko, tatinku, snad byste měli radost...*

To jsem to pěkně předběhl, ale bylo to kvůli tomu mléku. Tak zpět. Dole znějí hlásky nových dětí, capkají nožky předškoláků, kterým se nikdy nechce domů, mohou je rodiče volat, jak chtějí. V poslední době je to malá Anička, která dovede se svou maminkou či babičkou smlouvat tak dlouho, až je skutečně uspokojena její touha zůstat venku co nejdéle. Tento rok zase na přechodnou dobu přibyl Simon z Itálie, který dětský svět kolem mimořádně rozvířil. Bylo to vždy a kéž by bylo trvale. Ale nebylo. Děti dorostly a nám v roce 2007 udělali nový balkon. Chystáme nové pořádky.

Letošní (2001) září by se mělo stydět; pochmurno, deštivo, tmavo. Bylo všechno smutné, také ty moje pětasedmdesátiny. Rodina se zase jako obvykle sešla a byli všichni milí. Jenže jsem náhle zjistil, že jakmile člověk odejde od práce, kterou měl rád, kde si myslí, že něco zanechal, všichni zapomenou. Nestydím se přiznat, že jsem očekával dopis od ředitelství brněnské školy i vedení obou středisek Rané péče. Nevzpomněli si ani kdysi milí Vachulovi. Tím více mne potěšily dopisy některých jiných pracovníků a také soukromých osob. Nejvíce však učitele v důchodu potěší dopisy jeho bývalých žáků. Bylo jich hodně, a stále ještě přicházejí. Také se hlásí bývalí studenti, kteří vzpomínali na mé přednášky na vysoké škole v Olomouci, kde jsem patnáct let působil externě.

To říjen byl jiný; slunečný, za poledne až 25 °C. A zase jsme mohli sedávat na balkoně, číst a vzpomínat při mém šálku mléčné kávy po madridsku (po návštěvě v Madridu), stejné množství vody jako mléka. Moc ti, říjne, děkujeme.

Madridem jsem si připomněl své další několikaleté toulky po evropských slepeckých muzeích. Po Paříži a blízkém Coupvray to byl ten Madrid, potom Berlín, Hannover, Varšava, Moskva, Petrohrad, Florencie, Milán a Záhřeb. Ze všech nejdříve to byla ta nejbližší muzea v Levoči a Vídni. V obou jsem byl několikrát. V Moskvě dvakrát. Kromě Brna, jsem výstavu **Svět haptický** (hmatatelný) pořádal v Moskvě a Petrohradě. Obohatil jsem své odborné znalosti, poznal jsem spoustu cizinců, mnoho krásných měst.

Všude byli milí, hodní a přátelští lidé. Zvláště jsem byl zvědavý na Rusko. Nádherní lidé, kdežpak nějaká nadřazenost. V Petrohradě mi dokonce vydali mou knížku *Hovory s rodiči o výchově nevidomých dětí raného věku* v ruštině. Bylo by mnoho vzpomínání, ale to už by sem nepatřilo.

Po *Ceně města Brna* (2006) a *Ceně Jihomoravského kraje* (2011) jsem ve stejném roce obdržel i *Cenu obce Vlčnova*. Na jejím udělení se usneslo zastupitelstvo. Tamní Sportovní a kulturní klub si dokonce přál uspořádat výstavu o mé sběratelské činnosti slepeckých pomůcek. Proběhla v únoru a březnu následujícího roku. Tak končí oslavy mých pětaosmdesátin. A budou končit i mé písemně realizované vzpomínky. V mém srdci však zůstanou navždy...

Dívám se do ztracena skrze trsy muškátů, mahonií a bujně rozkvetlých afrikánců. Mám velikou radost, že náš nový balkon je ohrazený plotem z dřevěných planěk, jak mívají vlčnovské ploty. Opírám se o ně zády. Po dlouhém sezení a vzpomínání mi svým tlakem připomínají reálný svět. Zvedám z podlahy šálek s posledním douškem kávy, manželka právě dočetla, chvíli sedíme jenom tak, mlčky a je konec vzpomínkám.

Bude konec léta, na balkoně mohou nerušeně vysedávat kosi a vymýšlat si pořád nové a nové písničky...

DOSLOV

Žijeme v poněkud rychlé, hektické době a ukotvení v naléhavé přítomnosti... Na druhé straně ovšem zejména mladší ročníky žijí v citované přítomnosti, ale s netrpělivostí sobě vlastní pohlíží do budoucnosti. Je to přirozené. Minulost je pro ně nepodstatná a pro jejich osobní ambice nijak důležitá. Ti, z nás – dříve narození, žijí rovněž přítomností, ale obra- cejí se především do minulosti, vzpomínají a bilancují svůj dlouhý život, který prošel řadou pozitivních, ale i negativních proměn, jež více či méně poznamenaly jejich osudy a formovaly jejich světonázor prožitými zkuše- nostmi a událostmi. Takovou životní retrospektivou je i příběh člověka, která se s hrdostí, pohnutím a s hlubokým duševním rozpoložením obrací do vzdálené minulosti.

Životní dráha pana PhDr. Josefa Smýkala je lemována řadou milníků a křížovatkami, na kterých stál a často se rozhlížel, kterým směrem zvolit další životní kroky.

Tato kniha nám niterně obnažuje život chlapce, který se narodil ve druhé polovině dvacátých let minulého století na Moravském Slovácku, jenž svoje dětství prožil v rodném Vlčnově v kruhu starostlivých rodičů a sourozenců. Realistickým způsobem bez příkras a přesto s nádechem jisté životní poezie zde autor vzpomíná na ne vždy sociálně snadné ži- vobyty za první republiky, kdy bylo třeba tvrdě pracovat, aby otec uživil rodinu a matka zaopatřila domácnost a výchovu dětí. Přesto, že příběh má v sobě silný sociální náboj, nelze ho vnímat jako agitační model touhy po komunistické budoucnosti, ale jako snahu uhájit svoje lidské místo v rám- ci lidské slušnosti, poctivosti a laskavosti.

V jedenácti letech opouští autor svoji rodnou vesnici, aby další léta strávil v Brně, v ústavu slepecké školy a kde musel přivyknout ještě v dět- ských letech přísnému kasárenskému životu, který ho zakaloval a formoval jeho osobnost.

Díky svému hudebnímu talentu a zejména touze po vzdělání se jeho životní osudy zvolna proměňovaly k intelektuálnímu poslání, které v do- bách reálného socialismu dokázal naplnit nikoliv jako pouhé povolání, ale proměnit ho v lidské poslání...

Příběh je koncipován jako jistá výseč niterných vzpomínek na dětství a rané mládí a v závěru je rekapitulován a zároveň konfrontován s realitou současnosti.

Za panem PhDr. Josefem Smýkalem zůstala vyrytá dlouhá a hluboká životní brázda, vyoraná řadou malých i velkých skutků, kterými naplnil smysl svého života a obohatil v mnoha ohledech řady životů jiných. Jako zralý člověk, by teď mohl zaslouženě sklízet bohatou žně své celoživotní práce, přesto i v jeho pokročilém věku je stále plný entuziasmu, smyslu pro humor a stojí ve vzácné lidské vyrovnanosti rozkročen nad svým bohatým životem a dílem, které za ním zůstává v konkrétních, ale i abstraktních tvarech.

Rád bych mu za tuhle nenápadnou, přesto niterně hlubokou a emocionálně prokreslenou knihu, poděkoval, že mi umožnil alespoň virtuální návrat do dávno minulých časů, na jejichž stránkách vzpomíná na svoje rané životní osudy a v závěru je konfrontuje se současností...

Nebylo pro něho vždycky snadné být malým chlapcem, později dospívajícím, zasazeným do neznámého, ne vždy přátelského světa a konečně ani dospělým, který důstojně obstál jako otec rodiny, i jako vystudovaný tyflopedagog, s vlastním celoživotním zdravotním omezením. Obdařen životním optimismem a přirozeným altruismem, musel mnohdy složitě obhajovat svoje cíle a zápasit s byrokratickým nepřátelstvím a lidskou lhostejností. Neúnavně působil v oblasti světa nevidomých jako skálopevný hledač co možná nejschůdnějších cest celoživotně poznamenaných lidí, kterým vracel plnohodnotný život a usnadňoval jim jejich osudy svou působností, zkušeností a radou.

Tohle už nebylo běžné povolání, ale poslání, hodné mimořádné úcty, respektu a vděku...

Chtěl bych mu do dalších seniorských let popřát především hodně zdraví, štěstí, pohody a ještě dlouhá léta po boku jeho věrné, laskavé, chápatelší a tolerantní paní, ale i svých dětí a vnuků. Děkuji Vám, pane doktore...

Petr Gratias, hudební publicista a spolupracovník

CHTĚL BYCH BÝT MALÝM KLUKEM

Autor: PhDr. Josef Smýkal

Vydáno vlastním nákladem za spoluúčasti obce Vlčnova

Korektury textu: Mgr. Olga Floriánová, Petr Gratias,

Mgr. Eliška Hluší, Marie Kašpaříková

Fotografie: archiv autora, Josef Blaha, Zdeněk Koníček,

Marie Křapová, Rostislav Pijáček, Ivan Smýkal

Sazba: Petr Šváb

Grafický design CD: Jiří Donné

Počet výtisků: 100

Tisk: Bekros – Brno

BRNO – 2013

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA – MOJE RODINA

Tatínek s kopáči – 1925

Moji rodiče – 1941

Moji rodiče – 1947

Novomanželé Blachutových

Moje sestry – Božena a Marie

Novomanželé Smýkalových – 1949

Maměňiny pětasedmdesátiny

Moje rodina – 2006

Ve vlčnovském kroji – 2011

Z VLČNOVA

Moje sestra Božena, domek pod vinohradem

Před rodným domkem v Chaloupkách

Vlčnovské budy

Kaplička nad Vlčnovem

Pohled od vinogradů

Budova staré obecné školy chlapecké ve Vlčnově

U studénky Cicúrku

Zámek hraběnky Kounicové

Starý mlýn

Došková chalupa s její majitelkou

Se starostou R. Pijáčkem a místostarostkou M. Moštkovou

S ředitelkou Olgou Floriánovou

Z BRNĚNSKÉHO ÚSTAVU A ŠKOLY

Budova Ústavu pro nevidomé v Brně na Zemědělské ulici

Budova Ústavu pro nevidomé v Chrlících u Brna

V modelárně Ústavu pro nevidomé v Brně na Zemědělské ulici – 1937

Skautský oddíl v Ústavu pro nevidomé v Brně na Zemědělské ulici – 1939

Spolužáci – 1941

Kamarádi z ústavu – 1946

Poslední rok ve škole – 1941

Košíkáři, tovaryši – 1944

Dagmar Pujmanová – 1941

Dagmar Pujmanová – 1944

Tebe jsem si vybral za svou celoživotní družku

Z OBDOBÍ UČTELOVÁNÍ

Budova ZDŠ pro nevidomé a slabozraké žáky v Brně na Veveří ulici

Moji žáci z hudební školy v Lišni – 1950

Příprava k veřejnému vystoupení

Ředitelem ZDŠ pro nevidomé
a slabozraké žáky v Brně

Nevidomí žáci při vokální intonaci

Pěvecký sbor nevidomých dětí

MOJE ZÁJMOVÁ ČINNOST

Magnetofon MOM

Magnetofonový pásek s krabicí

S pracovními poradny Raná péče v Brně

To se nemělo stát

Už brzy budeme doma

Nevdomá Petra v běžné mateřské škole

Budova Slezského muzea v Brně na Chaloupkově ulici

Vstupní hala Slezského muzea v Brně na Chaloupkově ulici

Knihovna Slezského muzea v Brně na Chaloupkově ulici

Budova Technického muzea v Brně

Část expozice Kultura nevidomých Technického muzea v Brně

Doma v pracovně

OCENĚNÍ

Laureátem Ceny města Brna – 2006

Laureátem Ceny Jihomoravského kraje – 2011

Laureátem Ceny obce Vlčnova – 2011

